

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА, ПСИХОЛОГІЇ
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ**

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник тез учасників третьої всеукраїнської науково-практичної конференції
(Національний університет «Львівська політехніка»,
Львів, 22 листопада 2019 року)**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА,
ПСИХОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали учасників третьої всеукраїнської
науково-практичної конференції
22 листопада 2019 року

Львів
КАМЕНЯР
2019

УДК 342(477)

П68

У збірнику вміщено матеріали учасників третьої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 22 листопада 2019 року) – працівників кафедри, науково-педагогічних працівників Інституту права, психології та інноваційної освіти НУ «Львівська Політехніка» та інших закладів вищої освіти України (Києва, Львова, Острога та Рівного), державних установ, практикуючих юристів та експертів-аналітиків, аспірантів, здобувачів ступеня вищої освіти «магістр», студентів II–IV курсів закладів вищої освіти України, які цікавляться проблемами євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України.

Матеріали конференції присвячено висвітленню актуальних теоретичних і практичних проблем євроінтеграційних та євроатлантичних процесів в Україні.

Відповідальний за випуск – **Ковальчук В. Б.**, доктор юридичних наук, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська Політехніка»

Упорядник – **Софінська І. Д.**, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська Політехніка»

Рекомендовано до друку рішенням кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (№ 4 від 18 листопада 2019 року) та рішенням Вченої ради Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (№ 14/19 від 18 листопада 2019 року).

Матеріали подано в авторській редакції

© Софінська І. Д., упорядкування, 2019
© Навчально-науковий Інститут права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська
Політехніка», 2019

ISBN 978-966-607-526-1

З М І С Т

<i>Ковальчук Віталій</i> ВСТУПНЕ СЛОВО	7
---	---

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

<i>1. Подорожна Тетяна</i> ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ	9
<i>2. Сидорук Тетяна, Павлюк Віктор</i> СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО: ПІДСУМКИ ПЕРШОГО ДЕСЯТИРІЧЧЯ.....	14
<i>3. Панкевич Іван</i> ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ.....	19
<i>4. Радишевська Олеся</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	25
<i>5. Софінська Ірина</i> ЦІННІСНИЙ ВИМІР ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ – УЧАСНИЦЯХ ЄС.....	30

Секція УКРАЇНА - ЄС: ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН

<i>6. Бліхар Марія</i> ПРАВОВІ ФОРМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ З ГЛОБАЛЬНИМ РІВНЕМ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.....	35
<i>7. Мельниченко Богдана</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	39

8. Богів Ярина ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ	44
9. Забокряцький Ігор ICANN TA LEX SPORTIVA: ФОРМУВАННЯ АВТОНОМНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПОРЯДКІВ ЯК ПРОЯВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ	47
10. Ромців Олена ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС	51
11. Пивовар Майя ВЕСТМІНСТЕРСЬКА МОДЕЛЬ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	55
12. Дерюгін Ігор ОСОБЛИВОСТІ ПОТРЕБ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У ЕКОНОМІЧНО- ТОРГІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ.....	59
13. Богів Ярина, Дьолог Емілія МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	63
14. Красько Сюзанна ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ СУДАМИ УКРАЇНИ	67
15. Лісник Орися ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	71
16. Перів Ірина РОЛЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	75
17. Питько Данило УКРАЇНА ТА ЄС: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН	79

18. Рудницька Юлія ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	83
---	----

19. Щур Христина ІМПОРТ ТА ВНУТРІШНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ КОНЕЙ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	87
--	----

20. Богів Ярина, Юрків Богдан ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	91
---	----

Секція
УКРАЇНА - НАТО:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СПІВРОБІТНИЦТВА

21. Худик Андрій ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВА	95
---	----

22. Бліхар Марія, Марчак Роксоляна ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВСУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ	99
---	----

23. Попадинець Галина НЕОБХІДНІСТЬ УВІДПОВІДНЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ ІНТЕРНЕТ-ПОСЛУГ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	102
--	-----

24. Бліхар Марія, Паламар Яна ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ПРАВА ВЛАСНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ	107
---	-----

25. Бліхар Марія, Чапля Віталія ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІРИ.....	110
--	-----

26. Бліхар Марія, Шпира Юлія ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА.....	113
27. Бліхар Марія, Титаренко Олена МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АРБИТРАЖ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	116
28. Андріюк Анастасія МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЦЕНТРАЛЬНЕ БЮРО ІНТЕРПОЛ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ	120
29. Богуцький Роман НАТО ЯК ОСНОВНА ФОРМА БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	125
30. Бурбило Галина РОЛЬ НАТО В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕКОВІЙ СИСТЕМІ.....	129
31. Кубрак Іванна ТЕРИТОРІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВ ТА ЇХ ВЗАЄМОВІДНОСИН	132
32. Макогоненко Юлія ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	136
33. Федак Микола ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ НАТО З УКРАЇНОЮ	139
34. Шпак Анастасія «СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО» В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ.....	144

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники!

Проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції досить широко розглядаються в Україні. Ґрунтовним дослідженням європейських та євроатлантичних інтеграційних процесів в Україні займається ціла мережа державних та неурядових інституцій. Ця тема детально висвітлюється переважною більшістю засобів масової інформації. Варто зазначити, що євроінтеграційні та євроатлантичні проблеми в багатьох випадках розглядаються спрощено та безсистемно. А це негативно позначається на реалізації зовнішньополітичної стратегії держави.

Українське суспільство пройшло складний шлях трансформації своїх поглядів на НАТО і ЄС – від їх абсолютного несприйняття на початку 1990-х років до усвідомлення більшістю суспільства корисності членства в цих організаціях для реалізації національних інтересів.

Потужний прошарок прихильників євроатлантичного та європейського вибору загалом сформувався та зміцнюється у середовищі політичної еліти та суспільства загалом.

Взаємини з НАТО і ЄС мають незаперечне значення для розгортання державотворчих процесів в Україні, причиною цього є їх глобальний вплив на політичне становлення в усіх регіонах планети. Реальні шанси на повноправність членства в євроатлантичних структурах безпеки України дає їй унікальне становище. Вигідне геополітичне положення, причетність українців до традицій європейської культури, демографічний склад населення, економічний потенціал, спроможність зробити вагомий внесок у зміцнення загальноєвропейської безпеки сприяють цьому. Про ймовірність членства України в НАТО і ЄС без повноцінних соціально-економічних та політичних реформ говорити важко.

Добровільна відмова від третього у світі ракетно-ядерного потенціалу, суттєве скорочення Збройних сил, виведення з експлуатації Чорнобильської АЕС та інші важливі політичні кроки молодій українській державі сприяли її міжнародному визнанню та зміцненню авторитету як одного з визначальних чинників безпеки та стабільності в Європі та світі.

Для подальшого вдосконалення української євроінтеграційної та євроатлантичної політики вкрай необхідно проаналізувати допущені

помилки та суперечності, що перешкоджають повноправному включенню України до структур безпеки, і визначити шляхи їхнього розв'язання.

Слід відзначити, що українські владні структури не завжди розуміють особливості процесу євроатлантичної інтеграції. Досить довго було хибне уявлення про можливість вступу до ЄС без обов'язкового входження до НАТО. Не спостерігалось розуміння важливості взаємозв'язку процесів європейської та євроатлантичної інтеграції. Однак синхронне розширення НАТО і ЄС і те, що всі постсоціалістичні країни вступають чи прагнуть вступити до обох організацій, підтверджує хибність таких уявлень.

Стратегічний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію достатньо відповідає національним інтересам України. Враховуючи реальну міжнародну і внутрішню ситуацію, варто визначити основні завдання щодо етапів реалізації цієї програми, основні напрями поширення і поглиблення співпраці з Альянсом.

Важливою умовою залишається продовження економічних, політичних і соціальних реформ для досягнення європейських стандартів внутрішнього життя країни. Тобто, необхідно зосередити увагу на реальному втіленні в життя інтеграційних процесів, а не на формалізації взаємин між Україною і НАТО.

Віталій Ковальчук

доктор юридичних наук,
завідувач кафедри конституційного
та міжнародного права
Навчально-наукового інституту
права, психології та інноваційної
освіти Національного університету
«Львівська Політехніка»

ВПЛИВ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Тетяна ПОДОРОЖНА

доктор юридичних наук, доцент,
член Науково-консультативної ради
при Верховному Суді (м. Київ)

Згідно із ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України¹.

На реалізацію цієї статті Основного Закону прийняті національні директивні документи України, зокрема: Стратегія сталого розвитку «Україна-2020»; Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року; План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року; Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015–2020 роки; План заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють своїх повноважень; План заходів щодо забезпечення виконання положень Європейської соціальної хартії (переглянутої) на 2015–2019 рр., затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2015 р. № 450-р; Концепція Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016–2029 рр.).

План дій є стратегічним програмним документом на період від 1 січня 2018 року до 31 грудня 2021 року. Він ставить за мету підтримувати реформи, спрямовані на узгодження українського законодавства, інституцій та практики з європейськими стандартами у сфері прав людини, верховенства права й демократії, допомагаючи в такий спосіб реалізації зусиль країни щодо виконання своїх зобов'язань як держави-члена Ради Європи. Виконання завдань за цим

---

¹ Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (в ред. від 21.02.2019). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 28.10.2019).

Планом дій також сприятиме досягненню цілей, визначених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом².

Вступивши до Ради Європи 9 листопада 1995 року, Україна стала її 37-ю державою-членом. Відповідно вона взяла на себе та погодилася виконувати низку конкретних зобов'язань, наведених у Висновку № 190 (1995) Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) щодо заявки України на вступ до Ради Європи. Україна взяла зобов'язання, які покладено на держави-члени статтею 3 Статуту: дотримання принципів плюралістичної демократії та верховенства закону, а також повага до прав людини та основних свобод усіх осіб, що перебувають під її юрисдикцією. На сьогодні країна підписала та ратифікувала 86 договорів Ради Європи й несе зобов'язання за низкою інституцій Ради Європи, серед яких є Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), Комітет міністрів, ПАРЄ, Комісар Ради Європи з прав людини, Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) тощо. Зокрема, зі вступом України до Ради Європи для України стали обов'язковими такі міжнародно-правові документи, як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року (далі – Конвенція) і Протоколи до неї. Своєю чергою всі вони є правовою основою організації і діяльності ЄСПЛ.

Європейський суд з прав людини був утворений задля забезпечення дотримання зобов'язань, взятих на себе державами-учасницями, у Страсбурзі³. Суд розглядає індивідуальні скарги та міждержавні відносини. На прохання Комітету міністрів Ради Європи ЄСПЛ може також давати консультативні висновки щодо тлумачення положень Європейської конвенції або Протоколів до неї. Тлумачення положень цього основоположного міжнародного документа в галузі прав людини Європейський суд дає при вирішенні конкретних скарг громадян, формуючи цілу систему конвенційних прецедентів, які розвивають і доповнюють Європейську конвенцію⁴.

ЄСПЛ має право приймати заяви від фізичних та юридичних осіб, чий конвенційні права порушені державою, під юрисдикцією якої вони перебувають. Європейські держави добровільно підпорядкували себе юрисдикції незалежного наднаціонального судового органу, що

---

² План дій для України на 2018-2021 рр., ухвалено 21.02.2018 / Рада Європи. URL: <https://rm.coe.int/coe-action-plan-for-ukraine-2018-2021-ukr/1680925bec> (дата звернення: 28.10.2019).

³ Манукян В.І. Страсбурзьке право. Європейський суд з прав людини. Право, практика, коментар / пер. з рос. О.М. Уліщенко. Харків: Право, 2019. С. 80.

⁴ Право Європейського Союзу: підручник / Р.А. Петров, А.О. Вакуленко, Ван Елсуwege П. та ін.; за ред. Р.А. Петрова. Вид. 9, змін. і допов. Харків: Право, 2019. С. 13–15.

має право ухвалювати юридично обов'язкові для них рішення⁵. Це, зокрема, відображено в Законі України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції»⁶, де мовиться про визнання обов'язковими для України і юрисдикції ЄСПЛ, і його рішень. Відповідно до цього Закону Україна визнає *ipso facto* без спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини обов'язковою з питань тлумачення і застосування Конвенції та Протоколів до неї. Тож національним судам необхідно враховувати у своїй діяльності прецедентну практику ЄСПЛ.

Тому для правильного формування судової практики важливе значення має ознайомлення суддів з підходами, сформованими ЄСПЛ під час розгляду конкретних справ за скаргами про порушення прав людини. По суті, внаслідок приєднання до юрисдикції Європейського суду національні механізми судового контролю за дотриманням прав людини і основоположних свобод отримали підтримку у вигляді міжнародного судового контролю. Отже, компетенція судів з розгляду відповідних звернень і компетенція ЄСПЛ з розгляду скарг на порушення основних прав і свобод людини взаємопов'язані. Цей зв'язок оснований на необхідності вирішення єдиного завдання міжнародного і внутрішнього національного судочинства – захист прав і свобод людини при належній охороні правового порядку. Тож у питаннях, що стосуються правового статусу особи в Україні, рішення Європейського суду фактично стають прецедентними.

Закон про ратифікацію Конвенції, отже, вирішив теоретичну суперечку щодо того, чи є взагалі судові акти джерелом права. Безумовно, рішення Європейського суду з прав людини варто визнавати джерелом права, що входять як складова частина разом з нормами Конвенції та Протоколами до неї до правової системи України (ст. 9 Конституції України). Але якщо в Європейському суді створюються прецедентні міжнародно-правові норми, а відповідно до ст. 9 Конституції України загальновизнані принципи і норми міжнародного права є складовою частиною правової системи України, то логічним є запитання про місце і роль практики Європейського суду в цій системі.

---

⁵ Право Європейського Союзу: підручник / Р.А. Петров, А.О. Вакуленко, Ван Елсуверге П. та ін.; за ред. Р.А. Петрова. Вид. 9, змін. і допов. Харків: Право, 2019. С. 13-15.

⁶ Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80/ed19990324> (дата звернення: 28.10.2019).

Як зазначив ЄСПЛ в рішенні у справі «Ірландія проти Великої Британії», рішення Суду слугують не тільки для вирішення справи, яку він розглядає, а й в широкому сенсі для прояснення, збереження і розвитку норм Європейської конвенції і для того, щоб у такий спосіб сприяти дотриманню державами своїх зобов'язань, які вони несуть як учасники Конвенції⁷.

Отже, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод має власний механізм, який охоплює обов'язкову юрисдикцію Європейського Суду з прав людини і систематичний контроль за виконанням його рішень з боку Комітету міністрів Ради Європи. Відповідно до пункту 1 ст. 46 Конвенції ці рішення щодо України, прийняті остаточно, є обов'язковими для всіх органів державної влади України, зокрема і для судів. Такі рішення відіграють вагомую роль у боротьбі з порушенням прав людини в Україні і дозволяють подолати тенденцію «клонування справ», яку ми спостерігаємо навіть при невеликій кількості розглянутих по суті скарг проти України. Отже, рішення Європейського суду з прав людини, маючи прецедентний характер, будучи, з огляду на зобов'язання України, частиною національної правової системи і виступаючи підставою для винесення рішень різними органами державної влади, зокрема Конституційним Судом України, є джерелом конституційного права. Окрім того, відповідно до положень пункту 4 ст. 15 Конституції України прецедентні рішення ЄСПЛ мають переважну силу у випадку невідповідності їм норм національного права і рішень судових органів України.

Варто зазначити, що найважливіше значення для системи джерел конституційного права мають саме рішення Європейського суду з прав людини щодо України. Рішення ж, що стосуються інших держав-учасниць Конвенції, мають допоміжне значення.

Утім, виникає ще одна проблема. Відповідно до Закону України «Про Конституційний Суд України» (ч. 5 ст. 88) рішення чи висновок Суду є остаточною і не може бути оскарженим⁸. Конституційний Суд України, ухвалюючи рішення, безумовно, враховує і посилається на рішення Європейського суду з прав людини. Однак Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не

---

⁷ Рішення Великої палати ЄСПЛ у справі «І. проти Сполученого Королівства» від 11.07.2002. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_102 (дата звернення: 28.10.2019).

⁸ Про Конституційний Суд України: Закону України від 13.07.2017 № 2136-VIII (в ред. від 05.08.2018). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 28.10.2019).

містить обмежень щодо неможливості зміни рішень національних органів конституційного правосуддя. До того ж теоретично не можна відкидати і ймовірності того, що прийняте Конституційним Судом України рішення згодом буде побічно (в іншій справі) спростоване ЄСПЛ. Якщо так, то такі рішення потрібно буде виконувати. Однак ніяких механізмів скасування або зміни рішень Конституційного Суду України в такій ситуації законодавство України не передбачає.

У юридичній літературі побутує деяка надуманість щодо цієї проблеми, зокрема на тій підставі, що Європейський суд з прав людини не є частиною національної судової системи і не має формальних повноважень щодо скасування рішень національних судів. Щодо критеріїв перевірки обмеження прав людини в практиці ЄСПЛ і Конституційного Суду України, то варто зауважити, що позиції Конституційного Суду України не завжди ідентичні позиціям Європейського суду з прав людини на прикладі їхніх рішень.

З огляду на наведене вище, варто в національному законодавстві чіткіше визначити місце рішень Європейського суду з прав людини у правовій системі, а також порядок вирішення приватних питань, що стосуються можливих предметів перевірки, порядку опублікування рішень, сфери їхньої дії, механізмів виконання подібних рішень і можливого впливу рішень на право, їх виконання і моніторингу у правозастосовній практиці. Також для точного визначення місця рішень ЄСПЛ в системі джерел конституційного права, для унеможливлення колізії між рішеннями ЄСПЛ і вищих судових органів, потрібно прийняти закон, який містив би норми про місце рішень Європейського суду з прав людини в системі джерел права і дії їх в Україні. Таким законом міг би бути Закон «Про нормативно-правові акти», проект якого, на жаль, так і залишається проектом.

СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО: ПІДСУМКИ ПЕРШОГО ДЕСЯТИРІЧЧЯ

Тетяна Сидорук

докторка політичних наук, професорка Національного
університету «Острозька академія» (м. Остріг)

Віктор Павлюк

кандидат історичних наук, професор Національного
університету «Острозька академія» (м. Остріг)

Східному партнерству (СП) цього року виповнилося 10 років – відколи 7 травня 2009 року у Празі відбувся його установчий саміт. Це перше десятиріччя СП, особливо його друга половина, ознаменувались чи не найбільш складним періодом у відносинах ЄС із його східними сусідами з часу розпаду СРСР у 1991 р. Російське військове вторгнення в Україну, включаючи анексію Криму та агресію на Донбасі, невисока ефективність реалізації реформ навіть в «авангардних» країнах СП – Грузії, Молдові та Україні з усією очевидністю продемонстрували вразливість оригінальної концепції СП і те, що інструменти, які, можливо, підходили у 2009 р., є вже недостатніми через десятиріччя. Однак п'ятий саміт СП 24 листопада 2017 р. продемонстрував, що попри його загальний слабкий характер, СП і надалі залишається стабільною основою для відносин ЄС із його східним сусідством.

СП з'явилося унаслідок поступової еволюції Європейської політики сусідства (ЄПС) щодо держав Східної Європи та Південного Кавказу і стало першою комплексною ініціативою в системі зовнішніх відносин ЄС, спрямованою на шість держав східного сусідства об'єднаної Європи. Водночас у зв'язку з розбіжностями в підходах держав-членів ЄС до стосунків із східними сусідами попри початково достатньо новаторські польсько-шведські пропозиції від 23 травня 2008 р., остаточний формат ініціативи набув форми найменшого «спільного знаменника» і став спробою мінімалістської відповіді на польські амбіції формування східної політики ЄС. Найбільш важлива і далекоглядна складова польських пропозицій – визнання перспективи членства держав Східної Європи в ЄС – відсутня в СП, а

рівень співробітництва в практичних сферах було визначено надто загально.

СП запропонувало шлях до поступової та часткової інтеграції країн-партнерів з ЄС, ґрунтуючись на їх прогресі у внутрішньому реформуванні, базованому на зміцненні європейських цінностей – демократії, прав людини, принципів правової держави тощо. Новизна його двостороннього виміру полягала в тому, що було передбачено можливості розвитку відносин, які раніше ЄС запропонував Україні, усім східним сусідам: угоди про асоціацію, глибокі зони вільної торгівлі, лібералізацію візового режиму, програми комплексного інституційного розвитку тощо. Інструменти ж, передбачені у рамках багатостороннього виміру (саміт, Рада міністрів, тематичні платформи, робочі панелі, флагаманські ініціативи, Форум громадянського суспільства, Євронест, тощо), стали цілком новими для регіону⁹.

Відкаліброване таким чином СП з самого початку залишало відкритим питання, що відбудеться, якщо будь-яка держава-партнер реалізує передбачену програму реформ (європеїзується) і стане сумісною з ЄС. Частина держав-членів ЄС (Польща, інші країни Вишеградської групи, держави Балтії, скандинавські країни) виходили з позиції, що формат СП може допомогти країнам-адресатам реально наблизитися до ЄС і підготувати їх до можливої повної інтеграції в майбутньому. Інші ж держави ЄС з самого початку розглядали СП як альтернативу розширення, або ж, щонайбільше, «кімнату для очікувань», у якій пострадянські країни Східної Європи та Південного Кавказу зможуть колись остаточно визначитись із парадигмою свого подальшого розвитку. Незначний інтерес або скептичне ставлення більшості держав ЄС до цього проекту залишили його втілення на Європейську Комісію та деяких країн-активістів, таких як Польща, Чехія, Швеція, країни Балтії, свідченням чому є, серед іншого, географія самітів СП (Прага 2009 р., Варшава 2011 р., Вільнюс 2013 р., Рига 2015 р.).

Протягом десятиріччя, що минає, ЄС кілька разів робив спроби переглянути окремі інструменти СП у рамках реформ ЄПС, ініційованих у повідомленнях Європейської Комісії «Нова відповідь на зміни у країнах-сусідах» (A New Response to a Changing

---

⁹ Communication from the Commission to the European Parliament and the Council «Eastern Partnership» (URL: http://ec.europa.eu/external_relations/eastern.docs/com08_823_en.pdf)

Neighbourhood) 25 травня 2011 р.¹⁰ та «Перегляд Європейської політики сусідства (Review of the European Neighbourhood Policy) 18 листопада 2015 р.¹¹, а також за результатами самітів СП.

Найважливіший етап переосмислення СП настав після Вільнюського саміту СП 28-29 листопада 2013 р., де йому було завдано нищівної поразки – за два місяці до нього Вірменія відмовилась від продовження роботи над підготовкою угоди про асоціацію з ЄС, а за нею Україна – геополітично ключова держава регіону, більша (за кількістю населення й ВВП) від решти п'яти країн СП разом узятих – відмовилась підписувати вже готову угоду. Далі – гірше: анексія Росією Криму і російсько-український конфлікт на Донбасі, який вибухнув у 2014 р., радикально змінили ситуацію у Східній Європі, і найбільш зловісно – у сфері безпеки.

На наступному саміті 21-22 травня 2015 р. у Ризі ЄС сподівався реабілітуватись після геополітичної поразки у Вільнюсі і оновити та посилити співпрацю з країнами-партнерами. Дійсно, підсумкова декларація саміту містить розлогий перелік пріоритетів (з 30 пунктів) для співробітництва та діалогу, спрямованих на довгострокові, всеосяжні реформи та модернізацію країн-учасниць, починаючи від реалізації угод про асоціацію з Грузією, Молдовою та Україною і закінчуючи намірами тіснішої співпраці в галузях енергетики, підтримки бізнесу та підприємництва, транспорту тощо. Однак при тім Ризький саміт продемонстрував подальше поглиблення розколу простору, який охоплює ця програма. Найяскравішим свідченням цього стала відмова Вірменії і Білорусі підписувати підсумкову декларацію саміту із засудженням анексії Криму Росією. Внаслідок цього ЄС довелося розмежувати свою позицію і країн-учасниць СП з цього питання. Тут ми цілком погоджуємось із Г. Перепелицею, який стверджує, що «у Ризі Путін отримав другу перемогу над ЄС після Вільнюса у боротьбі за реалізацію і розвиток Східного партнерства. Вірменія, Білорусь і Азербайджан остаточно закріпились у сфері російського впливу, і ніякі декларації про наміри дотримуватись

---

¹⁰ A New Response to a Changing Neighbourhood. Joint Communication by the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy and the European Commission. Brussels, 25 May 2011. URL: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com_11_303_en.pdf

¹¹ Review of the European Neighbourhood Policy. Joint Communication to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions [Електронний ресурс]. – Brussels, 18.11.2015. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_en.pdf

принципів демократії, прав людини і європейських цінностей для цих країн уже не мають жодного значення»¹².

Щоправда, за ці роки відбулися й деякі позитивні коригування СП. Зокрема, встановлення більш чіткої залежності між допомогою ЄС та реформами у країнах-партнерах (принцип «більше за більше»), зміцнення партнерства з суспільствами країн-сусідів та активізація підтримки позаурядових організацій в державах-партнерах, чіткіше зміщення акцентів на питання стабілізації та реформ і, що особливо вирізняється новизною, співробітництво в галузі безпеки.

Брюссельський саміт СП 24 листопада 2017 р. підсумував ще два роки непростих відносин між ЄС та його східними сусідами. За цей час проєвропейськи орієнтовані Грузія, Молдова та Україна досягли найважливіших двосторонніх цілей, декларованих СП – ще в червні 2014 р. уклали з ЄС угоди про асоціацію (УА), включно з поглибленими і всеохопними зонами вільної торгівлі; з Грузією та Молдовою вони почали діяти на постійній основі з 1 липня 2016 р., а з Україною лише з 1 вересня 2017 р. після затримки процедури ратифікації у Нідерландах внаслідок референдуму 6 квітня 2016 р. Шляхи Грузії і Молдови до цих угод були відносно легкими, водночас український шлях до асоціації з ЄС був найскладнішим і найтривалішим, але для всіх трьох країн підготовка та підписання УА з ЄС були запорукою збереження постійного проєвропейського курсу у їх зовнішній політиці. На додаток до УА, але в ході незалежного процесу, всі три держави досягнули безвізового режиму з ЄС.

На жаль, для «УА клубу» («The AA Club»), як називає ці країни М. Фрас¹³, у найближчому майбутньому не залишилося стратегічних орієнтирів у їх відносинах з ЄС. Імплементация УА означає для них роки кропітких реформ та поступової інтеграції з використанням вже наявних інструментів. Швидке зближення з ЄС, не кажучи вже про приєднання до нього, у видимій перспективі є вкрай малоімовірним.

Інша група держав СП (Азербайджан, Білорусь і Вірменія) в останні роки стабілізує свої слабкі відносини з ЄС через інші види угод. Попри вступ Вірменії до Євразійського економічного союзу, у жовтні 2015 р. ЄС розпочав із нею переговори щодо Всеосяжної та розширеної партнерської угоди, яка була підписана на саміті СП в Брюсселі 2017 р. Торговельна частина цієї угоди, на відміну від УА, не

---

¹² Перепелиця Г. Ризька перемога Путіна. URL: <http://tsn.ua/analitika/rizka-peremoga-putina-429583.html>

¹³ Fras M. Weak but stable: The future of the EU's Eastern Partnership ahead of the 2017 summit. URL: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2017/11/17/eastern-partnership-summit-2017-weak-but-stable/>

містить їх найважливішого компоненту – зони вільної торгівлі – і пристосована до зобов'язань Вірменії в рамках Євразійського економічного союзу. У лютому 2017 р. ЄС розпочав переговори щодо Всеосяжної та розширеної партнерської угоди з Азербайджаном, який в останні роки під впливом економічних негараздів, ослаблення місцевої валюти та зменшення надходжень до бюджету від нафти і газу активізує участь у деяких сферах СП і передусім в економічному співробітництві. Відносини ЄС із Білоруссю також покращують позиції. У лютому 2016 р. (після звільнення в серпні 2015 р. О. Лукашенком всіх політв'язнів) ЄС скасував майже всі санкції щодо Білорусі, зокрема проти 170 осіб та 10 компаній, пов'язаних із тамтешньою владою. Однак укладення подібної до вірменського варіанту угоди з Білоруссю в близькому майбутньому не варто очікувати, адже це єдина східноєвропейська країна, яка не підписала свого часу навіть угоди про партнерство та співробітництво з ЄС.

Вищенаведений аналіз дозволяє констатувати фактичний поділ держав регіону на асоційованих (УА група) і неасоційованих партнерів. Причому, якщо говорити про перспективи розвитку відносин з ЄС, то, як не парадоксально, але більше підстав для обережного оптимізму є у випадку держав другої групи, з якими ці відносини останніми роками стабілізуються і мають більш-менш чіткі орієнтири щодо подальшого руху. Отже, більше ніж коли-небудь, ЄС має зосередити свою увагу на відносинах з тими східними партнерами, які вже досягнули попередніх цілей СП і готові далі тісніше співпрацювати та інтегруватися з ЄС. Звичайно, імплементація УА Грузією, Молдовою та Україною є найважливішим завданням на найближчі роки, однак без чітких політичних сигналів щодо подальшого розвитку відносин ЄС може втратити важелі впливу на ці країни.

На такому тлі багато надій покладалося на Брюссельський саміт СП, про що свідчили численні політичні, наукові, експертні та громадські дискусії щодо напрямів його трансформації і положень підсумкової декларації. За результатами саміту справдилися найскептичніші погляди – кардинального переосмислення СП не відбулося. Його підсумкова декларація є досить м'якою сумішню загальних запевнень щодо спільної відданості його цілям та підтримки ЄС країн-партнерів в обмеженій кількості сфер реформ¹⁴. Через політичну опозицію в державах-членах ЄС та обмеженість

---

¹⁴ Спільна декларація Саміту Східного партнерства: текст документа. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/11/24/7074139/>

ресурсів жодна з амбітних ідей, як от представлене Європарламентом «Східне партнерство+», включно зі створенням трастового фонду, нового європейського інвестиційного плану та механізму фінансової підтримки реалізації УА для Грузії, Молдови та України чи ініційований Литвою «План Маршала для України» не були розглянуті лідерами ЄС. Одним із найважливіших положень підсумкової декларації саміту є схвалення розроблених Єврокомісією в грудні 2016 р. та доповнених у червні 2017 р. «20 досягнень до 2020 року», спрямованих на підвищення стійкості регіону, зміцнення міжлюдських контактів, інфраструктури, енергетичного співробітництва тощо; імплементація цих завдань сприятиме зміцненню зв'язків між державами СП та ЄС, однак вони свідчать, що останній і надалі воліє дотримуватися технократичного, прагматичного підходу у відносинах із партнерами і уникає стратегічно і політично амбітних завдань. Загалом, саміт підтвердив слабкий, але стабільний стан СП і не надав йому нового дихання – воно й надалі «кипить на малому вогні».

ЕВОЛЮЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Іван ПАНКЕВИЧ

доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного прав та галузевих дисциплін

Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне)

Першим законом, що стосувався інституту місцевого самоврядування в незалежній Україні, був закон «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» від 7 грудня 1990 року¹⁵. Вже сама назва зазначеного закону відображає ситуацію, що хоча у липні 1990 року український парламент прийняв

---

¹⁵ Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування. Закон УРСР № 533-ХІІ від 07.12.1990. Відомості Верховної Ради УРСР від 08.01.1991 – 1991 р., № 2, стор. 24, стаття 5.

Декларацію про державний суверенітет України¹⁶, надалі ще протягом півтора року аж до оголошення результатів референдуму 1 грудня 1991 року про підтвердження результатів Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року¹⁷, Україна залишалася союзною республікою. Стаття 2 зазначеного вище закону «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» від 7 грудня 1990 року встановлювала, що система місцевого самоврядування включає «сільські, селищні, міські, районні в містах Ради народних депутатів та їх органи, інші форми територіальної самоорганізації громадян (громадські комітети і ради мікрорайонів, житлових комплексів, домові, вуличні, квартальні, дільничні, селищні, сільські комітети і форми безпосереднього волевиявлення населення - місцеві референдуми, загальні збори (сходи) громадян)»¹⁸.

Після внесення змін до цього закону 26 березня 1992 року та зміни його назви на закон «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування»¹⁹ система місцевого самоврядування мала подібну структуру, при цьому з числа її елементів усунуто районні в містах Ради народних депутатів, встановивши, що вони є складовою частиною міського самоврядування²⁰. Своєрідною рисою цього закону були норми, що передбачали існування системи регіонального самоврядування, яку становили районні і обласні Ради народних депутатів, місцеві референдуми в межах території району, області, інші форми самоорганізації громадян районів і областей²¹. Проте пізніше український законодавець не розвинув питання регіонального самоврядування.

Стаття 132 розділу IX нині чинної Конституції України від 28 червня 1996 року, що стосується питання територіального устрою, встановлює, що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з

---

¹⁶ Декларація про державний суверенітет України від 16.07.1990. Відомості Верховної Ради УРСР від 31.07.1990 — 1990 р., № 31, стаття 429.

¹⁷ Про проголошення незалежності України від 24.08.1991. Відомості Верховної Ради України від 17.09.1991 — 1991 р., № 38, стаття 502.

¹⁸ Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування. Закон УРСР № 533-ХІІ від 07.12.1990. Відомості Верховної Ради УРСР від 08.01.1991 — 1991 р., № 2, стор. 24, стаття 5.

¹⁹ Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування. Закон УРСР № 533-ХІІ від 07.12.1990. Відомості Верховної Ради УРСР від 08.01.1991 — 1991 р., № 2, стор. 24, стаття 5.

²⁰ Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування. Закон УРСР № 533-ХІІ від 07.12.1990. Відомості Верховної Ради УРСР від 08.01.1991 — 1991 р., № 2, стор. 24, стаття 5

²¹ Ibidem.

урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій²². У розділі XI «Місцеве самоврядування» Основного закону вже немає жодних згадок про регіональне самоврядування. Натомість стаття 140 Конституції України визначає місцеве самоврядування як право територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України²³. Поняття місцевого самоврядування не розвинулося у іншому українському законодавстві. Закони, що стосуються місцевого самоврядування в Україні, прийняті після ухвалення Конституції України від 28 червня 1996 року, не вживають поняття «регіональне самоврядування». Лишень значно пізніше (в 2015 році) український законодавець повернувся до законодавчого регулювання регіональної політики, про що буде сказано пізніше.

У чинній Конституції України питання місцевого самоврядування займає досить багато місця. Це підтверджується хоча б фактом того, що три з п'ятнадцяти розділів українського Основного Закону безпосередньо стосуються самоврядування. Так, доволі малий, бо такий, що складається лише з двох статей, розділ IX, який регулює питання територіального устрою України, встановлює у статті 133, що систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села²⁴. Наступний розділ X присвячується виключно Автономній Республіці Крим та розділ XI стосується питань місцевого самоврядування. Необхідно зазначити, що український законодавець в окремому розділі говорить про Автономну Республіку Крим з того приводу, що вона, відповідно до статті 135 Конституції України, має власну Конституцію, яка приймається Верховною Радою АРК та затверджується Верховною Радою України щонайменше половиною голосів від конституційного складу українського парламенту²⁵. При цьому кримський парламент є представницьким органом влади, оскільки не володіє правом прийняття законів, а його постанови не

---

²² Конституція України від 28.06.1996 р. – розділ IX, ст. 133 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 1.

²³ Конституція України від 28.06.1996 р. – розділ IX, ст. 133 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 1.

²⁴ Конституція України від 28.06.1996 р. – розділ IX, ст. 133 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 1.

²⁵ Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., переробл. і допов. Х.: «Право», 2011. С. 971–1028.

можуть суперечити Конституції та законам України. Це впливає з того, що в унітарній державі її адміністративно-територіальні одиниці не можуть мати жодних ознак суверенності, тим більше окремого законодавства (як це, наприклад, має місце в Сполучених Штатах Америки).

У розділі XI Конституції України сформульовано поняття місцевого самоврядування, зокрема її стаття 140 встановлює, що місцеве самоврядування є «правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України»²⁶.

Реформа місцевого самоврядування. Стаття 5 закону «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року формує систему місцевого самоврядування, яка складається із територіальної громади; сільської, селищної, міської ради; сільського, селищного, міського голови; виконавчих органів сільської, селищної ради; районних та обласних рад, що представляють спільні інтереси сільських, селищних, міських територіальних громад; органів самоврядування населення²⁷. Крім того, у цій статті передбачено можливість створення на основі рішення міської територіальної громади чи міської ради районних в містах рад. Зазначені ради створюють власні виконавчі органи та обирають голову ради, який одночасно є головою її виконавчого комітету²⁸. Залишаючи право створення районних у містах рад у компетенції територіальної громади чи міської ради, український законодавець фактично погодився з поглядом, що доцільність існування районних у містах рад є видніша безпосередньо на місцях (локальному рівні).

Після перемоги у 2014 році Революції гідності та підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС²⁹, Україна постала перед викликами визначення напрямів розвитку системи місцевого самоврядування у нових політико-правових умовах. Йдучи назустріч очікуванням суспільства, Кабінет Міністрів України 1 квітня 2014 року прийняв Концепцію реформування місцевого самоврядування та

---

²⁶ Конституція України від 28.06.1996 р. – розділ IX, ст. 133 // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1996, N 30, ст. 1.

²⁷ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (з наступними змінами та доповненнями).

²⁸ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України. № 280/97-ВР. 21.05.1997. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 1997, N 24, ст. 170. (з наступними змінами та доповненнями).

²⁹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Офіційний вісник України від 26.09.2014 – 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125

територіальної організації влади в Україні»³⁰. Передусім йдеться про розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою за принципами субсидіарності³¹ та децентралізації; створення належних матеріальних, фінансових та організаційних основ з метою забезпечення реалізації органами місцевого самоврядування власних та делегованих повноважень; максимальне залучення населення до процесу прийняття рішень, розвиток форм безпосередньої демократії³².

Без належного законодавчого врегулювання реформи місцевого самоврядування немає мови про подальший поступ на цьому шляху в Україні. Тому український законодавець протягом доволі короткого проміжку часу прийняв низку законів, які є своєрідним «хребтом» триваючої до сьогодні реформи децентралізації влади. Передусім йдеться про закон «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 року³³. Зазначений закон встановлює організаційно-правові засади, форми, механізми співробітництва територіальних громад, його стимулювання, фінансування та контролю. 5 лютого 2015 року український парламент прийняв наступну низку законів, серед яких закон «Про засади державної регіональної політики» від 5 лютого 2015 року³⁴, що встановив поняття державної регіональної політики та її засади і пріоритети. Стаття 1 зазначеного закону передбачає, що державна регіональна політика - система цілей, заходів, засобів та узгоджених дій центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на всій території України з урахуванням природних, історичних, екологічних, економічних, географічних, демографічних та інших особливостей регіонів, їх етнічної і культурної самобутності³⁵. Цього ж дня прийнято закон «Про добровільне об'єднання територіальних

---

³⁰ Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні / Розпорядження Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. // Урядовий кур'єр від 11.04.2014 р., № 67.

³¹ Софінська І. *Принцип субсидіарності у місцевому самоврядуванні України та країн Європейського Союзу*. Львів: Каменяр, 2014. 187 с. іл.

³² Ibidem.

³³ Про співробітництво територіальних громад. Закон України 1508-VII від 17.06.2014. Офіційний вісник України від 05.08.2014 – 2014 р., № 60, стор. 9, стаття 1638,

³⁴ Pro zasady derzawnoji regionalnoji polityky: zakon Ukrainy Nr 156-VIII wid 05.02.2015 r. (w:) Widomosti Werchownoji Rady Ukrainy, 2015, Nr 13, poz. 90.

³⁵ Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Офіційний вісник України від 13.03.2015 – 2015 р., № 18, стор. 21, стаття 471.

громад» від 5 лютого 2015 року³⁶, який у статті 2 передбачає, що добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється з дотриманням принципів конституційності та законності; добровільності; економічної ефективності; державної підтримки; повсюдності місцевого самоврядування; прозорості та відкритості; відповідальності.

Наступним, логічним у цій ситуації кроком, стало внесення 5 лютого 2015 року змін до закону «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року³⁷, наслідком якого стало збільшення кількості елементів місцевого самоврядування. На сьогодні, відповідно до статті 5 зазначеного закону, система місцевого самоврядування включає територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського голову; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; старосту; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення³⁸. Зміни до закону встановили також можливість для територіальних громад в порядку, встановленому законом, об'єднуватися в одну сільську, селищну, міську територіальну громаду, утворювати єдині органи місцевого самоврядування та обирати відповідно сільського, селищного, міського голову. Крім того, стаття 3 закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 року передбачає, що об'єднана територіальна громада, адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище, - селищною, центром якої визначено село, - сільською³⁹.

Таким чином, наявним є використання європейського, передусім польського досвіду організації місцевого самоврядування, де існують зазначені різновиди об'єднаних територіальних громад. До прикладу у Польщі, де з 1 січня 1999 року місцеве самоврядування гміни (тотожної українській територіальній громаді) представляє рада гміни як представницький орган локальної нормотворчості і виборна посадова особа як керівник виконавчого органу. Назва цієї виборної

---

³⁶ Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Офіційний вісник України від 13.03.2015 – 2015 р., № 18, стор. 21, стаття 471.

³⁷ Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Офіційний вісник України від 13.03.2015 – 2015 р., № 18, стор. 21, стаття 471.

³⁸ Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Офіційний вісник України від 13.03.2015 – 2015 р., № 18, стор. 21, стаття 471.

³⁹ Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Офіційний вісник України від 13.03.2015 – 2015 р., № 18, стор. 21, стаття 471.

посадової особи та її повноваження залежать від територіального рівня: міську гміну з населенням понад 100 тисяч осіб представляє президент міста, місько-сільську гміну – бурмістр містечка, а сільську гміну – війт села чи об'єднання територіальних громад сіл⁴⁰.

Як можна зауважити з переліку елементів системи місцевого самоврядування, новелою запроваджених законодавчих змін є запровадження інституту старости. Нова стаття 14¹ встановлює, що у селах, селищах, визначених за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, утвореної відповідно до Закону України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", за винятком її адміністративного центру, обирається староста на строк повноважень місцевої ради. Староста є посадовою особою місцевого самоврядування⁴¹. На погляд українського законодавця, існування інституту старости дозволить модернізувати та пришвидшити розвиток місцевого самоврядування в Україні.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Олеся Радишевська

кандидатка юридичних наук,

доцентка кафедри адміністративного права юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
суддя Касаційного адміністративного суду в складі Верховного Суду

Розвиток суспільства в процесі демократизації передбачає зміну системи цінностей, яка є тим лакмусовим папірцем, що демонструє рівень демократичних перетворень. Загальна кількість традиційних цінностей може змінювати свою ієрархію залежно від багатьох критеріїв. Одним із таких критеріїв є система взаємодії публічної влади та її органів у сфері права, економіки, безпеки, політики, культури, інформаційних технологій тощо. Наприкінці ХХ століття,

---

⁴⁰ Софінська І. Міжнародно-правові стандарти місцевого самоврядування: навч. посібник. Львів: Каменяр, 2016. 241 с. іл.

⁴¹ Про добровільне об'єднання територіальних громад. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Офіційний вісник України від 13.03.2015 – 2015 р., № 18, стор. 21, стаття 471

коли набрали обертів процеси глобалізації, почали формуватися й активно розвиватися міжнаціональні структури, істотно зросла роль такого напрямку міжнародних відносин, як зовнішня культурна політика. Поширення та популяризація певних культурних цінностей або, навпаки, відторгнення спроб культурного «експорту» стали ефективним зовнішньополітичним інструментом. Така взаємопов'язана система європейських цінностей закріплена й на національному рівні.

У контексті двосторонніх відносин між Україною і Європейським Союзом (далі – ЄС) цей аспект сучасних міжнародних зв'язків має особливе значення, оскільки саме європейські цінності лежать в основі зовнішньополітичного дискурсу ЄС, спрямованого, зокрема, й на адресу України. З одного боку, закріплення таких цінностей у національній правовій системі та її поведінкових моделях засвідчує їхній досить стійкий характер. З іншого – ці цінності постійно розвиваються, що, зокрема, і є відображенням змін на європейському континенті загалом. Тож постає запитання щодо того, наскільки і в який спосіб європейські цінності, як основоположний елемент політичної та правової культур західного типу, визначають характер відносин між Україною та Європейським Союзом.

Передусім визначимо зміст основних понять – політична культура та європейські цінності. Термін «політична культура» вперше вжив американський політолог Г. Алмонд (*G. Almond*) у дослідженні «Порівняльні політичні системи» (1956). Він визначав політичну культуру як систему цінностей, укорінених у свідомості, що регулюють поведінку людей в ситуаціях, які мають стосунок до політики⁴². З визначення ми бачимо, що характер політичної культури і політичної системи залежить насамперед від набору базових ціннісних установок, поширених у тому чи іншому суспільстві. Іншими словами, на будь-які політичні процеси і дії (зовнішні або внутрішні) величезний вплив мають загальні для конкретного суспільства цінності. Цінність є універсальною, багатовимірною категорією і водночас – умовою повноцінного буття об'єкта, який став носієм певних суспільних відносин. Отже, цінності є об'єктами інтересів людини. Як наголошував Джон Дьюї (*J. Dewey*), цінність є експліцитно сформульованою або імпліцитно прийнятою концепцією бажаного, яка характеризує індивіда або групу, впливаючи на вибір доступних способів дії її засобів і цілей⁴³.

⁴² Almond G. A. Comparative Political Systems. *The Journal of Politics*, Vol. 18, № 3. 1956. P. 396.

⁴³ *Культурні цінності Європи* / за ред. Г. Йоаса, К. Вігандта; пер. з нім. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. С. 412.

Розглядаючи цінності в контексті правової культури України і ЄС, видається доречним використовувати як їх основне джерело офіційні документи – формалізовані джерела публічного права. Адже цінності лежать в основі розбудови української державності і закріплені вони передусім у Преамбулі та першому розділі Конституції України. Загалом конституційний лад, як підґрунтя Конституції України, уособлює основоположні цінності. На підставі аналізу сучасних класифікацій основоположних конституційних цінностей робимо висновок, що вітчизняні вчені керуються саме поєднанням цінностей конституційного ладу, що належать до засад громадянського суспільства, та цінностей конституційного ладу, що стосуються української державності. Найвищими ієрархічними цінностями є свобода і справедливість (цінності громадянського суспільства) та суверенітет, незалежність й унітаризм (цінності, що стосуються української державності). Саме вони виступають засобом зближення особистостей, культур, народів та універсальним інструментом досягнення соціальної злагоди і миру⁴⁴.

На міжнародному і наднаціональному (ЄС) рівнях інструментарієм закріплення основоположних цінностей є, як правило, міжнародні формалізовані джерела права, зокрема Загальна декларація прав людини 1948 року, Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Договір про заснування Європейської Спільноти 1957 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Маастрихтський договір 1992 року, Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин 1992 року, Рамкова конвенцію про захист національних меншин 1995 року, Європейська соціальна хартія 1996 року, Хартія основних прав Європейського Союзу 2000 року, проект Конституції Європейського Союзу 2003 року, Лісабонський договір 2007 року тощо. Узагальнено можемо констатувати, що у цих документах йдеться про «загальні й універсальні» європейські цінності: свободу, повагу до прав людини, рівність, верховенство права, демократію, безпеку і правосуддя.

Так, у Преамбулі до Хартії основних прав ЄС 2000 року зазначаються цінності ЄС – людська гідність, свобода, рівність, солідарність, демократія, правова держава, безпека та правосуддя. Головною ідеєю вказаного акта ЄС є те, що людська особистість є

---

⁴⁴ Реньов Є. В. Класифікація цінностей конституційного ладу в Конституції України: теоретичні аспекти. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 131. С. 40.

центральною постаттю, для якої ЄС гарантує забезпечення основоположних прав – громадянства, створення простору свободи, безпеки та правосуддя. Особлива увага наголошується на повазі до людської гідності, яка є недоторканою, свободі, демократії, рівності, правовій державі і дотриманню прав людини. Окреслені цінності характеризуються плюралізмом, терпимістю, недискримінацією, справедливістю, солідарністю та рівністю жінок і чоловіків. Аналогічний підхід було покладено в аксіологічну основу проекту Конституції ЄС 2003 року, в якій особливе місце серед цінностей займають людська гідність, свобода, демократія, рівність, верховенство права та шанування прав людини, які є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панують плюралізм, толерантність, справедливість, солідарність та недискримінація.

Також в Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року, наголошується на важливості дотримання спільних цінностей, а саме: повазі до демократичних принципів, верховенстві права, правах людини і основоположних свободах, у тому числі правах осіб, які належать до національних меншин, недискримінації осіб, які належать до меншин, повазі до різноманітності, людської гідності та відданості принципам вільної ринкової економіки. Також ЄС визнає, що Україна як європейська держава поділяє спільну історію й спільні цінності з державами-членами ЄС і налаштована підтримувати ці цінності.

Підтвердженням офіційної політики ЄС щодо ціннісного виміру його діяльності є також заяви представників ЄС. Так, Єврокомісар з розширення та Європейської політики сусідства (2004-2010) Олі Рен у своїй статті, опублікованій у британському виданні «*Financial Times*», запропонував дивитися на карту Європи з урахуванням не фізичних або політичних кордонів, а використовувати для визначення європейських кордонів універсальні для народів Європи цінності (свобода і толерантність, повага до прав людини і демократії, верховенство права)⁴⁵.

Які ж цінності ЄС варто розглядати як основоположні для України? Американський соціолог Д. Янкелович (*D. Yankelovich*) у своїх дослідженнях проаналізував два рівні найважливіших традиційних цінностей. Перший рівень – цінності, які залишаються

---

⁴⁵ Рен О. Не границы, ценности определяют Европу. *Financial Times*. 2005. 4 янв. URL: <http://news.ft.com/cms/s/26bde788-5df5-11d9-ac01-00000e2511c8.html> (дата звернення: 02.11.2019).

«міцними і сталими», вони були і досі є привабливими для більшості населення. Другий рівень – це цінності, які змінилися впродовж останнього часу. Тож цінності першого рівня – це свобода; рівність перед законом; рівність можливостей; чесність; досяжність (як віра в ефективність індивідуальних зусиль: переконаність у тому, що освіта та наполеглива праця дадуть необхідний результат); відданість Батьківщині; демократія (як упевненість в тому, що правління має бути ґрунтоване на думці більшості); піклування про інших, точніше – висока оцінка піклування про інших (сім'ї або етнічної групи), піклування про спільноту; релігія та вдача⁴⁶. До вищих цінностей, щодо яких на Заході зараз простежується досить висока однотайність, зарубіжні дослідники зараховують свободу, справедливість, безпеку та прогрес. Проте справедливість змістовно пов'язується з рівноправністю, а безпека характеризується як «свобода від страху за свободу»⁴⁷.

В Україні серед фундаментальних цінностей також виділяють національні інтереси у сфері безпеки, закріплені, зокрема, у статті 3 Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, серед яких: державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами⁴⁸. Як бачимо, сучасні ціннісні орієнтири розвитку України повністю відповідають європейським, що є квінтесенцією інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий, адміністративний простори, є фундаментом розвитку національної правової системи та окремих її галузей права, зокрема й адміністративного.

Таким чином, основоположні європейські цінності є концентрованим утіленням найбільш значущих для українського суспільства ідей та прагнень європейської традиції права. Конституція України

---

⁴⁶ Баталов Э. Я. Американская политическая мысль XX века. М.: Прогресс-Традиция, 2014. С. 541.

⁴⁷ Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / пер. з англ. Р. Семківа. К.: Києво-Могилянська академія, 2008. С. 167.

⁴⁸ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>

декларує такі важливі цінності, як права і свободи людини, приватна власність, демократичні інститути публічної влади, організація їхньої взаємодії, місцеве самоврядування тощо, що є, уласне, стрижнем ліберально-демократичної ідеології. Таку систему цінностей людство виробило в процесі свого розвитку, але їхній зміст не є статичним, а схильний до перманентних змін, зокрема, під впливом євроінтеграційних і глобалізаційних процесів.

ЦІННІСНИЙ ВИМІР ГРОМАДЯНСТВА В УКРАЇНІ ТА ДЕРЖАВАХ - УЧАСНИЦЯХ ЄС

Ірина СОФІНСЬКА

кандидатка юридичних наук,

доцентка кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Засадничо правову доктрину громадянства, зважаючи на її багатоаспектність та міждисциплінарність, розглядають у таких чотирьох аспектах: диференціація (розмежування) громадянства в теорії та на практиці, властивий горизонт доктрини громадянства, характер громадянських зв'язків між особою та державою, а також механізми та інструменти, способи вирішення конкуруючих громадянських та особистих зобов'язань у контексті громадянства⁴⁹. У світлі великих міграцій та переселень, гарантування прав і цінностей громадянства, дотримання церемоній його набуття бентежать, хоч і стають значно важливішими, ніж раніше⁵⁰.

У сучасному світі громадянство, зазвичай, має два виміри: якщо для внутрішніх взаємовідносин у політичній спільноті це означає включення та універсалізм, то для зовнішніх – брак громадянства конкретної держави означає виключення. Оскільки ці аспекти громадянства з'являються просторово та юридично відокремлено

---

⁴⁹ *The Meaning of Citizenship*. Edited by Richard Marback and Marc W. Kruman. Wayne State University Press. 2015. 376 p.

⁵⁰ Софінська І. *Філософсько-правова візія доктрини громадянства*: монографія. Львів : «Каменярь», 2018. С. 263–269.

(розрізнено), то вони вважаються додатковими. Фактично, ці аспекти громадянства (включення до членів держави/спільноти/суспільства як громадян і виключення як чужинців/мігрантів/переселенців) драматично стикаються на території конкретної національної держави, створюючи численні протиріччя та колізії, коли йдеться про тих, кого за законом називають чужинцями - транснаціональними мігрантами, які мають статус позбавлених повного громадянства.

Досліджуючи категорію чужинність, Лінда Босняк у книзі «Громадянин та чужинець: дилема сучасної участі (*The Citizen and the Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*)» 2008 року наголошує на її багатоаспектності та складності опрeдмeтнення, особливості явищ включення (*inclusion*) осіб як громадян і їх виключення (*exclusion*) як чужинців, притаманних конституційно-правовому інституту громадянства в ліберальних демократичних суспільствах (особливо США)⁵¹. Погоджуємося з дослідницею, що у недалекій перспективі вкрай важливо переглянути сенс громадянства, зважаючи на пористість кордонів та збільшення кількості мігрантів (переселенців) у світі.

Як особлива форма негромадянства, чужинність являє собою потужну політико-правову лінзу, крізь яку можна усвідомити та унаочнити сенс самого громадянства, стверджує Л. Босняк. Вона використовує категорію чужинність (*alienage*), щоб з'ясувати переваги та межі концептуальної ідеї «рівного громадянства (*equal citizenship*)», яка оживляє багато сучасних конституційних демократій у світі. У процесі дослідження відмінності між громадянином та чужинцем вона показує, як основні риси глобалізації сприяють формуванню структури правових та соціальних відносин між особою і державою у самому серці суспільств.

Важливими для усвідомлення трансформації чужинності, як наслідку міграції, у набуття громадянства у зв'язку із натуралізацією чи застосування права ґрунту *ius soli* під час реєстрації народження дітей мігрантів стали численні дослідження французького історика Жерара Нуар'єля⁵². Саме під час Французької революції 1789–1799 років була проведена лінія «демаркації» між громадянином та чужинцем (якщо в часи монархії чужинець міг обирати, бути обраним до органів публічної влади та навіть призначеним керувати

---

⁵¹ Bosniak L. *The Citizen and the Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*, Princeton University Press: 2008, 248 p.

⁵² Noiriell G. Socio-histoire d'un concept. Les usages du mot «nationalité» au XIXe siècle, *Genèses*, 20, 1995, pp. 4-23.

армією, то з 1793 року – це привілей належить винятково громадянинові Франції)⁵³. З іншого боку, всі дискримінаційні обмеження у контексті особливостей набуття громадянства (щодо раси, релігії, етнічного походження), які існували раніше, більше не діяли – спрацював ефект універсалізму. На думку Ж. Нуар'єля Франція завдяки сприятливій для зовнішньої імміграції державній політиці у сфері громадянства стала у ХХ столітті «котлом», де зустрічаються люди різного етнічного походження (майже 20 % народжених у Франції мають принаймні одного із батьків емігрантського походження)⁵⁴.

Франція відома у сфері громадянства як держава, в якій, на відміну від Німеччини, дотепер панівним є право ґрунту *ius soli* під час набуття особою громадянства від народження⁵⁵. Започаткування застосування цього принципу у Франції пов'язують із ідеєю французького філософа Ернеста Ренана, який провів у 1882 році у Сорбонні конференцію «Що таке нація? (*Qu'est-ce qu'une nation?*)», де у фінальному документі була сформована концепція громадянства, ключовим принципом якої було *ius soli*⁵⁶. Йшлося, насамперед, про протиріччя у сфері набуття громадянства у контексті самоідентифікації мешканців Ельзасу та Лотарингії в результаті територіальних змін. Ренан розмірковував про громадянство як про зв'язок між особою та державою, який утворився на підставі народження особи на території конкретної держави, не беручи до уваги її походження, називаючи його «щоденним плебісцитом (*un plebiscite de tous les jours*)»⁵⁷.

Ідея приналежності особи до держави лежить в основі концепції громадянства. Однак на даний час вона втрачає сенс, коли люди добровільно перетинають кордони держав, покидаючи території, до яких вони «належать», мають постійний (правовий, соціальний) зв'язок, і прямуючи туди, де вони не мають цієї приналежності і невідомо чи набудуть її у майбутньому⁵⁸. Враховуючи доступну

---

⁵³ Noiriell G. Immigration: Amnesia and Memory. *French Historical Studies*, Volume 19, No. 2 (Autumn, 1995), pp. 372–373.

⁵⁴ Noiriell G. Immigration: Amnesia and Memory. *French Historical Studies*, Volume 19, No. 2 (Autumn, 1995), pp. 367–380.

⁵⁵ Noiriell G. *The French melting pot : immigration, citizenship, and national identity*. translated by Geoffroy de Laforcade; foreword by Charles Tilly. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1996. 325 p.

⁵⁶ Noiriell G. *The French melting pot : immigration, citizenship, and national identity*. translated by Geoffroy de Laforcade; foreword by Charles Tilly. Minneapolis : University of Minnesota Press, 1996. pp. 10–11.

⁵⁷ Renan E. *Qu'est-ce qu'une nation?*, Paris, Presses-Pocket, 1992

⁵⁸ Torpey J.C. *The invention of the passport: surveillance, citizenship, and the state*. Cambridge University Press, 2000. P. 12.

інформацію агентства *Eurostat* варто наголосити, що в цілому середньо-статистичний зріз показує, що у державах-учасницях ЄС на 1 січня 2017 року проживало 92,4 % (понад 470,5 мільйонів осіб) власних громадян, 3,3 % (16,9 мільйонів осіб) громадян інших держав-учасниць ЄС, 4,3 % (21,8 мільйонів осіб) громадян інших держав (не ЄС)⁵⁹.

	держава	Кількість власних громадян	Кількість інших держав-учасниць ЄС	Кількість громадян інших держав (не ЄС)
1.	Австрія	84,7 %	7,5 %	7,8 %
2.	Бельгія	88,1 %	7,8 %	4,1 %
3.	Болгарія	98,8 %	0,2 %	1,0 %
4.	Греція	92,5 %	1,9 %	5,6 %
5.	Данія	91,6 %	3,5 %	4,9 %
6.	Естонія	85,1 %	1,3 %	13,7 %
7.	Ірландія	88,2 %	8,9 %	2,9 %
8.	Ісландія	91,1 %	7,4 %	1,5 %
9.	Іспанія	90,5 %	4,2 %	5,3 %
10.	Італія	91,7 %	2,5 %	5,8 %
11.	Кіпр	82,7 %	12,9 %	4,4 %
12.	Латвія	85,7 %	0,3 %	14,0 %
13.	Литва	99,3 %	0,2 %	0,5 %
14.	Ліхтенштайн	66,2 %	17,8 %	16,0 %
15.	Люксембург	52,3 %	40,7 %	7,0 %
16.	Мальта	88,2 %	6,6 %	5,2 %
17.	Нідерланди	94,3 %	2,9 %	2,8 %
18.	Німеччина	88,8 %	4,8 %	6,3 %
19.	Норвегія	89,4 %	6,6 %	4,0 %
20.	Об'єднане Королівство	90,7 %	5,5 %	3,7 %
21.	Польща	99,4 %	0,1 %	0,5 %
22.	Португалія	96,1 %	1,1 %	2,7 %
23.	Румунія	99,4 %	0,3 %	0,3 %
24.	Словаччина	98,7 %	1,0 %	0,3 %
25.	Словенія	94,5 %	0,9 %	4,6 %
26.	Угорщина	98,5 %	0,8 %	0,7 %
27.	Фінляндія	95,6 %	1,8 %	2,7 %
28.	Франція	93,1 %	2,4 %	4,6 %
29.	Хорватія	98,8 %	0,4 %	0,2 %
30.	Чехія	95,2 %	2,0 %	2,9 %
31.	Швейцарія	75,0 %	16,4 %	8,5 %
32.	Швеція	91,5 %	3,1 %	5,4 %

⁵⁹ *Key figures on Europe. Statistics Illustrated (2018 edition)*. European Union, 2018. P. 15. (URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9309359/KS-EI-18-001-EN-N.pdf/0b8d8b94-541d-4d0c-b6a4-31a1f9939a75>)

Серед 28 держав-учасниць ЄС найменше власних громадян проживає у Люксембурзі (52.3%), а найбільше у Румунії та Польщі (по 99.4%). Баланс щодо кількості мешканців а) громадян інших держав-учасниць ЄС та б) громадян інших держав (не ЄС) спостерігаємо у Нідерландах, Румунії та Угорщині. Варто відзначити, що у Люксембурзі мешканців, громадян інших держав-учасниць ЄС, більше ніж мешканців, громадян інших держав (не ЄС) майже у шість разів (до прикладу в Бельгії у двічі, на Кіпрі у тричі, в Ірландії в четверо). Однак, у Латвії ситуація протилежна, бо кількість мешканців, громадян інших держав (не ЄС) значно більша ніж громадян інших держав-учасниць ЄС (до прикладу, в Естонії в шестеро, у Словенії в п'ятеро, у Греції в тричі, в Італії та Франції у двічі. Серед держав, близьких до ЄС, варто виділити Швейцарію, де громадян інших держав-учасниць ЄС проживає у двічі більше ніж громадян інших держав (не ЄС).

Така ситуація у сфері громадянства зумовлена передусім впливом суттєвих геополітичних змін, перманентних цивілізаційних, міграційних та глобалізаційних викликів, трансформацією парадигми цінностей.

Гострота питань у сфері громадянства та правової ідентичності особи обґрунтовується інформацією агентства *Eurostat* щодо набуття громадянства держав-учасниць ЄС. Детальні дані підтверджують, що впродовж 2017 р. понад 825 тисяч осіб стали громадянами держав-учасниць Європейського Союзу (більше половини з них – Італії, Об'єднаного Королівства, Німеччини та Франції). Геополітичний вектор набуття громадянами України альтернативного громадянства після народження у зв'язку із натуралізацією порівняно з 2016 р. дещо змінився: понад 16 тисяч осіб стали «новими» громадянами ЄС, найбільше з них осіли в Німеччині (понад 3 тисячі осіб), Італії (понад 2 тисячі 600 осіб) та Польщі (понад 2 тисячі 300 осіб).

Перед органами публічної влади України постають нові виклики, які потребують осучаснених підходів для досягнення ефективних рішень у сфері громадянства: особливостей набуття особою громадянства від народження, з'ясування спільних та відмінних ознак звичайної, виняткової і привілейованої натуралізації, уточнення підстав припинення громадянства та особливостей скасування набуття громадянства (денатуралізації), регламентування подвійного (множинного) громадянства, зменшення випадків безгромадянства.

Секція
УКРАЇНА – ЄС:
ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН

**ПРАВОВІ ФОРМИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ З ГЛОБАЛЬНИМ
РІВНЕМ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ
ВІДНОСИН**

Марія БЛІХАР

докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри
конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Сьогодні найбільш дієвою є економічна інтеграція держав, яка функціонує саме на регіональному та субрегіональному рівнях. З позиції темпів розвитку регіональний рівень правового регулювання переважає.

Економічний регіоналізм формує в конкретних частинах світу центри економічної сили, в основі формування яких – своєрідні *правові моделі*⁶⁰. Правовими рисами, притаманними усім моделям регіональних інтеграційних об'єднань, є:

– використання державами способів оформлення і проявів економічного регіоналізму повинно бути легітимним, тобто узгодженим з положеннями сучасного міжнародного права;

– має місце співіснування правової форми регіональної інтеграції з глобальним рівнем регулювання міжнародних економічних відносин.

Правовими моделями економічного регіоналізму є наступні⁶¹.

Європейська модель. На її основі у другій половині ХХ ст. європейські держави утворили угруповання західноєвропейських держав.

---

60 Международное экономическое право: учебное пособие; под ред. А. Н. Вылегжанина. Москва: КНОРУС, 2012. С. 149–154.

61 Бліхар М. М. Міжнародне економічне право: навчальний посібник. Львів: Ліга-прес, 2014. С. 212–213.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. до нього приєдналися східноєвропейські держави, які у минулому являли собою соціалістичні країни з приматом суспільної власності на засоби виробництва. Центром економічної сили, що об'єднав ці європейські держави, у даний час є Європейський Союз.

Характерними особливостями правового оформлення регіональної інтеграції країн Європейського Союзу є наступні:

- ядром інтеграції є не окрема держава, що претендує на політичне чи економічне лідерство, а група держав, які інтегруються;

- правова основа інтеграції – міжнародні договори і створені на їх основі міжурядові організації;

- правовий механізм прийняття основних рішень, що стосуються питань регіональної економічної інтеграції, функціонує переважно на основі консенсусу;

- правове регулювання відносин всередині економічного регіону здійснюється за допомогою наднаціонального методу, коли існують спеціальні норми, якими створюється єдина правова система прямої дії, яка поширюється на громадян та юридичних осіб усіх держав регіону⁶².

Північноамериканська модель. Її ядром є США. Держави Північної Америки здійснюють регіональну інтеграцію на підставі яскраво вираженого регіонального міжнародно-правового підходу. В основі інтеграційного процесу північноамериканської моделі лежить міжнародний договір – Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА) 1992 р., укладена за участю трьох держав – Канади, Мексики і США. Угода 1992 р. не передбачає створення правових наднаціональних інститутів. Міжнародні норми і правила, які закріплюють свободу торгівлі та інвестицій, в тому числі регіонального рівня, стають частиною національного законодавства інтегрованих держав регіону внаслідок національних правових процедур імплементації.

Південноамериканська модель регіональної інтеграції перебуває на стадії становлення. Причинами, що вплинули на формування підходів латиноамериканських держав до регіональної економічної інтеграції та економічного співробітництва є: слаборозвинені ринкові механізми економіки і надмірне державне регулювання; нестабільність політичних режимів і використання влади для економічного

---

⁶² Бліхар М. М. Міжнародне економічне право: навчальний посібник. Львів: Ліга-прес, 2014. С. 212–213.

збагачення; відставання в соціально-економічному та технологічному розвитку від держав Північної Америки та Європи; різний вплив іноземного капіталу на економічне становище конкретної країни і на її керівництво.

Практика регіонального зближення держав Південноамериканської моделі пішла шляхом правового закріплення субрегіональних обмежень у відносинах між розрізненими дрібними об'єднаннями держав, що виникли на основі переважно двосторонніх або багатосторонніх договорів.

Першою особливістю *Азіатсько-Тихоокеанської моделі*, яка відрізняє цю модель від інших, є те, що це єдиний у світі регіон, де економічна інтеграція регулюється «м'якими» домовленостями. Держави, які утворюють угруповання, свідомо уникають імперативних методів регулювання. Натомість у цій моделі існує спеціальна система діалогів, рішення приймаються консенсусом. Учасники об'єднання володіють перевагами режиму вільної торгівлі та інвестицій незалежно від рівня економічного і соціального розвитку. Внаслідок цього відкриваються можливості до збереження суверенітету держав у більшій мірі, аніж в інших інтеграційних об'єднаннях.

Друга особливість цієї моделі – відсутність єдиного політичного центру. Японія не нав'язує свого авторитету у регіоні, тому не віддаляє від себе союзників, що «грає на коритві» інтеграційних заходів.

Китайська модель. До регіональної моделі економічної інтеграції Китай можна віднести досить умовно, оскільки Китай є центром економічної потужності і глобального економічного впливу, а з 2002 р. він є членом СОТ. Будуючи економічну політику на марксистській ідеології, Китай у своїй зовнішньоекономічній діяльності одночасно керується основними принципами міжнародного права, використовує загальноприйнятий міжнародно-правові інструменти міжнародної економічної співпраці, насамперед, міжнародні договори. Унікальний досвід цього економічного світового «кита» вивчають як у США, так і в ЄС.

Моделі, які було описано, – це *умовні типи міжнародного економічного регіоналізму*, притаманні тим чи іншим світовим важелям економічної сили за територіальною ознакою. В літературі немає єдиної позиції відносно ланок, які складають регіональні економічні утворення.

Згідно з першою точкою зору, регіональний рівень міжнародної економічної інтеграції виступає свого роду локомотивом формування центрів економічної сили з ядром у вигляді конкретної держави на основі правового урахування специфіки конкретного економічного регіону⁶³. Правові моделі економічного регіоналізму загалом відповідають цим економічним регіональним полюсам і в певний спосіб забезпечують баланс у світовому економічному порядку.

Таких центрів, або як їх ще називають «регіональних полюсів економічної сили» виділяють: північноамериканське економічне угруповання (США, Канада і Мексика); Європейський Союз; Японія у якості центра економічного регіону Південно-Східної Азії; Китай у якості самостійної економічної зони.

Згідно з другою точкою зору, яка визначає ланки, що складають регіональні інтеграційні угруповання, такими ланками є не держави з їх потужними економіками, а регіональні інтеграційні об'єднання.

Міжнародна економічна інтеграція є основою економічного співробітництва між державами. Вона передбачає узгоджені державами заходи зі скасування торговельних бар'єрів між ними, які об'єктивно існують в силу наявності державних кордонів. Наслідками міжнародної економічної інтеграції є якісні зміни в економіці держав-учасниць та досягнення соціального ефекту.

В основі міжнародної економічної інтеграції лежить необхідність об'єднання ринків та створення конкуренції явищу міжнародної економічної глобалізації, яке відрізняється спрямованістю на зовнішньоекономічну експансію і небезпекою монополії. В рамках інтеграційних об'єднань відбувається об'єднання товарних ринків, ринку послуг, робочої сили тощо.

Існує дві точки зору щодо ланок, які складають регіональні економічні утворення. Згідно з першою, регіональний рівень міжнародної економічної інтеграції є локомотивом формування центрів економічної сили з ядром у вигляді конкретної держави, згідно другої – такими ланками є регіональні інтеграційні об'єднання. Правовими моделями регіональних інтеграційних об'єднань є європейська, північноамериканська, південноамериканська, китайська, євразійська, азійсько-тихоокеанська. Регіональними інтеграційними об'єднаннями є: ЄврАзЕС, ЄС, НАФТА, об'єднання в рамках Азійсько-Тихоокеанського регіону, Об'єднання Латиноамерикан-

---

⁶³ Международное экономическое право: учебное пособие; под ред. А. Н. Вылегжанина. Москва: КНОРУС, 2012. С. 149.

ських держав, Ліга арабських держав, інтеграційні об'єднання Африки⁶⁴.

Міжнародна економічна інтеграція відбувається на універсальному і регіональному рівнях. Правовою основою універсального рівня міжнародної економічної інтеграції є міжнародні акти і установи ООН; Бреттон-Вудська угода зі спричиненими нею подальшими правовими наслідками, а також СОТ; щодо регіонального рівня – тут діють організаційно-правові форми міжнародної економічної інтеграції: Зона вільної торгівлі; Митний союз; Спільний ринок; Платіжний союз; Валютний союз; Економічний союз; Єдиний економічний простір. Правові форми міжнародної економічної інтеграції передбачають передачу частини національних повноважень органів держав-учасниць на користь об'єднання, а також встановлення єдиних наднаціональних правових норм. У такий спосіб відбувається урізування суверенітету країн-учасниць, однак ці заходи виправдовуються великими можливостями щодо досягнення державами-учасницями їх економічних цілей.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Богдана МЕЛЬНИЧЕНКО

кандидатка юридичних наук, доцент,

доцентка кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. є важливою віхою на шляху інтенсивного пошуку оптимальних моделей публічного управління, який супроводжується проведенням адміністративних реформ, спочатку в країнах Заходу, а потім і в інших частинах світу. Необхідність серйозної трансформації традиційних систем

---

⁶⁴ Бліхар М. М. Міжнародно-правові засади економічної інтеграції держав // Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи : матеріали учасників II-ої науково-практичної конференції (Львів, 23 листопада 2018 року). Львів, 2018. С. 14.

управління може бути пояснена не стільки локальними причинами соціально-економічного характеру, скільки глибинними суспільними зрушеннями в сучасному світі: формуванням структур постіндустріального суспільства, розвитком глобалізаційних процесів і глобальної економічної конкуренції, появою наднаціональних інститутів і розвитком громадянського суспільства⁶⁵.

Нині у сучасних світових тенденціях розвитку управлінських систем відбувається перехід від концепції державоцентризму до проблем задоволення потреб людини як основного елемента державно-управлінської системи, для якого власне і функціонує держава, реалізується державна політика, функціонують органи державної влади та місцевого самоврядування, проводяться реформи. Це змушує уряди держав шукати альтернативні форми управлінської діяльності, адаптовані до якісно нового стану світоустрою⁶⁶.

Більшість урядів, які мали намір реалізувати нову ідеологію, декларували схожі цілі реформ, серед яких: зниження державних витрат, підтримання сприятливого клімату для інвестицій і конкурентоспроможності вітчизняних компаній; підвищення керованості суспільства з боку правлячої еліти; подолання опору реалізації законної політики і скорочення ряду програм (насамперед соціальних) з боку зацікавлених кіл; підвищення якості надання послуг та зміцнення довіри до влади з боку населення і приватного сектору⁶⁷.

Відповідно до заявлених цілей, державно-управлінські реформи в країнах ЄС здійснювалися за певними напрямками та у певних сферах, а саме:

- системи взаємовідносин виконавчих органів влади з іншими державними інститутами влади й управління як по горизонталі, так і по вертикалі (конституційно-політична сфера);
- оргструктури, механізмів координації і контролю, включаючи центральну адміністрацію, регіональне та місцеве управління (організаційна сфера);

---

⁶⁵ Болотіна Є. В., Нікітенко А. В. Сучасні західні концепції управління та моделі публічного адміністрування. *Економічний вісник Донбасу*. Київ, 2017. № 1 (47). С. 96.

⁶⁶ Попок А. Сучасні підходи до здійснення реформування державного управління: досвід зарубіжних країн. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. Київ, 2012. № 2. С. 13–20.

⁶⁷ Костюк І. Зарубіжний досвід реалізації адміністративних реформ: порівняльний аналіз правового забезпечення. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Дніпропетровськ, 2013. Вип. 4. С. 52.

- системи та методів управління, адміністративних процедур і процесів (функціональна сфера);
- кадрової політики і державної служби (кадрова сфера);
- управління державними фінансами та виконання бюджету відомствами (фінансово-економічна сфера).

Успішні спроби «реконструювати державну машину» свого часу зробили такі країни, як: Австралія, Бельгія, Канада, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Нова Зеландія, Швеція, Велика Британія, США та багато інших держав. Останніми роками реформа публічного управління охопила і країни Центрально-Східної Європи: Польщу, Угорщину, Румунію, Словаччину, Чеську Республіку, Латвію, Литву, Естонію⁶⁸.

Прикладом країни, яка першою з європейських країн започаткувала перехід від традиційного державного управління до публічного управління та запровадила принципи ринкової економіки у діяльності державних установ є Велика Британія. Адміністративна реформа мала на меті трансформувати філософію та культуру державного управління у відповідності із гаслом «зробити управління різновидом бізнесу». Ставилось завдання запровадити засади підприємництва, ініціативності, піклування про клієнта у державному управлінні, тобто зробити перехід від «культури влади» до «культури сервісу»⁶⁹.

Цікавим є досвід Швеції, котра обрала такий шлях для реформ, який базувався на збереженні традиційної для неї парадигми розвитку через послідовні зміни діючої системи без її руйнування. Основними напрямками реформи були децентралізація виконавчої влади та максимальна передача державних функцій до місцевих органів – ближче до громадян, що дозволило скоротити деяку кількість центральних відомств, а також у функціонування державного апарату були привнесені нові підходи щодо запровадження конкурентних відносин, менеджменту організацій, внутрішнього контролю, що дозволило максимально зберегти кадровий потенціал⁷⁰.

⁶⁸ Босак О. З. Становлення та розвиток системи публічного управління в Україні. Реформа публічного управління в Україні: виклики, стратегії, майбутнє : монографія / відп. ред. І. А. Грицяк. Київ : К.І.С., 2009. С. 75.

⁶⁹ Світові моделі державного управління: досвід для України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка, П. І. Крайніка, Х. М. Дейнеги. Київ : НАДУ, 2012. 612 с.

⁷⁰ Лісіна Л. Зарубіжний і вітчизняний досвід оптимізації функцій та повноважень органів виконавчої влади. *Правові аспекти публічного управління: теорія та практика* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 14 грудня 2011 р.). Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2011. С. 122.

Неабияке значення для України має досвід адміністративних реформ країн Центрально-Східної Європи.

Однією з перших, хто розпочав системні зміни в системі управління була Чехія. Основна увага була зосереджена на децентралізації, створенні широкого спектру місцевих органів, що дозволило би людям швидше та зручніше отримувати послуги. Пряме втручання у діяльність органів місцевого самоврядування не припускається. Однак, уряд здійснює певний вплив на те, яким саме чином органи місцевого самоврядування виконують свої завдання. Контроль за діяльністю місцевих органів самоврядування, як правило, здійснюється через центральні відомства⁷¹.

Ще одним прикладом країни з позитивним досвідом адміністративної реформи є Словаччина. Успішною для її реалізації стала програма ESO (Effective, Reliable and Open state administration – ефективного, підзвітного та відкритого державного управління). Її мета полягає в раціоналізації роботи, забезпеченні якості, прозорості та доступності державного управління для громадян. Реалізація програми ESO сприяє зниженню витрат і оптимізації функціонування державного управління, спрощенню бюрократичних процедур для фізичних та юридичних осіб. Реформа ESO ділиться на кілька етапів через її складність і комплексність. На першому етапі програми ESO реалізована інтеграція спеціалізованих компетенцій державного управління. Скасовані спеціалізовані місцеві органи влади державного управління на регіональному рівні. Загалом вирішується завдання створення єдиної і чіткої структури місцевих органів державного управління, зосередивши компетенції окремих органів спеціалізованої місцевої державної адміністрації в одному державному відділенні на місцевому рівні з повноваженнями в більшості питань⁷².

Успішною реформу публічного управління вважають у Польщі. Найважливіше значення у реформуванні управлінської системи мали наступні кроки:

---

⁷¹ Ешинимаева Е. Т. Местное управление и самоуправление в государствах Восточной Европы в условиях переходного периода: Конец XX– начало XXI века : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Москва, 2005. С. 184.

⁷² Бенчмаркінг регіонального розвитку країн Східної Європи: Болгарія, Польща, Словаччина, Україна : Аналітична записка за підсумками дослідження держбюджетної науково-дослідної теми «Бенчмаркінг регіонального розвитку Східної Європи Болгарія, Польща, Словаччина, Україна» і Міжнародної наукової конференції «Європа регіонів та Україна: розвиток і співпраця» (м. Будва-Чорногорія, 13–27 вересня 2017 р.) / А. Крисоватий, Є Савельєв, В. Адамик, М. Богданова, Б. Борисов, К. Борсекова, К. Віталішова та ін. Тернопіль : ТНЕУ. 2017. С. 32.

1) децентралізація повноважень, відповідальності та засобів органів виконавчої влади, в результаті якої значна частина завдань виконується трьохрівневою системою органів місцевого самоврядування (гміна, повіт, воєводство). Їх виконавчі органи обираються місцевими громадами, вони наділені власним майном та розпоряджаються незалежним бюджетом, окремим від державного бюджету. Органи місцевого самоврядування виконують всі критерії, визначені Європейською Хартією самоврядування для того, щоб визнаватись «справжнім» самоврядуванням. Це дозволяє їм бути повноправними партнерами для відповідних європейських інституцій;

2) реформа центральних органів виконавчої влади, що призвела до ліквідації більшості галузевих міністерств та створення на їхньому місці функціональних міністерств. Ця реформа також змінила модель функціонування міністерств, які сконцентрували свою діяльність на функціях планування та стратегічного управління, опрацювання регулювань і здійснення моніторингу соціально-економічних процесів. Міністерства були виключені з процесів операційного керівництва організаціями та установами, які виробляють публічні блага, державними підприємствами і т. ін. Одночасно створено систему виконавчих агентств, які на замовлення уряду виконують публічні завдання у сфері регулювання ринків та управління майном. Було здійснено реформу державної служби, створюючи підґрунтя для зміни способу функціонування державних інституцій у напрямку забезпечення їх аполітичності та професійності;

3) створено низку інституцій процедурного характеру, які мають на меті підвищення якості функціонування державних органів та збільшення публічного контролю за їх діяльністю. Потрібно згадати такі питання як система державних закупівель, доступ до публічної інформації та стандарти відкритості діяльності органів публічної адміністрації. Також від початку 1980-х років у Польщі функціонують адміністративні суди, що значною мірою призвело до встановлення високих стандартів адміністративної юстиції⁷³.

Результатом проведеної трансформації стало створення держави нового типу, яка служить своїм громадянам і, спираючись на самоврядні інститути та громадянське суспільство, дає можливість

---

⁷³ Гонціяж Я. Державне управління в контексті європейської інтеграції. Київ: Лабораторія законодавчих ініціатив, 2015. С. 21.

формувати і контролювати органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

У підсумку відзначимо, реформа власних управлінських систем у зарубіжних країнах дала змогу вирішити наступні ключові завдання:

- підвищити ефективність діяльності органів виконавчої влади та зменшити затрати на їх утримання;
- зміцнити довіру до держави з боку населення та приватного сектору, сприяти формуванню активного громадянського суспільства шляхом збільшення можливостей участі у процесі прийняття рішень;
- збільшити прозорість системи державної влади, підзвітної суспільству, де кожен знає, хто за що відповідає і кому підконтрольний;
- сприяти економічному розвитку держави, підвищенню її конкурентноздатності на світовому ринку;
- протидіяти таким негативним явищам як корупція, зловживання службовим становищем, надмірне регулювання соціально-економічних процесів.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРИНЦИПІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ЕСТОНІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ярина Богів

кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Прагнучи до членства в Європейському Союзі та здійснюючи зовнішню євроінтеграційну політику, Україна бере на себе відповідальність впроваджувати основні цінності та принципи діяльності європейського суспільства. Євроінтеграційна орієнтація України передбачає наявність ефективних органів публічної влади, розбудову

інституту громадянського суспільства та зацікавленість територіальних громад у розвитку держави.

В сучасних умовах реформування органів місцевого самоврядування на основі децентралізаційних процесів, для України цікавим стане досвід країн Балтії, а саме Естонії, оскільки остання має радянський досвід формування системи місцевого самоврядування і достатньо активно намагається перейти на європейські традиції діяльності органів місцевого самоврядування та територіальних громад.

Орієнтуючись на досвід проведених муніципальних реформ у скандинавських країнах, Естонія здійснила досить глибокі перетворення у галузі місцевого самоврядування. Після здобуття незалежності в цій країні постало питання проведення реформи місцевого самоврядування як основи для переходу від планово-керованої економіки до ринкової. Першим кроком до реформи стали демократичні вибори до міських рад, проведені в Естонії у 1989 р. Важливою рисою проведення таких перетворень була заміна відомчої системи територіального управління, зокрема дворівневої системи місцевого управління, успадкованої від СРСР. Так, створення нової системи місцевого управління базувалось на принципах Європейської хартії про місцеве самоврядування, до якої Естонія приєднались у 1994 р.⁷⁴.

Залучення населення до місцевого управління, демократизація та децентралізація влади було основним завданням реформи місцевого самоврядування. Під децентралізацією розумілося демократичне обрання органів публічної влади та надання можливості самостійно вирішувати питання місцевого значення. Незважаючи на подібність процесів реформування кожна з країн Балтії сформувала власну систему територіального управління, котра значно відрізнялася від інших. В Естонії та Литві було ліквідовано один рівень місцевого управління, у Латвії залишилася дворівнева система. Проте, в Естонії місцеве самоврядування було сформоване на рівні територіальної громади (муніципалітету), а в Литві на рівні району.

Після прийняття в 1989 р. в Естонії закону «Про місцеве самоврядування» розпочалася адміністративна реформа. До 1993 р. місцеве самоврядування здійснювалося на двох рівнях: перший – селища, другий – повіти. Найважливішою зміною, що відбулася в Естонії під час реформи можна вважати перехід дворівневої системи

---

⁷⁴ Нехайчук Д. В. Кризь призму зарубіжного досвіду проведення адміністративно-територіальної реформи: новітні виклики вітчизняного сьогодення. *Держава та регіони*. 2014. № 3. С. 34–39.

місцевого самоврядування до однорівневої, що включала в себе міста та волості⁷⁵. Після проведення адміністративно-територіальної реформи, система управління Естонії складається з місцевого та проміжного рівнів урядування.

Місцевий рівень урядування Естонії складається з 215 місцевих самоуправлінь, котрий об'єднує в собі 185 волостей і 30 міст. Керівника волості обирають її мешканці. Керівники волостей мають право бути керівниками структурних підрозділів нових місцевих самоуправлінь⁷⁶.

Проміжний рівень урядування Естонії включає 15 повітів (районів). Наявність державних органів управління та добровільних союзів самоуправлінь є характерним для даного рівня⁷⁷.

Досить цікавим для України є естонський досвід нововведень в системі місцевого самоврядування, а саме:

1. виконавчу владу повіту здійснює староста, який призначається урядом терміном на 5 років. При призначенні старости, міністр представляє його повітовому союзу місцевого самоврядування, який може висловити свою думку щодо кандидатури;

2. будь-які правові акти місцевого самоврядування повинні публікуватись в Інтернеті. Якщо ж документ не з'явився в мережі, акт є не чинним. Акти місцевого самоврядування перевіряє повітовий староста або за власною ініціативою, або за скаргою людини. Після цього, якщо є підстави, староста виносить подання щодо незаконності акту і пропонує органу місцевого самоврядування внести у документ зміни. Таке подання зупиняє дію акта. А, щоби його поновити, коли місцевий орган самоврядування не згодний з рішенням, громада має звернутись в суд⁷⁸.

У грудні 2015 році уряд Естонії запропонував нову реформу в два етапи, яка має вступити в силу на момент проведення наступних місцевих виборів у жовтні 2017 року. З метою гарантування високоякісних публічних послуг, законопроект встановлює мінімальний критерій до чисельності населення на рівні п'яти тисяч мешканців. Перший етап реформи є добровільним і передбачає фінансові

---

⁷⁵ Серьогіна Т. В. Адміністративно-територіальна реформа як складова децентралізації влади в Естонській Республіці. *Public administration aspects*. 2015. № 4. С. 36–44.

⁷⁶ Стежар Т. Децентралізація: Уроки Естонії для України. УНІАН. 31 січня 2015 р. URL: <http://decentralization.unian.ua/1038703-detsentralizatsiya-uroki-estoniji-dlya-ukrajini.html>

⁷⁷ Янг Д. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. URL: <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Misceve-samovryaduvannya-v-krajinah-Skandiinaviyi-ta-Baltiyyi.pdf>

⁷⁸ Стежар Т. Децентралізація: Уроки Естонії для України. УНІАН. 31 січня 2015 р. URL: <http://decentralization.unian.ua/1038703-detsentralizatsiya-uroki-estoniji-dlya-ukrajini.html>

стимули в формі державних грантів для тих, хто обрав шлях об'єднання. Також пропонуються компенсації для голів рад і мерів, чий повноваження припиняються в результаті об'єднання. Для муніципалітетів з кількістю мешканців менше п'яти тисяч осіб (і, можливо, іншою), які не погоджуються на добровільне об'єднання, уряд планує ініціювати злиття на початку 2017 року без фінансових компенсацій⁷⁹.

Застосування досвіду європейських країн на вітчизняному підґрунті має враховувати вітчизняний стан розвитку місцевого самоврядування, а також історичні, географічні, економічні, демографічні та інші фактори, не займаючись просто копіюванням зарубіжного досвіду. За нинішніх соціально-політичних та економічних умов найбільш сприятливим для України є застосування добровільного постійного об'єднання невеликих територіальних громад на базі спільних інтересів.

ICANN TA LEX SPORTIVA: ФОРМУВАННЯ АВТОНОМНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПОРЯДКІВ ЯК ПРОЯВ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Ігор ЗАБОКРИЦЬКИЙ

кандидат юридичних наук, докторант 1-го року навчання,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Питання конституціоналізму традиційно розглядались як такі, які стосуються обмеження державної влади. Однак в сучасному світі та умовах глобалізації спостерігаються тенденції транснаціоналізації конституціоналізму, серед яких і формування автономних конституційних порядків.

---

⁷⁹ Янг Д. Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії. URL: <http://decentralization.gov.ua/pics/attachments/Misceve-samovryaduvannya-v-krayinah-Skandiinaviyi-ta-Baltiyyi.pdf>

Надзвичайно цікавим в цьому контексті є поширення доктрини конституціоналізму на традиційну сферу приватного права, що можна простежити на прикладі Lex Sportiva та ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers – Інтернет-корпорація з присвоєння імен та номерів). Так, на прикладі ICANN ми бачимо, що це міжнародна некомерційна організація, створена для врегулювання питань доменних імен, IP-адрес та інших питань функціонування інтернету. Однією з особливостей діяльності ICANN є те, що вона запровадила єдину політику щодо вирішення спорів з доменних імен⁸⁰. Згідно цієї політики, всі реєстратори доменних імен повинні їй слідувати при вирішенні спорів. При цьому політика передбачає обов'язкову адміністративну процедуру для певної категорії спорів, зокрема якщо (i) доменне ім'я є ідентичне або схожим до введення в оману до торговельної або сервісної марки, на яку скаржник має права; (ii) немає прав або законних інтересів щодо доменного імені; та (iii) доменне ім'я було зареєстроване та використовується недобросовісно (п. 4. (а)). При цьому в цій категорії спорів необхідно звернутись до одного із затверджених ICANN надавачів послуг щодо вирішення доменних спорів⁸¹. До таких належать, зокрема, Арабський центр з вирішення спорів щодо доменних імен (ACDR), Азійський центр з вирішення спорів щодо доменних імен, Канадський міжнародний інтернет центр з вирішення спорів (CIIDRC), Чеський арбітражний суд арбітражного центру з вирішення спорів, Національний арбітражний форум та Світова організація інтелектуальної власності (WIPO). Таким чином, в рамках розгляду спорів з доменних імен існує низка установ, які не є державними органами, що мають право розгляду таких спорів. Враховуючи міжнародне значення інтернету та використанням доменних імен по всьому світу, зрозуміло, що такі питання є транснаціональними за своєю природою, а тому виникли механізми як їх врегулювання (чим займається ICANN), так і вирішення спорів на транснаціональному рівні, без прив'язки до конкретної держави. Цікавим є той факт, що хоча ICANN спочатку контролювалась Сполученими Штатами Америки, однак в 2016 р. була підписана угода, яка звільнила ICANN від нагляду з боку Департаменту з комерції США, таким чином ICANN стала повністю незалежною.

---

⁸⁰ ICANN. Uniform Domain-Name Dispute-Resolution Policy. URL: <https://www.icann.org/resources/pages/help/dndr/udrp-en>

⁸¹ ICANN. List of Approved Dispute Resolution Service Providers. URL: <https://www.icann.org/resources/pages/providers-6d-2012-02-25-en>

Ще одним прикладом є розвиток спортивного права, *Lex sportiva*. Оскільки міжнародний спорт в сучасному світі набуває все більшого значення та комерціалізується, виникає багато питань щодо вирішення спортивних спорів. Знаковим було створення в 1984 р. CAS (Court of Arbitration for Sport) – спортивного арбітражного суду⁸². Хоча він був створений в першу чергу як класичний арбітраж, до якого сторони можуть добровільно звернутись, уклавши відповідну арбітражну угоду, з часом він набуває все більшого значення. Так, правило 61 Олімпійської хартії, затвердженої міжнародним олімпійським комітетом (МОК), передбачає, що рішення МОК є фінальними. Будь-який спір пов'язаний з їх застосуванням або інтерпретацією може бути вирішений лише виконавчим комітетом МОК або, в певних випадках, CAS. Так само будь-який спір, пов'язаний з олімпійськими іграми повинен бути поданий виключно до CAS⁸³. Ще далі пішли міжнародні футбольні організації, такі як Міжнародна федерація футболу (FIFA) та Спілка європейських футбольних асоціацій (UEFA). Так, Статут FIFA⁸⁴ передбачає порядок врегулювання спорів, згідно якого FIFA визнає юрисдикцію CAS для врегулювання спорів між FIFA, її членами, конфедераціями, лігами, клубами, офіційними особами, ліцензованими матчевими агентами та агентами гравців (ст. 62 Статуту). При цьому передбачений обов'язок конфедерацій, членів та ліг визнавати CAS як незалежну судову установу та забезпечити, що їх члени, афілійовані гравці та посадові особи дотримуються рішень, винесених CAS. При цьому звернення до звичайних судів загальної юрисдикції є забороненим, якщо це прямо не передбачено регуляціями FIFA. Для цього Асоціації повинні передбачати такі самі правила у своїх внутрішніх регулюваннях, а також накладати санкції, у випадку якщо якась із сторін здійснить порушення цього правила (ст. 64 Статуту). Схоже правило передбачено і в ст. 60 Статуту UEFA – «Асоціації повинні включити у свої статuti положення, згідно з яким суперечки на національному рівні, що виникають у результаті або в зв'язку із застосуванням їх статутів чи регламентів, які регулюються їх національним законодавством, передаються на розгляд в останній інстанції до незалежного й неупередженого арбітражного суду, тим самим

---

⁸² Court of Arbitration for Sport. URL: <https://www.tas-cas.org/en/index.html>

⁸³ Olympic Charter. IN FORCE AS FROM 26 JUNE 2019. URL: <https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf>

⁸⁴ FIFA STATUTES. Regulations Governing the Application of the Statutes. Standing Orders of the Congress. May 2008 Edition. URL: https://www.fifa.com/mm/document/affederation/generic/01/09/75/14/fifa_statutes_072008_en.pdf

виключаючи розгляд будь-яким судом загальної юрисдикції»⁸⁵. Таким чином, міжнародні спортивні федерації запроваджують обов'язкові правила щодо вирішення спорів поза межами національних судових органів. Залишаючись при цьому в статусі, як правило, громадських організацій, заснованих за законодавством тієї чи іншої держави, вони створюють своє власне право, включно з порядком вирішенням спорів, яке застосовується до широкого кола правовідносин в сфері спорту, що має значний вплив та комерційне значення в умовах сьогодення. Попри те, що в певних категоріях випадків ті чи інші сторони можуть звернутись до судів загальної юрисдикції, і суд може прийняти справу до провадження, строгі правила всередині спортивних федерацій передбачають значні санкції за таке порушення, включно з заборонаю участі в спортивних змаганнях, можливим виключенням з членства. Отже, навіть якщо формальна можливість звернення до суду загальної юрисдикції існуватиме, учасники спортивних федерацій не будуть зацікавлені в тому, оскільки можливі санкції з боку федерацій позбавлять можливості їх брати участь в змаганнях. Причинами ж для такого обов'язкового арбітражного вирішення спорів в сфері спорту є те, що спеціалізовані інституції є більш кваліфіковані та глибше розуміють нюанси, що виникають в рамках правового регулювання спорту, а також такі спори вирішуються набагато швидше, ніж це може бути зроблено в рамках судів загальної юрисдикції. Також відсутність прив'язки до конкретної держави, оскільки CAS не є державним судом, забезпечує достатній рівень незалежності та неупередженості. Саме тому ми підтримуємо позиції, висловлені в правовій науці, що *Lex Sportiva* має три основних елементи: (1) транснаціональні норми, сформовані правилами та практиками міжнародних спортивних федерацій; (2) унікальну юриспруденцію, правові принципи якої є відмінними від тих, що існують в національних судах та які декларують CAS; та (3) воно є конституційно автономним від національного права⁸⁶.

Таким чином, на прикладі ICANN та *Lex Sportiva* ми можемо бачити формування автономних конституційних порядків, які

---

⁸⁵ СТАТУТ УЄФА. Регламент Конгресу УЄФА. Норми, що регулюють впровадження Статуту. Редакція від травня 2016 року. URL: [https://ffu.ua/files/biblioteka/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%20%D0%A3%D0%84%D0%A4%D0%90%202016%20\(%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%96%D1%8F\).pdf](https://ffu.ua/files/biblioteka/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%20%D0%A3%D0%84%D0%A4%D0%90%202016%20(%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%96%D1%8F).pdf)

⁸⁶ Beloff, M., T. Kerr and M. Demetriou, *Sports Law* (Oxford: Hart, 1999). Цитата за: Singh, Vijay Kumar, 'Issues in Emerging Area of Sports Law: *Lex Sportiva*' (May 22, 2017). *Indian Law Review*, Vol 1 No. 1, pp. 114-147, Inaugural Issue 2009 - National Law Institute University, Bhopal. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2972059> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2972059>

намагаються функціонувати максимально дистанціюючись від держави, що є проявом транснаціоналізації сучасного конституціоналізму та його поширення на позадержавну, приватну сферу. Це забезпечується в першу чергу обов'язковим характером незалежних органів, що виконують судові функції і неможливістю звернення до судів загальної юрисдикції (яка, хоч і зберігається формально, але на практиці не реалізовується).

ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

Олена РОМЦІВ

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного університету «Львівська
політехніка» (м. Львів)

Ефективність використання та дотримання прав прямо залежить від рівня їх захищеності та гарантованості, тому важливу роль у конституційно-правовому статусі іноземців відіграють гарантії їх прав та свобод.

В юридичній літературі наводиться багато різноманітних визначень гарантій прав та свобод. Так, М.С. Малєїн під гарантіями прав та свобод людини і громадянина розуміє умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав і свобод людини і громадянина. Поняття «гарантії» охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав і свобод, на усунення можливих перешкод їх повного та належного здійснення⁸⁷.

В європейському праві під гарантіями прав і свобод людини (у вузькому, юридичному сенсі) розуміють засоби захисту прав від

---

⁸⁷ Малєїн Н.С. Повышение роли закона в охране личных и имущественных прав граждан. *Советское государство и право*. 1974. № 6. С. 42.

порушень, процедури поновлення порушених прав і порядок відшкодування завданої шкоди⁸⁸ [416, с. 58].

Гарантії прав і свобод іноземців у науковій літературі, зазвичай, розглядаються в контексті дослідження загальних гарантій прав і свобод людини. Такий підхід є цілком виправданим, оскільки конституційно-правовий статус іноземців є частиною загального правового статусу особи.

Так, наприклад, Є.Ю. Петров вважає, що гарантії прав і свобод іноземців – це організаційні, правові, політичні, економічні, соціальні та культурні умови та передумови, які призначені забезпечувати найбільш сприятливі обставини для реалізації прав і свобод іноземців, здійснювати їх охорону та захист від протиправних посягань⁸⁹.

Важливе значення при дослідженні гарантій прав та свобод іноземців має кваліфікація таких гарантій. Багато авторів класифікують як загальні гарантії прав людини, так і гарантії прав іноземців на загальні (економічні, політичні, соціальні) і спеціальні (юридичні)⁹⁰. Інші дослідники дотримуються думки, що в умовах правової держави всі гарантії слід визначати як правові, що поділяються на нормативно-правові та організаційно-правові гарантії⁹¹.

Загальні гарантії конституційно-правового статусу іноземців мають великий вплив на реалізацію прав і свобод іноземців, оскільки вони розкривають здатність держави і суспільства реалізувати вказані права та свободи; будь-який, навіть найдосконаліший юридичний механізм реалізації конституційних прав і свобод є безсилим за умови низького рівня політичного та соціально-економічного розвитку держави і суспільства. В Україні через політичну кризу та економічну нестабільність, на жаль, ці гарантії працюють не в повній мірі.

Нормативно-правові гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина – це сукупність правових норм, за допомогою яких забезпечується реалізація, порядок охорони і захисту прав і свобод особистості⁹². Нормативно-правові гарантії знаходять своє об'єктивне відображення у системі чинного законодавства у сфері прав та свобод людини і громадянина, тобто в Конституції, законах та підзаконних нормативно-правових актах.

---

⁸⁸ Богачова Л.Л. Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина в європейському та національному праві. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. № 22. С. 58.

⁸⁹ Петров Є. Ю. *Конституційно-правовий статус іноземців в Україні та механізм його забезпечення* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.02. Х., 2013. С. 8.

⁹⁰ Там же.

⁹¹ Заворотченко Т.М. *Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 . К., 2002. С. 7.

⁹² Там же. С 12.

До таких гарантій прав та свобод людини і громадянина відносять гарантії, що закріплені у ст. ст. 55-64 КУ. Це гарантування права знати свої права і обов'язки, гарантування права на правову допомогу, відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень, захист прав та свобод людини в національних та міжнародних судах та ін.

У межах права ЄС дані гарантії закріплюються в Хартії основних прав ЄС, Договорі про ЄС, Договорі про заснування ЄС та інших актах. Ці гарантії прав та свобод однаково поширюються як на громадян відповідної країни, так і на іноземців. Ст. 47 Хартії основних прав ЄС зазначає, що кожна людина, права і свободи якої, гарантовані правом ЄС, були порушені, має право на ефективні засоби правового захисту в суді.

Особливе місце у гарантуванні прав іноземців у Європі відіграє ЄСПЛ, відповідно до статуту якого право на звернення до ЄСПЛ гарантується як для громадян однієї з Договірних Сторін, так і для іноземців. Окрім цього, як в одному із рішень ЄСПЛ чітко вказано, що той факт, що особа є нелегальним мігрантом, не може служити достатньою підставою для порушення права, гарантованого Конвенцією.

В ЄСПЛ надходить досить багато заяв про порушення прав іноземців різними країнами Європи. Найпоширенішими є звернення, пов'язані з відмовою іноземцям дозволу на в'їзд та перебування у відповідній країні, примусового видворення іноземців, правомірність відмови іноземцям у доступі на ринок праці та нарахування соціальних виплат тощо. Загалом в ході розгляду заяв ЄСПЛ сформулював важливі позиції, що стосуються правового статусу осіб, котрі не є громадянами відповідної країни, і зобов'язань країн-учасниць Конвенції стосовно таких осіб. Ця судова практика визнається *de facto* джерелом загальноєвропейських стандартів прав людини і має враховуватися органами влади всіх держав-учасниць Конвенції⁹³.

На нашу думку, важливе значення для гарантування прав іноземців має положення ст. 33 Конвенції про те, що будь-яка з держав-

---

⁹³ Богачова Л.Л. Юридичні гарантії прав і свобод людини і громадянина в європейському та національному праві. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2011. № 22. С. 60.

учасниць Конвенції може передати на розгляд ЄСПЛ питання про будь-яке порушення положень Конвенції та протоколів до неї, яке допущене, на її думку, іншою державою-учасницею Конвенції. Тобто кожна держава-учасниця Конвенції є свого роду потенційним гарантом прав та свобод іноземців, оскільки вона може ініціювати розгляд ЄСПЛ питання про порушення прав громадян інших держав, котрі фактично є для такої держави-ініціатора іноземцями.

Систему організаційно-правових гарантій становлять: держава, органи державної влади – ВРУ, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Президент України, Конституційний Суд України, органи правосуддя, органи прокуратури, КМУ та інші центральні органи державної виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, міжнародні органи та організації, членом або учасником яких є Україна, адвокатура, громадські організації (молодіжні, дитячі, релігійні та інші)⁹⁴. Тобто організаційно-правові гарантії представлені системою основних суб'єктів конституційного права.

Проте, на нашу думку, при аналізі організаційно-правових гарантій іноземців слід розглядати не тільки ті гарантії, що забезпечуються іноземцям основними суб'єктами конституційного права країни їх перебування, але й ті гарантії, що надаються їм власною країною під час перебування своїх громадян у статусі іноземців на території інших країн. Як вже зазначалося, громадянство характеризується сталим правовим зв'язком між особою і державою і, перебуваючи на території інших країн в статусі іноземця, така особа продовжує користуватися правами, що випливають з її громадянства, продовжує нести обов'язки перед своєю країною (принцип подвійного підпорядкування). Тому цілком природно, що, перебуваючи на території іншої країни в статусі іноземця, вона може розраховувати на відповідні, у межах визначених міжнародними та національними нормативно-правовими актами, гарантії дотримання її прав, що передбачені цим статусом, зі сторони країни свого громадянства.

Яскравим прикладом нормативного закріплення таких гарантій є положення ч. 3 ст. 25 КУ про те, що Україна гарантує піклування та захист своїм громадянам, які перебувають за її межами. Подібне положення закріплюється в конституціях багатьох країн ЄС, наприклад відповідно до ст. 36 Конституції Польщі, під час перебування за кордоном польський громадянин має право на

---

⁹⁴ Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 . К., 2002. С. 10.

заступництво з боку Польської Республіки, ч. 2 ст. 27 Конституції Угорщини визначає, що кожен громадянин Угорщини має право під час перебування за кордоном користуватися захистом Угорщини тощо.

Отже, гарантії конституційно-правового статусу іноземців забезпечуються на трьох рівнях: нормативні та інституційні гарантії країни, на території якої особа перебуває або з якою вступила у правовий зв'язок, нормативні та інституційні країни власного громадянства іноземців.

ВЕСТМІНСТЕРСЬКА МОДЕЛЬ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ОПОЗИЦІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Майя ПИВОВАР

асистентка кафедри конституційного
та міжнародного права Навчально-наукового Інституту права,
психології та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Беззаперечно, існування справжньої демократичної, правової держави може забезпечити інститут політичної опозиції. Мета опозиції полягає у досягненні консенсусу між політичними силами в суспільстві. В країнах Західної Європи де існує сильна опозиція надають велику перевагу та роль. В даному контексті влада усвідомлює, якщо сьогодні вона себе дискредитує в очах суспільства, то завтра опозиція посяде її місце. Вестмінстерська модель опозиції притаманна для таких європейських країн як: Велика Британія, Нова Зеландія, Австралія, Канада та Ірландія.

Історично вона зародилась у Великій Британії. Суть її полягає у тому, що партія, яка перемогла у виборах формує уряд, а друга за місцем партія отримує статус офіційної опозиції. Цілі опозиції у Великій Британії передбачають собою: 1) законно опонувати діяльності уряду; 2) провокувати обговорення урядової політики у Парламенті зокрема та у країні загалом; 3) контролювати уряд та його департаменти (міністерства); 4) перевіряти правильність законодавчих

ініціатив уряду та пропонувати альтернативну політику⁹⁵. Наступним елементом, який притаманний виключно вестмінстерській моделі опозиції є існування «Тіньового Кабінету» або «Тіньового уряду». «Тіньовий уряд» утворюється «Лояльною опозицією Її Величності». Мета створення цього політичного інституту полягає в тому, що за допомогою опозиційної парламентської партії просувають власні інтереси, організовують власні партійні справи та перевіряють правильність урядових рішень. Основною метою діяльності будь-якої опозиції є перемога на наступних виборах для лобіювання політики, що відображає основні ідеї партії. «Тіньовий кабінет» опозиції представляє собою саме ту структуру, яка найбільш задіяна у досягненні цієї мети. Керівну роль у ієрархії «Тіньового уряду» відіграє лідер опозиції, він головує на засіданнях кабінету і має право бути присутнім у Парламенті. Наступне місце займають офіційні опозиційні представники, їх ще називають тіньові міністри. Їхня роль, опікуватись сферою компетенції кожного міністра офіційного уряду. По суті, тіньові міністри дублюють кожного окремого члена уряду. Наприклад: за кожним міністерством закріплюється опозиційний представник, який контролює діяльність влади у певній сфері. Так, у Великій Британії це є цілком законним інструментом впливу на владу попри відсутності конституційно-правового регулювання «Тіньового кабінету». Влада мусить поважати опозицію і реагувати на її зауваження, які стосуються кожної сфери суспільних відносин Об'єднаного Королівства. Тіньові міністри мають достатню свободу в процесі прийняття рішень у сфері їх компетенції. Головним завданням «Тіньового кабінету» є ухвалення загальної концепції та позиції фракції, а не розробка цієї політики. Функції формування поточної політики надається іншій структурній одиниці опозиційного уряду – керівній групі опозиційної фракції, до складу якої входять лідери опозиції та їх заступники, парламентські секретарі та профільні міністри в залежності від теми обговорення⁹⁶. «Тіньовий уряд» може вносити поправки щодо офіційної програми уряду, задавати питання уряду, а також проводить щотижневі збори і консультації з урядом щодо парламентської програми на тиждень вперед. Слід зауважити, що жодне важливе рішення уряду не приймається без консультації з Головним організатором партії від

---

⁹⁵ Опозиція корисна для вас: URL: <http://pravo.org.ua/img/books/files/opozyciya-korysna-koliushko-2007.pdf>

⁹⁶ Bateman Joel In the shadows: the shadow cabinet in Australia. Canberra: Dept. of Parliamentary Services, 2008. 54 P.

опозиції. Вони визначають між собою час на обговорення будь-якого законопроекту Парламенту. Також існують так звані «дні опозиції».

Безпосередньо, Прем'єр-міністр зобов'язаний консультуватися із лідером опозиції щодо кандидатів у члени комітету з безпеки і розвідки, утворення якого передбачається спеціальним законом. Також існує практика проведення консультацій між лідером опозиції та Прем'єром з питань, пов'язаних із призначенням членів парламентських комітетів з розслідувань. Лідер опозиції визначається із власними кандидатами та надсилає цей список Прем'єру для прийняття остаточного рішення⁹⁷.

Вестмінстерська модель передбачає державне фінансування опозиції, так звані виплати Шорта з 1975 року. Виплати Шорта – це гарантія та запорука успішної роботи опозиції. Фінансування залежить від ряду факторів: 1) залежить від кількості представників партії в Парламенті та кількості голосів, яку партія отримала на останніх парламентських виборах; 2) використовується для офіційних відряджень представників опозиції та пов'язаними з ними витрат, яке також залежить від їхньої кількості у партії та кількості голосів, яку отримала партія на останніх парламентських виборах. Розрізняють ще фінансування, що виділяється для роботи Лідера опозиційного офісу. Це фінансування складається з загальної суми на покриття поточних витрат офісу, додаткової платні Лідерові офіційної опозиції (яка аналогічна до заробітної плати урядового міністра) та додаткової платні Опозиційному парламентському організаторові партії та двом його заступникам. Також британському парламентаризму притаманно так звані правила Дугласа Хома, що означає перехід влади від однієї політичної сили до іншої. Саме тому, чинний уряд співпрацює з «Тіньовим урядом» аби не втратити свій політичний авторитет та силу в суспільстві.

В Україні, як і в Об'єднаному Королівстві відсутнє законодавче регулювання конституційно-правового статусу опозиції. На відмінну від Об'єданого Королівства де відсутня писана Конституція та закон про опозицію, який регулює діяльність «Тіньового кабінету» це аж ніяк не впливає на законодавчий статус опозиції в Парламенті. Права та обов'язки парламентської опозиції згадується в окремих законодавчих актах, серед яких: Акт «Про міністерства», «Акт про міністерські та інші витрати», Кодекс міністрів Об'єданого Королівства.

---

⁹⁷ Bateman Joel In the shadows: the shadow cabinet in Australia. Canberra: Dept. of Parliamentary Services, 2008. 54 P.

З огляду на нещодавні події, які стосуються виходу Об'єднаного Королівства (Брекзиту) з Європейського Союзу можна відзначити вагомий роль «Тіньового уряду». 4 вересня 2019 року уряд Прем'єр-міністра Об'єднаного Королівства (Боріса Джонсона) програв опозиції. До «тіньового уряду» приєдналися й два десятки депутатів від Консервативної партії. Депутати проголосували за зміни в порядку денному парламенту, що дозволяє їм порушити питання про відтермінування Брекситу на три місяці – до 31 січня 2020 року. Такого роду ведення політичної гри опозицією передбачає те, що парламент може перебрати на себе нагляд за процесом Брекситу, тримаючи під постійним контролем кроки уряду та позбавивши кабінет свободи маневру. Тепер опозиція збирається ухвалити рішення, яке змусить прем'єра погодитися з перенесенням дати виходу й закрийє можливість виходу Великої Британії з ЄС без угоди⁹⁸.

Аналізуючи нашу державу, то в ній існує ряд проблем щодо реалізації на рівні національного законодавства статусу опозиції. В першу чергу це стосується необхідністю прийняття закону України про парламентську опозицію. В Україні існує гібридна опозиція, так як представники політичної опозиції не мають жодного важелю впливу на розвиток законодавчого процесу в парламенті та критику уряду. Українська модель опозиції ніяким чином не може повпливати на хід парламентського голосування, якщо не має конституційної більшості в парламенті. Частково законодавче регулювання опозиції згадується лише в Регламенті Верховної Ради України та в Законі України «Про статус народного депутата України».

Тому, виникає питання чи готова Україна залучити досвід вестмінстерської моделі щодо законодавчого регулювання опозиції. У своєму висновку Венеціанська комісія зазначила щодо актуальності конституційного закріплення статусу опозиції в рамках інтеграційних процесів щодо вступу України в ЄС. Беззаперечно, перейняти весь досвід парламентаризму Об'єднаного Королівства наша держава не зможе, оскільки вестмінстерська модель передбачає формальний розподіл на виконавчу і законодавчу владу, а нашій державі це не притаманно. Україна може закріпити на законодавчому рівні діяльність «Тіньового уряду», який буде контролювати діючу владу. Українським політикам слід навчитись конструктивного політичного діалогу між опозицією, урядом та Президентом. Є необхідність на законодавчому рівні гарантувати право опозиції очолювати певні

---

⁹⁸ У британському парламенті формується опозиція жорсткому виходу з ЄС. URL: https://dt.ua/international/faktor-dzhonsona-322836_.html

комітети Парламенту, право на доповідь під час пленарних засідань Парламенту, право на постановку запитань Прем'єр-міністрові, а також фінансування політичної опозиції з боку держави. Правляча партія в українському парламенті мусить усвідомлювати, що опозиція зможе замінити її в будь-який момент, тобто йдеться про правила Дугласа Хома. Влада нарешті мусить навчитись думати про благополуччя свого народу, який її обирає.

На жаль, в нашій державі все залежить від того, які політичні сили прийшли до влади. Тому, щоб запобігти лобіювання власних інтересів необхідний контроль на рівні національного законодавства, який може забезпечити опозиція. Парламентська опозиція – це запорука успішної та сильної демократичної держави, в якій представники політичної еліти мусять навчитись досягати консенсусу між собою.

ОСОБЛИВОСТІ ПОТРЕБ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У ЕКОНОМІЧНО-ТОРГІВЕЛЬНІЙ СФЕРІ

Ігор ДЕРЮГІН

студент Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник - Богів Я. С.

кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Варто зазначити, що останнім часом широко набрало актуальності питання, щодо євроінтеграції України, а підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом стало переломним моментом у розвитку даних відносин.

Сторони Угоди згідно з її офіційним текстом передбачають, що політична асоціація та економічна інтеграція України з Європейським союзом залежатиме від прогресу в імplementації цієї Угоди, а також

від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах⁹⁹.

Відповідно до цього, на думку Муравйова В.І., Угода про асоціацію між Україною та ЄС є яскравим прикладом нового покоління угод, які ЄС укладає з третіми державами. До слова важливою складовою цієї угоди є поетапне впровадження зони вільної торгівлі. Таким чином, головним правовим інструментом економічної інтеграції нашої держави до внутрішнього ринку ЄС є доведення до відповідності законодавства України згідно з правом ЄС¹⁰⁰.

Слід сказати також, що сама пані Резнічук М. С. впевнена, що зона вільної торгівлі передбачає ліквідацію майже усіх тарифних бар'єрів у сфері торгівлі товарами, надання послуг та заохочення інвестицій, особливо в енергетичний сектор державної економіки. Тобто стан імплементації норм Угоди та виконання зобов'язань України в рамках економічної складової Угоди є прямо пропорційним наданню доступу з боку ЄС до внутрішнього ринку його держав-членів¹⁰¹.

Пан Гейц В. М. зазначає, що, на жаль, торгівля України з ЄС все ж гальмується повільною динамікою розширення ринку та низькими темпами приросту промислового виробництва в ЄС, а у разі збереження таких тенденцій, створюватимуться об'єктивні перешкоди для динамічного зростання українського експорту на тривалому часовому проміжку. Та й зі зняттям ЄС тарифних бар'єрів доступ промислових товарів на європейський ринок залишиться утрудненим через наявність технічних бар'єрів та неповністю сформовану систему технічного регулювання України. Оскільки умовами Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції передбачено, що торгівля товарами між Україною та ЄС в охоплених цією угодою секторах буде здійснюватися на тих самих умовах, що застосовуються в торгівлі товарами між країнами – членами ЄС, то доцільно включити до неї широке коло товарів українського експорту.

---

⁹⁹ Офіційний текст Угоди про асоціацію між Україною та ЄС – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

¹⁰⁰ Резнічук М.С. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Журнал європейського і порівняльного права*, Вип.4, 2016. 53-65 с.

¹⁰¹ Резнічук М.С. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. *Журнал європейського і порівняльного права*, Вип.4, 2016. 53-65 с.

Це стимулюватиме модернізацію промислових потужностей, застосування новітніх стандартів, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності промислової продукції¹⁰².

Як відомо, 1 вересня 2017 року Угода про асоціацію між Україною та Європейським союзом набула чинності в повному обсязі. Імплементация положень Угоди сприяє зміцненню зав'язків у сфері торгівлі, навколишнього природного середовища та соціальної політики та практики для подальшого розширення відносин, зокрема торгівлі між Україною та ЄС. Відповідно до цього на початок 2018 року було прийнято понад сім тисяч національних стандартів відповідно до міжнародних та європейських.

Відповідно глава 5 Угоди «Митні питання та сприяння торгівлі» охоплює широке коло питань, які пов'язані з налагодженням ефективного інституційного та правового механізму здійснення контролю над кордонами. Даний контроль передбачає, в першу чергу, запровадження митних послуг, які надаватимуться ефективно та швидко та які не створюватимуть довгі черги для необхідного митного оформлення¹⁰³.

Пан Гейц В. М. вважає, що якщо для експорту вітчизняної промислової продукції в ЄС основною перешкодою є нетарифні бар'єри, то для агропродовольчої продукції також важлива подальша лібералізація тарифних режимів. Для розвитку експорту агропродовольчої продукції з вищим рівнем переробки в межах і поза межами виділених для експорту в ЄС тарифних квот доцільно:

- ініціювати переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот, які повністю були використані вітчизняними експортерами протягом дії режиму автономних преференцій ЄС;
- у більш віддаленій перспективі провести переговори щодо збільшення обсягів тарифних квот на товари, імпорتنі тарифи на які поза квотами фактично є заборонними;
- сприяти першочерговій сертифікації для експорту в ЄС виробництв товарів, які можуть стати конкурентними на ринку ЄС при експорті поза тарифними квотами;

---

¹⁰² Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості : наукова доповідь за ред. акад. НАН України В.М.Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О.Осташко ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". К., 2016. 184 с.

¹⁰³ Офіційний текст Угоди про асоціацію між Україною та ЄС - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

- сприяти залученню зовнішнього фінансування на модернізацію м'ясомолочного сектора господарств населення;
- у перспективі за результатами імплементації законодавства ЄС щодо СФЗ ініціювати укладання ветеринарної угоди і угоди СФЗ з ЄС, які полегшать процеси сертифікації продукції тваринного походження для експорту в ЄС і скасують необхідність санітарного сертифікату для експорту в ЄС продуктів нетваринного походження;
- для успішної конкуренції на ринках ЄС галузевим виробничим асоціаціям доцільно розробляти, впроваджувати та рекламувати добровільні галузеві стандарти, які містять більш суворі вимоги до якості продукції¹⁰⁴.

Отже, Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом встановила абсолютно новий та якісний рівень співробітництва між Сторонами як у політичній, так і в економічній сфері. Положення Угоди про створення Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі є центральним елементом посилення торговельних відносин України з усіма державами-членами ЄС. З метою модернізації національної економіки, Україна зобов'язалася гармонізувати національне законодавство в практично усіх сферах торгівлі відповідно до європейських та міжнародних стандартів. І на цей день, державними органами України виконуються зобов'язання у відповідних сферах Угоди відповідно до наявних графіків імплементації.

---

¹⁰⁴ Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості : наукова доповідь за ред. акад. НАН України В.М.Гейця та чл.-кор. НААН України Т.О.Осташко ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозув. НАН України". К., 2016. 184 с.

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В ПОЛЬЩІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Ярина БОГІВ

кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Емілія ДЬОЛОГ

студентка Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Конституція Республіки Польща виокремлює спеціальну главу «Місцеве самоврядування». Місцеве самоврядування виконує суспільні завдання, не закріплені Конституцією чи законом за іншими органами державної влади.

Стаття 16 Конституції приписує, що всі жителі одиниць основного територіального поділу (воєводства, міста та гміни) складають у силу закону самоврядувальну спільність.

Конституція визначає, що основною одиницею самоврядування є гміна (ст. 164). Інші одиниці регіонального та місцевого самоврядування визначаються законом.¹⁰⁵

Становлення місцевого самоврядування у Польській республіці визначалося специфікою процесу політичної трансформації даної країни. Його основними характеристиками виступали: перехід від авторитарної влади до демократичної, від номенклатури до плюралізму політичних еліт, від монополії однієї партії до багатопартійності, від влади партійних органів і їх апарату до влади державних органів та їх адміністрації, від командної економіки до

---

¹⁰⁵ Матеріали з навчального предмету «Конституційне право». URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/3414/20/>

ринкової, від монополії адміністративної влади до територіального самоврядування.¹⁰⁶

Першочерговості реформи місцевого самоврядування на початковому етапі демократизації польської держави надавав той факт, що її радянська модель розумілася як органічна складова комуністичного режиму. Тому визначальний напрямок реформування полягав у трансформації основних організаційних принципів до демократичних стандартів: демократичний централізм замінювався принципом децентралізації управління; формальні вибори – принципом плюралізму; принцип ієрархії та супідрядності – принципом координації.¹⁰⁷

Сьогодні в країні налічується 2 479 муніципалітетів (включаючи сільські, міські та сільсько-міські) з подібними функціями та 314 повітів з більш масштабними повноваженнями, зокрема відповідальністю за середню освіту та лікарні на рівні повітів. Ще 65 міст виконують функції муніципалітетів і повітів.

Суспільні завдання, пов'язані з задоволенням потреб самоврядуваної спільності, виконує одиниця місцевого самоврядування як свої власні задачі. Закон може доручити виконання інших завдань, якщо це впливає з обґрунтованих потреб держави. Суперечки про компетенцію між органами місцевого самоврядування і урядовою адміністрацією вирішуються адміністративним судом.

Усім одиницям місцевого самоврядування Конституцією забезпечується участь у державних доходах, виходячи з обсягу покладених на них завдань.¹⁰⁸

Дані Центрального статистичного агентства Польщі показують, що майже половина доходів місцевого самоврядування (49 %) становлять власні доходи, тоді як дотації становлять 29 % і цільові субвенції (в тому числі зі структурних фондів ЄС) – 22 %. Основним джерелом власних доходів місцевого самоврядування є частка податку на доходи фізичних осіб. Органи місцевої влади одержують майже половину надходжень від податку на доходи фізичних осіб і приблизно 23 % від

---

¹⁰⁶ Бухарин Н. Польша: десять лет по пути реформ / Н. Бухарин, И. Синицина, Н. Чудакова // Новая и новейшая история. 2000. № 4. С. 41.

¹⁰⁷ Сергій Байрак «Місцеве самоврядування Республіки Польща: особливості становлення та засади функціонування». *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2013. Вип. 3. С. 255-262. (URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2013_3_30)

¹⁰⁸ Матеріали з навчального предмету «Конституційне право». URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/3414/20/>

податку на прибуток підприємств. Муніципалітети також одержують дохід від місцевого податку на нерухомість (майже 20 % власних доходів) і низки менших податків та зборів, стосовно ставок і бази яких вони мають певну гнучкість (зі встановленою на національному рівні верхньою межею)¹⁰⁹.

До структури самоврядування входять розпорядчі і виконавчі органи, що формуються шляхом виборів. Вибори є загальними, рівними, прямими і проводяться голосуванням.¹¹⁰

Муніципальні ради (*rada gminy* або *rada miasta* у містах), ради повітів (*rada powiatu*) і збори воєводств (*sejmik województwa*) обираються шляхом прямих виборів кожні чотири роки. Виборча система залежить від типу органу: у більшості муніципалітетів застосовується мажоритарна система, пропорційні списки – у містах з правами повітів, повітах і воєводствах.

Ключовою різницею між цими трьома рівнями є те, що у випадку муніципалітетів виконавчий голова, або мер (*wójt* у сільській місцевості, *burmistrz* у більшості міст, *prezydent* у великих містах), також обирається шляхом прямих виборів і не може бути членом муніципальної ради. У повітах і воєводствах рада призначає і може розпускати виконавчий орган (*zarząd*), яку очолює голова (*starosta* у повітах або *marszałek* у воєводствах).

Як голови адміністрацій муніципалітетів, маючи відповідальність з впровадження рішень рад, мери наділені широкими виконавчими повноваженнями. Більше того – рада не може звільнити мера раніше, ніж спливе чотирирічний термін, для цього потрібен місцевий референдум. Рада залишається найвищим органом прийняття рішень з повноваженням, наприклад, вносити зміни до запропонованого мером проекту бюджету.

Рада обирає голову, обов'язки якого включають організацію та проведення засідань ради, може створювати постійні та тимчасові комітети для виконання конкретних завдань, а також зобов'язана створити ревізійну комісію з членів ради, до складу якої не може входити голова ради. Ревізійна комісія здійснює нагляд за діяльністю

---

¹⁰⁹ Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії огляд. URL: <https://docplayer.net/24346967-Misceve-samovryaduvannya-v-krayinah-skandinavii-ta-baltiyyi-oglyad.html>

¹¹⁰ Матеріали з навчального предмету «Конституційне право». URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/3414/20/>

мера та адміністрації і надає свої висновки щодо виконання бюджету.¹¹¹

Діяльність органів місцевого самоврядування підлягає нагляду з точки зору її законності. Органами, що наглядають за діяльністю одиниць місцевого самоврядування, є Голова Ради Міністрів і воєводи, а з фінансових питань – регіональні рахункові палати. Сейм за пропозицією Голови Ради Міністрів може розпустити розпорядчий орган місцевого самоврядування, якщо той порушує Конституцію або закони (ст. 170)¹¹².

Окремі закони (Закон про місцеве самоврядування, Закон про врядування в повітах, Закон про воєводства) регулюють кожний рівень врядування, визначаючи функції та правила щодо організації, нагляду, бюджету тощо. На регіональному рівні нагляд за органами місцевої влади здійснюють губернатори (voivodes), а з фінансових питань – регіональні рахункові палати. Губернатори перевіряють місцеві рішення після їх прийняття та можуть скасовувати рішення, якщо вони не відповідають законодавству. Органи місцевої влади можуть оскаржити таке скасування до адміністративного суду. Інші органи і відомства, в тому числі регіональні рахункові палати (з фінансових питань), Вища рахункова палата та Омбудсмен мають право здійснювати моніторинг діяльності органів місцевої влади або запитувати інформацію. Громадяни, чий законні інтереси чи права були порушені рішенням місцевої влади, також можуть оскаржити це рішення в адміністративних судах.¹¹³

Отже, аналізуючи компетенцію місцевого самоврядування в Польщі, варто зазначити, що до компетенції органів місцевого самоврядування належить вирішення усіх питань місцевого значення, які не віднесені до компетенції інших органів. Тобто повноваження і предмети відання розподілені таким чином, що органи місцевої влади уповноважені вирішувати переважну більшість питань місцевого значення, тим самим задовольняючи нагальні потреби місцевого населення.

---

¹¹¹ Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії огляд. URL: <https://docplayer.net/24346967-Misceve-samovryaduvannya-v-krayinah-skandinavii-ta-baltiiv-oglyad.html>

¹¹² Матеріали з навчального предмету «Конституційне право». URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/3414/20/>

¹¹³ Місцеве самоврядування в країнах Скандинавії та Балтії огляд. URL: <https://docplayer.net/24346967-Misceve-samovryaduvannya-v-krayinah-skandinavii-ta-baltiiv-oglyad.html>

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ СУДАМИ УКРАЇНИ

Сюзанна КРАСЬКО

студентка

Навчально-наукового інституту права , психології
та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник - Ковальчук В. Б.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права , психології
та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Сьогодні Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) є однією з основних міжнародних правозахисних інституцій європейської системи захисту прав людини. Рішення та рекомендації ЄСПЛ здійснюють безпосередній вплив на становлення, реформування сучасних національних правозахисних систем та практичне застосування європейських правових стандартів при прийнятті внутрішніх рішень судами.

Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція), Україна визнала її дію на своїй території та юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції. Так, відповідно до ст. 46 Конвенції договірні сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення ЄСПЛ, у будь-яких справах, у яких вони є сторонами¹¹⁴.

З метою регулювання відносин, які виникають у зв'язку з обов'язком держави виконувати рішення ЄСПЛ у справах проти України, необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і протоколів до неї та зі створенням передумов для зменшення числа

---

¹¹⁴ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод; ратифікована Законом України від 17.07.97. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 11.11.2019).

заяв до ЄСПЛ проти України, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV. Відповідно до ст. 17 даного Закону при розгляді справ суди повинні застосовувати Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права¹¹⁵.

Отже, відповідно до положень Конвенції законодавче визнання обов'язкової юрисдикції ЄСПЛ в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, зумовлює вивчення практики ЄСПЛ та застосування національного законодавства з урахуванням позиції ЄСПЛ, оскільки саме в рішеннях ЄСПЛ розкривається зміст більшості положень Конвенції.

Не дивлячись на це, протягом багатьох років імплементація норм Конвенції та застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя в Україні запроваджувались досить повільно, що зумовило масові порушення прав людини і стало причиною численних звернень до ЄСПЛ проти України. Поряд із цим вимога застосування практики ЄСПЛ під час відправлення правосуддя у національних судах ускладнена специфічною природою зазначених рішень як нетрадиційних для національної правової системи джерел права¹¹⁶.

Необхідно звернути увагу на те, що при аналізі застосування практики ЄСПЛ судами України проблемним є питання щодо правової природи практики ЄСПЛ як джерела права у національному правопорядку. Водночас думки науковців із цього питання можна умовно об'єднати у декілька груп.

Так, перша група авторів зауважує на прецедентному характері зазначених рішень. Наприклад, Т. Стоянова прямо вказує, що інститут застосування рішень ЄСПЛ є за своєю суттю різновидом судового прецеденту. Сучасний правопорядок презюмує той факт, що міжнародна судова організація створює особливу сукупність правил, що мають назву «Прецедентне право Ради Європи» або «прецедентне право ЄСПЛ» [4, с. 232].

Друга група вчених є більш поміркованою та зазначає, що хоча рішення ЄСПЛ і мають прецедентний характер, однак їх не можна прирівнювати до прецедентів у класичному розумінні, яке надається

---

¹¹⁵ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006. № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> (дата звернення: 11.11.2019).

¹¹⁶ Толкачова І. А., Пущик І. М. Особливості застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні. *Юридичний вісник*. 2018. № 3. С. 64–68.

їм у країнах англо-саксонської правової системи. Очевидно, що у такому вимірі прецедентність рішень ЄСПЛ з огляду на їх природу та значення найдоцільніше розглядати з точки зору, що передбачає можливість їх застосування не виключно у тотожних справах, а під час вирішення будь-яких справ, у яких порушуються ті чи інші права, гарантовані Конвенцією.

Нині можна виокремити і третій підхід, який заснований на ідеї інтернаціоналізації національних правопорядків та намагається примирити своєрідність природи рішень ЄСПЛ із континентально-правовою традицією, розглядаючи феномен прецедентності через більш широке поняття загальнообов'язковості. Так, В. В. Комаров зазначає, що прецедентність рішень ЄСПЛ слід розглядати не лише з точки зору, власне, прецедентного характеру, тобто кваліфікації їх як прецедентів, а з точки зору загальнообов'язковості. Загальнообов'язковість є ширшою за своїм призначенням властивістю рішень ЄСПЛ. Для практики застосування рішень ЄСПЛ цей аспект є найголовнішим та відбиває необхідність застосування у судовій практиці різних за своїм характером рішень ЄСПЛ¹¹⁷.

Разом із тим, як слушно зазначає Р.Б. Сабодаш, сьогодні існує суттєвий дисонанс між позицією Європейського суду та усталеною національною судовою практикою з окремих питань правозастосування¹¹⁸.

Можна констатувати, що національне законодавство не проводить різниці та не встановлює правил застосування практики ЄСПЛ щодо України та іноземних держав під час розгляду справ судами, тобто обидва види практики мають застосовуватися однаково. Різниця між зазначеними видами рішень полягає в тому, що рішення проти України є обов'язковими для застосування та виконання, натомість рішення проти інших держав є обов'язковими лише для застосування, адже містять правові позиції ЄСПЛ щодо тлумачення положень Конвенції.

Разом із тим на практиці виникають очевидні проблеми із застосуванням практики ЄСПЛ проти інших держав, що зумовлені низкою факторів. По-перше, відсутні не тільки офіційні переклади практики ЄСПЛ у справах проти інших держав, а й здебільшого взагалі будь-які переклади рішень, адже ЄСПЛ ухвалює рішення

---

¹¹⁷ Гаврилюк О. Проблемні питання застосування практики Європейського суду з прав людини національними судами. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 231 – 238

¹¹⁸ Андрійченко О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284 – 288

англійською або французькою мовою, а Україна взяла на себе зобов'язання офіційного перекладу тільки рішень ЄСПЛ, ухвалених проти України, що виключає можливість як учасників судового провадження, так і суддів, що не володіють мовами оригіналів рішень ЄСПЛ, вдало їх застосовувати. Однією з основних причин відсутності достатньої кількості офіційних перекладів практики ЄСПЛ є недобросовісна робота органів, які зобов'язані здійснювати організаційно-матеріальне забезпечення судів.

По-друге, у багатьох випадках застосування практики ЄСПЛ ускладнене використанням під час вирішення конкретних справ теорій та концептів, що притаманні тій чи іншій правовій системі, зокрема англо-саксонській та континентальній, а тому застосування практики ЄСПЛ із штучним перенесенням понять та концептів англо-саксонської правової системи можуть бути абсолютно незастосовними у країнах континентальної правової системи і навпаки¹¹⁹.

По-третє, проблема застосування Конвенції та практики ЄСПЛ на рівні національного правопорядку пов'язана з необхідністю не просто знати окремі рішення ЄСПЛ, а й орієнтуватися у конвенційній системі захисту прав, ефективно оперувати понятійним апаратом та бути обізнаним з основними концепціями, принципами тлумачення Конвенції з урахуванням всього масиву практики ЄСПЛ. Таким чином, ключовою у даному контексті є проблема доступності прецедентної практики ЄСПЛ та виховання культури її застосування, що нині є досить актуальним у нашій державі¹²⁰.

У зв'язку з вищенаведеним можна стверджувати, що необхідність застосування Конвенції та рішень Європейського суду у здійсненні правосуддя національними судами є очевидною за умови наявності в українському законодавстві прогалин у регулюванні прав людини та основоположних свобод, які визначені у Конвенції та протоколах до неї. Окрім цього, практика ЄСПЛ є необхідною для реалізації основних принципів Конвенції, оскільки чинному законодавству вони не відомі (наприклад, «справедливий баланс», «справедлива сатисфакція» тощо)¹²¹.

При цьому, з кожним роком коло суддів, які посилаються на рішення ЄСПЛ збільшується. Так, відповідно до досліджень

---

¹¹⁹ Гаврилук О. Проблемні питання застосування практики Європейського суду з прав людини національними судами. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 231 – 238.

¹²⁰ Гаврилук О. Проблемні питання застосування практики Європейського суду з прав людини національними судами. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 231 – 238.

¹²¹ Андрійченко О. Практика Європейського суду з прав людини у здійсненні правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 284 – 288

Української Гельсінської спілки з прав людини та Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ було встановлено, що станом на 2016 рік в Єдиному державному реєстрі судових рішень зафіксовано 5 420 судових рішень з посиланням на практику ЄСПЛ¹²².

Отже, можна підсумувати, що практика ЄСПЛ відіграє важливу роль у процесі реформування правосуддя, оскільки сприяє наближенню національної правової системи до європейських стандартів з прав людини. Чинне законодавство не може повноцінно забезпечувати захист особи чи встановити справедливість, якщо воно належно не виконується. На основі вже існуючих на сьогодні рішень ЄСПЛ судді можуть правильно зрозуміти норму закону та доцільно її застосовувати, що слугуватиме покращенню забезпечення прав людини, правильному розумінню та виконанню Конвенції в Україні.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Орися ЛІСНИК

студентка інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Мельниченко Б.Б.

кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри конституційного та міжнародного права інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі є стратегічною метою України та є найкращим способом реалізації національних інтересів, побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Політичні переваги інтеграції України в ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки.

---

¹²² Толкачова І. А., Пушик І. М. Особливості застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні. *Юридичний вісник*. 2018. № 3. С. 64–68

Зближення з ЄС є гарантією, а виконання його вимог – інструментом розбудови демократичних інституцій в Україні¹²³.

Враховуючи особливості сучасного стану економіки України, можна навести такі аргументи на користь розвитку співпраці з ЄС:

- безвізовий режим для українських громадян, які мають біометричні паспорти, набув чинності 11 червня 2017 р. За рік понад півмільйона українців здійснили безвізові поїздки до країн ЄС;

- Україна є одним із найбільших бенефіціарів програми Erasmus+ у регіоні Східного партнерства. Більше ніж 5 200 українських студентів та представників академічного персоналу скористалися можливостями програми обмінів Erasmus+ до літа 2018 р.;

- ЄС підтримує програму з розвитку громадянського суспільства з бюджетом у розмірі 20 млн. євро, метою якої є посилення потенціалу громадянського суспільства щодо підтримки та моніторингу реалізації запущеної програми реформ;

- програма реформування державного управління (104 млн. євро) – спрямована на формування нового покоління державних службовців, реорганізацію урядових структур для забезпечення відповідності стандартам ЄС, а також розроблення найкращих практик у формуванні політики та просуванні ключових галузевих реформ;

- антикорупційна програма (15 млн. євро) – підтримка новостворених антикорупційних установ, посилення парламентського контролю, а також зміцнення потенціалу громадянського суспільства та незалежних медіа щодо сприяння боротьби з корупцією;

- програма розвитку приватного сектору (110 млн. євро) – сприяння відновленню економіки України через надання технічної допомоги для поліпшення законодавчої бази щодо МСП, підтримка створення центрів із бізнес-консультування в регіонах, які полегшують доступ до фінансування;

- ЄС допоміг уряду України у створенні незалежного регулятивного органу з питань енергетики, а також розробленні нового законодавства в галузі газу та електроенергії для підвищення ефективності енергетичного сектору¹²⁴.

Але слід звернути увагу на певні недоліки і ризики такої співпраці:

---

¹²³ Сіденко В. Розширення Європейського союзу на схід: наслідки для України. *Національна безпека та оборона*. 2009. № 9. С. 25-29.

¹²⁴ Сіренко К. Ю. Євроінтеграційна політика в Україні: позитивні та негативні наслідки. URL: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/22_3_2018ua/18.pdf

– боротьба з корупцією в Україні зараз є як найважливішою, так і, напевно, найпроблемнішою темою у відносинах з ЄС. У звіті про імплементацію Угоди про асоціацію українську владу закликали «подвоїти зусилля у здійсненні змістовних реформ, особливо в посиленні боротьби з корупцією на всіх рівнях». А звіт про візову лібералізацію серед невідкладних завдань України називає створення Вищого антикорупційного суду.

– втрата конкурентоспроможності певних галузей. Окремі вітчизняні виробники не готові до жорстокої міжнародної конкуренції. Зростання іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, крім зазначених вище позитивних моментів, може мати й суттєві недоліки, оскільки власникам основних засобів виробництва можуть стати іноземці;

- квотування видів товарів;
- складність переходу на європейський рівень цін;
- можливе переміщення до України шкідливих виробництв;
- можливі соціальні ризики очікуваних змін, що можуть призвести до загострення суперечностей. Причинами цього є надто великий розрив у рівні продуктивності праці, конкурентоспроможності робочої сили, засилля застарілого обладнання та відсталих технологій. Певні соціальні наслідки матиме реформування державної допомоги, особливо для промисловості. Зниження рівня державної допомоги спонукає її перебудову, щоб пристосуватися до нових умов конкуренції.

Зокрема, здійснювалося опитування у травні 2018 р. на замовлення Центру «Нова Європа» соціологічною компанією GfK Ukraine у рамках реалізації проекту «Програма сприяння громадській активності «Долучайся!», яке показало, що українці повіряють в успішну європейську інтеграцію, якщо побачать поліпшене обслуговування в лікарнях, дитсадках чи школах. Майже 40 % опитаних громадян вибрали саме цю ознаку успішної євроінтеграції. Для більше третини (33 %) українців успішна євроінтеграція вимірюватиметься поліпшенням транспортної інфраструктури, наприклад відбудованими дорогами, безпечним і комфортним громадським транспортом. Для такої ж кількості опитаних успішна євроінтеграція має проявлятися в появі нових робочих місць, приході іноземних інвесторів¹²⁵.

---

¹²⁵ Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: монографія / В. Козюк, А. Крисоватий, Є. Савельєв та ін.; за наук. ред. проф. А. Крисоватого і Є. Савельєва. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 504 с. (С. 158)

ЄС сприяє проведенню реформ в Україні і з метою забезпечення їх підтримки за умови щодо забезпечення Україною безперервного прогресу виділив пакет у розмірі 12,8 млрд. євро. Для ефективного використання наданої донорами підтримки уряду потрібно ретельно пропрацювати над питанням узгодження напрямів міжнародної допомоги, зокрема допомоги ЄС, та пріоритетних напрямів розвитку України. Варто також зазначити, що Україні потрібно не лише збільшувати прозорість даних і надавати статистику щодо наданої допомоги, а й ретельніше відстежувати ефективність цієї допомоги. Це дасть змогу збільшити вплив отриманої допомоги на економічний розвиток країни. Завдяки проведеному аналізу виявлено, що сьогодні, незважаючи на безпрецедентну допомогу Європейського Союзу в здійсненні реформ, покликаних сприяти економічному зростанню та підвищенню добробуту населення, існують певні перешкоди різного характеру на шляху України до ЄС і вони є досить значними.

Зокрема такі внутрішні чинники гальмують рух України до ЄС: по-перше, це повільність у проведенні економічних реформ, відсутність помітних результатів внутрішніх соціально-економічних трансформацій; по-друге, тривогу викликає рівень корупції та економічної злочинності; по-третє, відсутність консенсусу стосовно європейського вибору серед населення; по-четверте, явний дефіцит досвідчених фахівців з євроінтеграції, насамперед серед політичної еліти і державних службовців України; по-п'яте, величезний розрив у рівнях економічного розвитку України і європейських країн; по-шосте, значна відмінність рівня життя населення; по-сьоме, невідповідність правових систем¹²⁶.

Отже, європейська інтеграція є стратегічною ціллю нашої держави, закріпленою державою законодавчо, тому досить важливим на сьогоднішній день є продовження системного глибокого реформування у європейському напрямі, доведення цих реформ до логічного завершення та виконання взятих на себе зобов'язань.

---

¹²⁶ Пріоритети допомоги ЄС Україні: взаємовигідний рух на зустріч. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/2018/IER_Priority_reform_report_6.07.2018_1.pdf

РОЛЬ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЩОДО ЖІНОК У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ: ЗАРУБІЖНИЙ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Ірина ПЕРІВ

студентка Навчально-наукового Інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного університету «Львівська
політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Пивовар М.С.

асистентка кафедри конституційного
та міжнародного права

Навчально-наукового Інституту права, психології
та інноваційної освіти Національного університету «Львівська
політехніка» (м. Львів)

Досягнення гендерної рівності є однією з найбільш актуальних проблем сучасності та розглядається як центральна у справі захисту прав людини, функціонування демократії, утвердження верховенства права та економічного зростання і сталого розвитку.

Незважаючи на те, що прогрес помітний, і упродовж останніх десятиріч правовий статус жінок у Європі беззаперечно покращився, до реального досягнення рівноправ'я жінок та чоловіків на практиці ще далеко. Гендерна нерівність та структурні бар'єри існують у багатьох сферах, відводячи жінкам та чоловікам їх традиційні соціальні ролі та обмежуючи жінок у можливостях користуватися своїми основними правами. Регулярний моніторинг і дослідження показують, що прогрес щодо політичної участі жінок, доступу до правосуддя та викорінення шкідливих гендерних стереотипів і сексизму відбувається дуже повільно¹²⁷.

В контексті встановлення гендерного балансу світове суспільство зробило досить вагомий крок, а саме – Організацією Об'єднаних Націй було прийнято Конвенцію про ліквідацію всіх

---

¹²⁷ Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4>

форм дискримінації щодо жінок (CEDAW)¹²⁸. Конвенція є базовим договором в області прав людини та принципу рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 19 грудня 1979 р., а набула чинності 3 вересня 1981 р. Україна ратифікувала Конвенцію 19 грудня 1980 року. Це – одна з найпоширеніших міжнародних конвенцій у галузі прав людини, яка отримала підтримку 189 держав-учасниць.

Конвенція передбачає наявність трьох зобов'язань, що мають основне значення для зусиль, які країни-учасниці докладають для ліквідації дискримінації щодо жінок, а саме:

- 1) забезпечення відсутності прямої або непрямой дискримінації в їх законодавстві і захисті жінок від дискримінації, що здійснюється державними органами, судами, організаціями, підприємствами або приватними особами, – як у державній, так і в приватній сферах;
- 2) поліпшення фактичного становища жінок шляхом здійснення конкретних і ефективних стратегій і програм;
- 3) вирішення проблем, пов'язаних з відносинами, що склалися між чоловіками і жінками та існуючими гендерними стереотипами, які негативно позначаються на жінках не тільки внаслідок поведінки окремих осіб, але і в результаті застосування законодавства і діяльності правових структур.

Конвенція охоплює цілу низку прав людини в усіх сферах життя жінок та дівчат – від освіти до працевлаштування та охорони здоров'я, від політичних заходів до сімейного життя, від питань торгівлі людьми до становища жінок у сільській місцевості, від законотворення до ведення політики. У ньому визначені сфери, в яких дискримінація викликає особливе занепокоєння у жінок та дівчат, та способи її ліквідації¹²⁹.

Конвенція CEDAW стала основним юридичним інструментом захисту прав жінок та встановлення гендерної рівності по всьому світі, правовою підставою для ухвалення судових рішень, а також проведення конституційних, правових і політичних реформ на рівні країни. У багатьох країнах CEDAW допомогла посилити конституційні норми, які гарантують рівність жінок та чоловіків, зокрема

---

¹²⁸ Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207

¹²⁹ CEDAW Made Easy. Question & Answer Booklet. URL: <https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20caribbean/attachments/publications/cedaw%20made%20easy%20pdf.ashx?la=en>

жінкам забезпечила захист прав людини. Законодавство, що забороняє дискримінацію взагалі, насамперед у таких сферах, як зайнятість, стало стандартною складовою нормативно-правових засад. Країни скасували дискримінаційні норми у цивільному, кримінальному та сімейному законодавствах, узгоджуючи їх із нормами CEDAW. Держави-учасниці ухвалили закони про рівні можливості, спрямовані на покращення становища жінок, встановили квоти для збільшення кількості жінок на виборних посадах, затвердили нове законодавство і плани дій для запобігання та ліквідації насильства щодо жінок. В усьому світі суди суттєво удосконалюють прецедентне право у сфері гендерної рівності, спираючись та керуючись положеннями CEDAW.

Сьогодні, в умовах інтеграційних процесів Україна взяла на себе зобов'язання імплементувати законодавство права ЄС, що стосуються гендерної рівності на національному рівні з метою стати частиною європейської спільноти. Тому, для застосування положень CEDAW у нашій державі прийнято низку нормативно-правових актів, а саме: Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Постанови Верховної Ради України «Про засади державної політики України у галузі прав людини», «Про Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок», «Про Концепцію державної сімейної політики»; Указ Президента України «Про підвищення соціального статусу жінок в Україні», а також постанови Кабінету Міністрів України «Про Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 роки», «Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року», та ряд ін¹³⁰. У 2019 році діє затверджена у 2018 році постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року»¹³¹.

Позитивними аспектами є прогрес досягнутий в проведенні законодавчих реформ, зокрема прийняття Закону України «Про

---

¹³⁰ Івченко Ю.В. Гендерна рівність в Україні (національні особливості) // Науковий журнал «Філософські та методологічні проблеми права». 2013. № 1–2. С. 52–58.

¹³¹ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року» від 11 квітня 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF?lang=ru>

запобігання та протидію домашнього насильства» від 7 січня 2018 року¹³².

На нашу думку, особливої уваги також заслуговує стаття 4 Конвенції CEDAW, оскільки вона припускає можливість запровадження тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками, які не вважаються, за визначенням цього документа, дискримінаційними. Ці заходи мають бути скасовані в разі досягнення цілей рівності можливостей. Таке положення є надзвичайно важливим, щодо квотування збільшення представництва жінок у політичній сфері. Досвід розвинутих європейських країн свідчить, що таке квотування допомогло їм збільшити реальну участь жінок в управлінні державою. Щодо України, то уперше гендерні квоти законодавчо закріплені у Законі України «Про місцеві вибори», що було прийнято у 2015 році: «Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 % загальної кількості кандидатів у виборчому списку»¹³³. Проте, закріплюючи таку гарантію, Закон не передбачив жодних санкцій за її недотримання. Внаслідок чого, революційна новела не спрацювала та залишилася декларацією. Нещодавно одинадцятого липня 2019 року Верховна Рада України прийняла Виборчий кодекс України, в якому закріплені гендерні квоти. Новий закон набере чинності з 1 грудня 2023 року. Відомо також, що Виборчий кодекс України був повернутий на доопрацювання Президентом України.

Також Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок не тільки націлює на дотримання прав жінок, але й на забезпечення рівноправності жінок та чоловіків у суспільстві. Прикладом цього є ст. 14 CEDAW, які регулюють питання проблеми жінок, які живуть у сільській місцевості. Конвенція наголошує на необхідності спеціальної уваги з боку держав до їх потреб. У статті 10 та 11 зазначено право жінок на рівні з чоловіками умови праці. На нашу думку, положення Конвенції CEDAW є орієнтирами для держав у формуванні державної жіночої політики на національному та міжнародному рівні. Ми впевнені, що виконання норм Конвенції, є найбільш ефективною гарантією забезпечення повного дотримання і здійснення прав жінок.

---

¹³² Закон України «Про запобігання та протидію домашнього насильства» від 7 січня 2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

¹³³ Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>

УКРАЇНА ТА ЄС: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ВІДНОСИН

Данило ПИТЬКО

студент Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Софінська І. Д.

кандидатка юридичних наук,

доцентка кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Намір України розбудувати відносини з Європейським Союзом був вперше проголошений у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України»¹³⁴.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як представник головуєчої в ЄС країни, у своєму листі від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України. У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку схвалено 11 червня 1998 року¹³⁵, та Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій 14 вересня 2000 року. В ній була проголошена довготермінова стратегічна мета - європейська інтеграція України¹³⁶.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський

---

¹³⁴ Про основні напрями зовнішньої політики України. Постанова Верховної Ради України № 3360-ХІІ від 02.07.1993 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 37, ст.379 (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00>) (втратила чинність)

¹³⁵ Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України № 615/98 від 11.06.1998 р. Урядовий кур'єр від 18.06.1998 (втратив чинність)

¹³⁶ Програма інтеграції України до Європейського Союзу від 14.09.2000 р. (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00>) (втратила чинність)

політичний, економічний, правовий простір з метою наступного набуття членства в ЄС¹³⁷.

5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС. 9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та ЄС досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Відповідно до домовленостей, досягнутих в ході Паризького саміту Україна-ЄС, у 2009 року сторонами був розроблений та схвалений Порядок денний асоціації, який замінив План дій Україна – ЄС та поставив собі за мету слугувати своєрідним орієнтиром для проведення реформ в Україні у процесі підготовки імплементації майбутньої Угоди про асоціацію¹³⁸.

На 15-му Саміті Україна-ЄС в Києві 19 грудня 2011 року переговори по майбутній Угоді про асоціацію завершилися, а 30 березня 2012 року текст майбутньої Угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину – 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. З 1 листопада 2014 року здійснювалося її тимчасове застосування.

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 року. Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції¹³⁹.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС була Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному та

---

¹³⁷ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. Закон України № 2411-VI від 01.07.2010 р. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 40, ст.527

¹³⁸ Порядок денний асоціації Україна - ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію від 20.11.2009 р. (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_990)

¹³⁹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. Офіційний вісник України від 26.09.2014 – 2014 р., № 75, том 1, стор. 83, стаття 2125

секторальних рівнях, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського Співтовариства.

Враховуючи УПС, було визначено 7 пріоритетів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства ЄС, охорона навколишнього середовища, транспортна сфера, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу.

На основі УПС розвивався політичний діалог Україна-ЄС у формах щорічних зустрічей на найвищому рівні: Самміт Україна-ЄС (за участю Президента України, Президента Європейської Ради та Президента Європейської Комісії); засідань Ради з питань співробітництва (за участю Прем'єр-міністра України, Високого Представника ЄС із закордонних справ та безпекової політики, міністра закордонних справ головуючої в ЄС країни); Комітету та галузевих підкомітетів з питань співробітництва Україна-ЄС; Комітету парламентського співробітництва; зустрічей політичного діалогу на рівні міністрів закордонних справ; засідань в рамках секторальних діалогів; регулярних консультацій на рівні робочих груп. Щороку здійснюється обмін візитами на високому та найвищому рівнях¹⁴⁰.

З метою надання двостороннім відносинам нового імпульсу і для врахування нових умов співробітництва, зокрема в контексті розширення ЄС 2004 року, сторони розробили та 21 лютого 2005 року під час засідання Ради з питань співробітництва схвалили План дій Україна-ЄС – двосторонній політичний документ, який дав змогу суттєво розширити двостороннє співробітництво України до ЄС без внесення змін до чинної договірно-правової бази. За своїм змістом План дій містив перелік конкретизованих зобов'язань України у сфері зміцнення демократичних інституцій, боротьби з корупцією, структурних економічних реформ та заходів по розвитку співпраці з ЄС в секторальних сферах. Серед ключових здобутків у розвитку відносин протягом терміну Плану дій: надання Україні статусу країни з ринковою економікою в рамках антидемпінгового законодавства ЄС, надання Україні права приєднуватися до зовнішньополітичних заяв і позицій ЄС, укладення Угоди про спрощення оформлення віз та

---

¹⁴⁰ Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. Офіційний вісник України від 29.06.2006 – 2006 р., № 24, стор. 203, стаття 1794 (втратила чинність)

Угоди про реадмісію осіб, поширення на Україну фінансування Європейського інвестиційного банку (Рамкова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком), поглиблення секторальної співпраці, започаткування переговорів щодо укладення нового базового договору на заміну УПС¹⁴¹.

З огляду на завершення у березні 2008 року 10-річного терміну дії УПС, 5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС. На період до укладення нової угоди чинність УПС щороку автоматично продовжувалася за взаємною згодою сторін. Після завершення вступу України до Світової організації торгівлі 18 лютого 2008 року були започатковані переговори в частині створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що відкриває шлях до лібералізації руху товарів, капіталів та послуг та широку гармонізацію нетарифних інструментів економічного регулювання.

Україна активно взаємодіє з ЄС у сфері боротьби з нелегальною міграцією, реадмісії, боротьби з організованою злочинністю і тероризмом, здійснює активне реформування прикордонного менеджменту, міграційно-візової політики та відповідної правової бази.

В контексті розширення ЄС Україна прагне не допустити появи нових розподільчих ліній в Європі та виступає за забезпечення недискримінаційного порядку в'їзду до країн-членів ЄС своїх громадян. Робота на цьому напрямі, зокрема, передбачає: перспективне запровадження довгострокових багаторазових віз для громадян України, які на постійній основі беруть участь у економічних, культурних, спортивних, наукових і навчальних обмінах з ЄС; полегшення порядку перетину кордону для громадян України, що мешкають в прикордонних з ЄС районах, а в довгостроковій перспективі - спрощення візового режиму ЄС для всіх категорій українських громадян.

В останні роки помітно активізувалося співробітництво України та ЄС в галузі енергетики, в тому числі ядерної, сільського господарства та охорони навколишнього середовища. Поступово зростає політична та фінансова допомога Україні з боку ЄС у вирішенні наболілих проблем в енергетичному секторі та подоланні наслідків аварії на Чорнобильській станції.

---

¹⁴¹ План дій «Україна - Європейський Союз» від 12.02.2005 р. (URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_693)

За підтримки ЄС здійснюється також реформування системи управління газотранспортною системою України, проведення технічного аудиту нафтотерміналу «Південний» та техніко-економічного обґрунтування для проекту транспортування каспійської нафти нафтопроводом Одеса-Броди-Гданськ, підтримується розвиток альтернативної енергетики в Україні, модернізація вугільної промисловості тощо.

Європейський Союз є найбільшим донором України. Починаючи з 1991 року, загальний обсяг допомоги, наданої Україні з боку ЄС в рамках програми TACIS, макрофінансової та гуманітарної допомоги, складає понад 1 млрд. євро¹⁴².

Своє пріоритетне завдання Україна на сьогоднішньому етапі вбачає в утвердженні загальноєвропейських цінностей і стандартів у політиці, економіці, соціальній сфері. У цьому – запорука суспільної стабільності і сталого розвитку нашої держави.

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Юлія РУДНИЦЬКА

студентка Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Комарницька І. І.

кандидатка юридичних наук,

асистентка кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Європейський Союз утворився в результаті послідовного розвитку процесу інтеграції країн Західної Європи, яка пройшла у своєму розвитку декілька етапів. 9 травня 1950 року вважається початком

---

¹⁴² Про схвалення пропозицій Української Сторони до Програми надання технічної допомоги з боку Європейського Союзу на 1996 - 1999 роки (Індикативна програма TACIS на 1996 - 1999 роки) та позиції щодо проведення переговорів з Комісією Європейського Союзу. Постанова від 29.05.1996 р. № 582. (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582-96-%D0%BF>)

процесу європейської інтеграції. Саме тоді міністр закордонних справ Франції Р. Шуман запропонував створити спільний ринок вугільної і сталеливарної продукції Франції, ФРН та інших західноєвропейських країн (пропозиція увійшла в історію під назвою «план Шумана») Однією з головних цілей плану стало примирення Франції та Німеччини та недопущення між ними війни у майбутньому. Найважливішим засобом досягнення цієї мети мав стати механізм управління та наднаціонального контролю над виробництвом і торгівлею стратегічною для військових потреб продукцією – вугіллям та сталлю. Контроль мав здійснюватися «вищим органом» (прообразом Європейської Комісії)¹⁴³.

Виникнення проблем функціонування Європейського Союзу внаслідок вступу в законну силу Лісабонського договору передбачає вдосконалення засад функціонування ЄС а також визначення його компетенції.

Принципи функціонування ЄС спираються на європейські цінності, стрижнем яких виступають ліберальні фундаментальні права та свободи людини, демократичні принципи державного устрою та правова і соціальна держава. Також, основою принципів функціонування ЄС стали принципи європейського врядування та принципи адміністративного права європейських держав.

До основних принципів функціонування ЄС належать: принцип єдиної правосуб'єктності, принцип наділення повноваженнями, принцип поділу компетенції, принцип субсидіарності, принцип пропорційності, принцип сумлінної співпраці, принцип інституційної рівноваги ¹⁴⁴.

Принцип єдиної правосуб'єктності. Відповідно до ст. 47 Договору про Європейський Союз, «Союз має правосуб'єктність» ¹⁴⁵. Це є основний принцип функціонування Європейського Союзу.

Принцип наділення повноваженнями. Це є основоположний структурний принцип, який є основою функціонування ЄС, він вказує на договірний тип утворення Європейського Союзу і визначає межі компетенції ЄС. Цей принцип означає, що ЄС має стільки

---

¹⁴³ Браницкий А. Г. *История европейской интеграции* / А. Г. Браницкий, Г. В. Каменская. М.; Н. Новгород: ИМЭМО РАН, ФМО ННГУ, 2003. С. 13.

¹⁴⁴ Цінності об'єднаної Європи. URL: http://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf.

¹⁴⁵ Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / за заг. ред. Геннадія Друзенка. К: К.І.С., 2010. С. 66.

компетенції, скільки йому передали держави-члени. Відповідно до ч. 2 ст. 5 Договору про Європейський Союз «Союз діє виключно в межах компетенцій, що їх надали йому держави-члени у Договорах заради досягнення окреслених в них цілей. Компетенції, що їх не надано Союзу у Договорах, залишаються за державами-членами»¹⁴⁶.

Принцип субсидіарності – визначає правові межі для реалізації компетенції ЄС. Цей принцип означає постійне оцінювання обґрунтованості дій ЄС з погляду наявних можливостей на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Однією з характерних рис цього принципу є забезпечення прийняття рішень якомога ближче до громадян ЄС, про що йдеться в преамбулі до Протоколу № 2 «Про застосування принципів субсидіарності» та ст. 1 Договору про ЄС¹⁴⁷.

Принцип сумлінної співпраці – це фундаментальний принцип, на якому ґрунтується ЄС. Він виражений в ч. 3 ст. 4 Договору про Європейський Союз «Згідно із принципом сумлінної співпраці, Союз та держави-члени з цілковитим взаємним шануванням допомагають один одному виконувати завдання, що випливають з договорів»¹⁴⁸.

Принцип ефективності передбачає однаковий підхід до виконання актів ЄС, прийнятих відповідними інституціями. Ця вимога тісно пов'язана з координацією діяльності урядів держав-членів Європейською Комісією, ефективності комунікації та якістю діяльності держав-членів на національному, регіональному та місцевому рівнях. Ст. 12 Договору про ЄС передбачає активне сприяння національних парламентів належному функціонуванню ЄС¹⁴⁹.

Принцип інституційної рівноваги в ЄС відіграє ту ж роль, що і принцип поділу влад в демократичних країнах. Відповідно до ст. 13 Договору про ЄС, інституційний механізм включає в себе 7 інституцій: Європейський Парламент, Європейську Раду, Раду ЄС,

---

¹⁴⁶ Шевчук Б. М. Засади функціонування Європейського Союзу. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 21-28.

¹⁴⁷ Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору)/за заг.ред. Геннадія Друзенка. К: К.І.С., 2010. С. 66.

¹⁴⁸ Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору)/за заг.ред. Геннадія Друзенка. К: К.І.С., 2010. С.66

¹⁴⁹ Шевчук Б. М. Засади функціонування Європейського Союзу. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 21-28.

Європейську Комісію, Суд ЄС, Європейський центральний банк, Рахункову палату¹⁵⁰.

Суд ЄС у справі C-70/88 визначив, що «встановлюючи систему поділу компетенції між інституціями, визначаючи класичну роль інституцій в інституційній структурі... Договори створили інституційну рівновагу»¹⁵¹

Відповідно до принципу поділу компетенції, в Договорі про ЄС компетенція поділяється на виключну, спільну, доповнюючу та спеціальну.

Виключна компетенція означає, що коли установчі договори надають Союзу компетенцію у визначеній сфері, тільки об'єднання може займатися законотворенням і ухвалювати юридично зобов'язуючі акти, а держави-члени можуть самостійно здійснювати подібні дії, тільки якщо вони уповноважені на це Союзом або з метою втілення в життя актів Союзу (ст. 2.1 ДЄС)¹⁵².

Спільна компетенція з державами-членами означає, що у визначених установчими договорами сферах як ЄС, так і держави-члени можуть ухвалювати обов'язкові акти. Спільною вважається компетенція, яка не належить до сфер виключної чи доповнюючої компетенції (ст. 4 ДФЄС).

Спеціальна компетенція. Європейський Союз не належить до тих об'єднань, назви яких спеціально згадуються в Лісабонських договорах. Ця компетенція стосується сфер, які хоча й визначені в установчих договорах, однак не входять до виключної, спільної й доповнюючої компетенції. Спеціальною компетенцією Союз наділений у сфері координації економічної політики держав-членів і політики зайнятості. Для здійснення такої координації Союз може ухвалювати головні орієнтири й інші заходи.

Доповнююча компетенція. Цей різновид компетенції є новою категорією, яка з'явилася в результаті підписання Лісабонських договорів. Вона надана Союзу для здійснення діяльності з підтримки, координації або доповнення діяльності держав-членів, не підмінюючи при цьому їхню компетенцію у відповідних сферах. Здійснення

---

¹⁵⁰ Шевчук Б. М. Засади функціонування Європейського Союзу. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 44(1). С. 21-28.

¹⁵¹ Barcz J., Górka M., Wyrozumska A. *Instytucje I prawo Unii Europejskiej. Podrecznik dla kierunkow zarzadzania I administracji*. Seria Akademiczna. 5. Wydanie. Wolters Kluwer: Warszawa 2017. S.91.

¹⁵² *Договір про Європейський Союз* : Договір, Міжнародний документ від 07.02.1992 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029

гармонізації законодавчих і регламентарних актів держав-членів у сферах доповнюючої компетенції заборонено (ст. 2.5 ДФЄС)¹⁵³.

Отже, дотримання всіх принципів повинно сприяти належному розвитку та функціонуванню Європейського Союзу. Постійно триває процес розмежування між ЄС та державами-членами, оскільки Європейський Союз не має загальної або притаманної йому компетенції.

ІМПОРТ ТА ВНУТРІШНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ КОНЕЙ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Христина ЩУР

студентка (магістр) Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Софінська І. Д.

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Питання імпорту та експорту коней (як і просто домашніх тварин) у правовому середовищі піднімається дуже рідко. У ЄС, на відміну від України, кінний спорт, як і саме конярство розвинені набагато краще, відповідно і законодавчих актів, які регулюють перевезення коней існує набагато більше. Ветеринарне законодавство ЄС встановлює вимоги щодо імпорту живих тварин з третіх країн. Відповідальність за цю сферу закріплена за Генеральним Директором з питань здоров'я та захисту споживачів. Законодавство Європейського Союзу у цій сфері є повністю гармонізованим (за винятком певних сертифікатів на ввезення, які ще не було затверджено). ЄС докладляє особливих зусиль, щоб забезпечити повну відповідність законодавства міжнародним зобов'язанням, зокрема,

---

¹⁵³ Договір про функціонування Європейського Союзу. URL:<http://eulaw.ru/treaties/tfeu>.

вимогам Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів Світової організації торгівлі.

Для ввезення коней у ЄС країна, з якої вони експортуються, повинна бути членом МЕБ (Міжнародне епізоотичне бюро) і мати систему швидкого виявлення, звітування та підтвердження хвороб, занесених до списку МЕБ. Країна також повинна надати офіційне зобов'язання повідомляти Європейську Комісію про спалахи особливо небезпечних хвороб протягом 24 годин з моменту підтвердження, а також про будь-які зміни в політиці вакцинації проти цих хвороб.¹⁵⁴ Третя країна також повинна мати або власні лабораторні потужності, які забезпечують можливість виявлення та підтвердження спалахів хвороб, або офіційну домовленість з відповідними лабораторіями в інших країнах.

До імпорту коней також застосовуються вимоги ЄС щодо благополуччя тварин. Ці вимоги включено до сертифікатів імпорту. Вони також безпосередньо застосовуються, а контроль забезпечення виконання покладено на ветеринарні органи, в момент прибуття вантажу на ветеринарний прикордонний інспекційний пост (ПП). Для транспортування тварин по території (включаючи імпорт та транзитні вантажі) перевізникам необхідно отримати дозвіл країни-члена, попередній дозвіл на транспортний засіб, а з січня 2008 року – кваліфікаційний сертифікат водія, виданий компетентним органом країни-члена або відповідним призначеним органом. Як загальне правило, імпорт тварин в ЄС повинен супроводжуватись міжнародним ветеринарним сертифікатом, який передбачений законодавством ЄС. Він передбачає вимоги, які необхідно виконати, а також перевірки, які необхідно здійснити перед тим, як ввезення тварин може бути дозволено. Сертифікат повинен бути підписаний офіційним ветеринарним лікарем. Під час ввезення коней обов'язково повинен бути присутній оригінал сертифіката. Сертифікати, як правило, заповнюються мовою країни відправлення, а також мовами країни-члена призначення та країни-члена, де здійснюється прикордонна інспекція, хоча країни-члени за бажанням можуть домовитися про визнання сертифікатів будь-якою з офіційних мов ЄС. Ввезення тварин на територію Європейського Союзу можливе лише впродовж 10 днів після отримання ветеринарного сертифікату. Якщо тварин транспортують морем, то вказаний час 10 днів збільшується на такий додатковий період, який необхідний для

---

¹⁵⁴ *General guidance on EU import and transit rules for live animals and animal products from third countries.*(URL:https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/la_guide_thirdcountries.pdf)

транспортування. При транспортуванні коней повітряними шляхами має обов'язково проводитись дезінсекція безпосередньо перед закриттям дверей повітряного судна.¹⁵⁵ При перевезенні мають бути в наявності документи, у яких зазначено: походження тварин та право власності на них, їх місце відправлення, дата і час відправлення, місце призначення та очікувана тривалість поїздки.

Що найцікавіше, у ЄС існує документ, у якому детально прописано як убезпечити тварин під час транспортування. Згідно з цим документом жодна особа не повинна перевозити тварин у спосіб, який може спричинити тілесні ушкодження або неправомірні страждання. Крім того, повинні бути дотримані наступні умови: всі необхідні домовленості мають бути зроблені заздалегідь, щоб мінімізувати тривалість подорожі та задовольнити потреби тварин під час подорожі; тварини мають бути придатні для подорожі (оцінка стану здоров'я); транспортні засоби проектуються, конструюються, підтримуються та експлуатуються так, щоб уникнути травм та страждань та забезпечити безпеку тварин; обладнання для навантаження та вивантаження належним чином спроектовано, побудовано, підтримується та експлуатується так, щоб уникнути травм та страждань та забезпечити безпеку тварин; персонал, який поводить з тваринами, компетентний відповідно до цієї мети та виконує свої завдання, не застосовуючи насильства чи будь-яких методів, які можуть спричинити непотрібний страх, травми чи страждання; транспортування здійснюється без затримки до місця призначення, а умови добробуту тварин регулярно перевіряються та належним чином підтримуються; забезпечена достатня площа та висота для тварин, відповідно до їх розмірів та передбачуваної подорожі; вода, корм та відпочинок пропонуються тваринам через відповідні проміжки часу та відповідні за якістю та кількістю їх видам та розмірам. Окрім цього існують вимоги, щодо розміру перевізного місця тварини. До прикладу, для дорослого коня розмір боксу, у якому він транспортується не має бути меншим за 1,75м² (0,7х2,5м), а для лошат (до 6 місяців) – 1,4м² (1х1,4м).¹⁵⁶

---

¹⁵⁵ Регламент Комісії (ЄС) № 206/2010 від 12 березня 2010 року, що встановлює перелік третіх країн, територій або їх частин, яким надано дозвіл на ввезення до Європейського Союзу деяких видів тварин та свіжого м'яса, а також вимоги до ветеринарної сертифікації (URL: <http://www.consumer.gov.ua>)

¹⁵⁶ Council Regulation (EC) No 1/2005 of 22 December 2004 on the protection of animals during transport and related operations and amending Directives 64/432/EEC and 93/119/EC and Regulation (EC) No 1255/97 (URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32005R0001>)

Якщо порівнювати з законодавством ЄС, законодавство України у сфері перевезення коней обмежується надто малою кількістю законодавчих актів, які, в основному, регулюють сільськогосподарські аспекти. Окремих законодавчих актів, які регулюють суто перевезення спортивних коней не існує, що створює повну, часто катастрофічну свободу щодо транспортування тварин для перевізника. Дуже часто порушуються умови транспортування, тварини перевозяться у не призначених для цього конструкціях, що може нести небезпеку не лише для здоров'я та життя тварини, але і для безпеки інших учасників руху. Персонал, що супроводжує тварин не завжди компетентний у своїх діях і не рідкими є випадки недобросовісного поводження з тваринами, на що, у законодавстві ЄС існують забороняючі норми. Законодавство України щодо перевезення та жорстокого поводження з тваринами існує, але не є достатньо жорстким по відношенню до перевізника у порівнянні з законодавством ЄС. Постанова КМУ «Про затвердження правил транспортування тварин» в основних своїх постулатах дуже близька до Регламенту Ради ЄС № 1/2005 від 22 грудня 2004 року директиви 64/432 / ЄЕС та 93/119 / ЄС та Регламент (ЄС) № 1255/97. Однак у постанові КМУ вказано що «у разі тривалого перевезення тварин застосовуються спеціальні транспортні засоби»¹⁵⁷, при тому, у цьому ж документі зазначено, що тривалим є перевезення тварин довше 24 годин. Що стосується перевезень, які тривають менше, у законодавстві вказано лише загальні норми щодо транспорту, якими часто нехтують перевізники, адже контролю з боку відповідальних за це органів в Україні, на жаль, немає.

Розглянувши і порівнявши законодавство ЄС та України щодо транспортування тварин, зокрема коней, можна дійти висновку, що в Україні, на жаль, ця група суспільних відносин закріплена у законодавстві надто поверхнево і спорадично. Нормативно-правові акти існують, але їх потрібно доповнювати, адже у них занадто багато прогалин. Нормативно-правова база ЄС містить достатню кількість актів, які детально регулюють безпеку тварин під час перевезення. Потрібно розуміти, що наявність такого законодавства убезпечує не лише тварин, а і, до прикладу, учасників дорожнього руху на автомагістралях або ж пасажирів і персонал морських та повітряних суден. Україна ще не дійшла до рівня ЄС у законодавчому регулюванні гуманного відношення до тварин.

---

¹⁵⁷ Про затвердження Правил транспортування тварин. Постанова КМУ від 16 листопада 2011 р. № 140 «» (URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-2011-%D0%BF#n298>)

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ярина БОГІВ

кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Богдан ЮРКІВ

студент Навчально-наукового інституту права, психології та
інноваційної освіти Національного університету «Львівська
політехніка» (м. Львів)

7 лютого 2019 року вступили зміни до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Доповнено преамбулу Основного Закону абзацом «підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України»¹⁵⁸, а також доповнено статті: 85, 102, 116. Таким чином в Україні на найвищому законодавчому рівні закріплено прагнення української держави до європейської інтеграції та членства в НАТО.

Проте шлях до таких перетворень був довгим і нелегким. Перші паростки зближення України та Європейського Союзу проросли ще в другій половині 90-х. Однак тоді ніякого реального прогресу у відносинах України і ЄС не відбулося. Отримання статусу повноцінного члена ЄС, як стратегічна мета України була вперше задекларована президентом України Віктором Ющенком одразу після його обрання на початку 2005 року. Але й тоді, у зв'язку з різними об'єктивними та суб'єктивними факторами, втілити цю мету не вдалося. Переломним став момент, коли 29 листопада 2013 року тодішній український президент – Віктор Янукович не підписав угоду про асоціацію з Європейським Союзом. Такий демарш української

---

¹⁵⁸ Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 7.02.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n6>.

влади викликав мільйонні протести, які переросли в Революцію Гідності. Докорінний перелом у свідомості українського суспільства став тією, мабуть, невідвратною точкою на шляху до Євроінтеграції України.

21 березня 2014 року у Брюсселі було підписано політичну частину Угоди про асоціацію з ЄС за участі українського прем'єр-міністра Арсенія Яценюка, а вже 27 червня того ж року президент України Петро Порошенко підписав другу (економічну) частину Угоди про асоціацію з ЄС. З цього моменту розпочалася активна реалізація євроінтеграційної політики України.

Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог Революції гідності. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС¹⁵⁹.

Євроінтеграція є головним і незмінним зовнішньополітичним пріоритетом України, а подальша розбудова та поглиблення взаємовідносин між Україною та ЄС здійснюється на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції.

Політичні переваги інтеграції України у ЄС пов'язані зі створенням надійних механізмів політичної стабільності, демократії та безпеки. Членство у ЄС відкриє шлях до колективних структур спільної безпеки Євросоюзу, забезпечить ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю над експортом і нерозповсюдження зброї масового знищення, дасть змогу активізувати співробітництво в боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо¹⁶⁰.

Першим найважливішим досягненням євроінтеграційної політики України є підписання угоди про асоціацію з ЄС.

Угода про асоціацію визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС і слугує стратегічним орієнтиром системних

---

¹⁵⁹ Сіренко К.Ю. Євроінтеграційна політика України: позитивні й негативні аспекти. *Науковий вісник УжНУ*, №22, 2018. С. 65.

¹⁶⁰ Калина М.С. Євроінтеграційна політика України в контексті розширення Європейського Союзу. *Державне управління: теорія та практика*. 2005. № 2. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05kmsrjs.pdf>

соціально-економічних реформ в Україні, а поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС, яка є частиною Угоди, визначає правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС. Європейський Союз як інтеграційне утворення є економічним простором, у якому діють єдині регуляторні норми, стандарти економічної політики та поведінки суб'єктів господарювання¹⁶¹.

Таким чином угода про асоціацію з Європейським Союзом дає змогу перейти від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

Ще одним надзвичайно важливим досягненням євроінтеграційної політики України є підписання угоди про безвізовий режим України з ЄС, що відбулося 17 травня 2017 року у Страсбурзі.

Українці, які мають біометричні паспорти, можуть приїжджати в країни ЄС з діловою чи туристичною метою або в сімейних справах на термін до 90 днів протягом 180-денного періоду протягом року. При в'їзді в Шенген, окрім біометричного паспорту, громадянам України необхідно мати підтвердження мети поїздки, місця проживання, наявність фінансових коштів, намір повернутися до місця постійного проживання, медичне страхування¹⁶².

Запровадження безвізового режиму з країнами Європи має неабиякий вплив на розвиток українського суспільства і економіки. Цей режим дає право на відвідування культурних та спортивних заходів, журналістські подорожі, короткострокове навчання та обмін досвідом, поїздки на лікування і т.д.

Це призведе саме до культурного обміну. От міжлюдські контакти. Це культурний обмін, це гуманітарний обмін, це розуміння один одного, це побудова спільного ціннісного простору. Українцям це допоможе зрозуміти, що ж таке насправді європейські цінності, європейський простір. Розбудова спільного простору на основі спільних цінностей – це набагато цінніше. Окрім того, їдучи туди,

---

¹⁶¹ Різник Н.П. Український вибір – євроінтеграція: економічні вигоди та історичні засади. *Проблеми міжнародних відносин*. 2016. № 8. С. 431.

¹⁶² Rbc.ua. ЄС підписав угоду про безвізовий режим для України. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraine-es-podpisali-soglashenie-bezvizovom-1494944142.html>

українці будуть себе презентувати. Європейці матимуть змогу більше контактів отримати і відкрити для себе Україну¹⁶³.

І ще одним значущим досягненням євроінтеграційної політики України є укладення угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Це широкомасштабна за змістом торговельна угода, яка спрямована на зменшення та скасування тарифів, які застосовуються сторонами щодо товарів, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил та регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність правилам та регламентам ЄС з метою забезпечення вільного руху товарів і послуг між двома сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до компаній, товарів і послуг на території України та ЄС.

Підводячи підсумки варто сказати, що останні 5 років Україна успішно реалізовує євроінтеграційну політику, підтвердженням чого є підписання угоди про асоціацію з ЄС, запровадження безвізового режиму з країнами Європейського Союзу, укладення угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. В перспективі, якщо Україна й надалі втілюватиме в реальність положення угоди про асоціацію, осучаснить законодавство відповідно до європейських вимог, то зможе стати ще однією країною-членом Європейського Союзу.

---

¹⁶³ Радіо Свобода. *Що отримують українці від безвізового режиму?* URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28542080.html>.

Секція
УКРАЇНА – НАПО:
СУЧАСНИЙ СТАН ПІА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
СТІВРОБІТНИЦТВА

**ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
КРИЗЬ ПРИЗМУ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРАВА**

Андрій ХУДИК

помічник судді патронатної служби
управління з організаційного забезпечення
Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду (м. Київ)

В умовах щораз більшої політизації суспільства, його соціальних інститутів, зокрема й правових, і на державному, і на наддержавному рівні зростає роль публічного права. Останнім часом, з огляду на тривалу конституційну реформу, національне конституційне право оновилося повністю, його предмет істотно розширився, і ця тенденція триває. Кардинальні зміни торкнулися виборчого права, діяльності представницьких органів влади, свободи слова тощо. Закріплення правовими нормами більш широкого спектра політичних відносин в державі та на міжнародній арені свідчить про тенденцію конституціоналізації права і появу нового напрямку – конституціоналізація правового порядку¹⁶⁴.

На особливу увагу заслуговують також системні взаємозв'язки між правовою глобалізацією і конституціоналізацією правового порядку, що виражається в інтернаціоналізації сучасного конституціоналізму, з одного боку, і конституціоналізації самих процесів юридизації соціальної дійсності – з іншого¹⁶⁵. Розкриття змісту і з'ясування суті цих зв'язків і залежностей – запорука перспектив формування єдиного світового правопорядку, місця України у відповідних процесах правової глобалізації.

---

¹⁶⁴ Подорожна Т.С. Правовий порядок: теоретико-методологічні засади конституціоналізації: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2016. С. 16-18.

¹⁶⁵ Стрельцова О.В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія і практика: монографія / за наук. ред. О.В. Мацяляка. Київ: Алерта, 2017. С. 31-32.

Поряд з названими тенденціями на глобальному і регіональному рівнях в різних формах проявляються й тенденції посилення ролі і значення судового права та судової практики, зокрема судового прецеденту. Сьогодні досить зростає роль судової практики у вирішенні низки питань через прецедентне право Європейського Союзу. Відтак намітилася тенденція фактичного визнання прецеденту джерелом романо-германського права, причому не тільки на рівні національно-правових систем, а й у масштабі загальноєвропейського права, точніше права Європейського Союзу загалом. Роль судової практики підвищується в тих державах романо-германської правової сім'ї, які є членами Європейської спільноти. Це пов'язано з тим, що в ЄС рішення Європейського суду з прав людини мають прецедентний характер, вони є найважливішими джерелами європейського права. Оскільки європейське право визнається складовою частиною національного права країн-членів ЄС, рішення цього Суду істотно впливають на національні правові системи.

Як наголошують зарубіжні учені, з юридичного погляду, ЄС – це міжнародна організація, яка в останні десятиліття перетворилася на особливе утворення, що є «союзом держав», які під впливом глобалізації формують спільний правовий порядок в процесі конституціоналізації¹⁶⁶. Так, на думку О. Бориславської, ЄС суттєво впливає на національні конституційні правопорядки держав через низку вимог, які вони мали виконати як умову членства у Спільноті¹⁶⁷. З огляду на це, найважливішим напрямом впливу глобалізаційних процесів на національну правову систему є зміна співвідношення міжнародного і національного права. Перед міжнародним правом в умовах глобалізації з'являється низка нових завдань, вирішення яких вимагає застосування нових способів і підходів у взаєминах між державами і міжнародними організаціями, передусім подальшої правової інтеграції в різних сферах суспільного життя, яка зумовлює активізацію процесу конституціоналізації права.

На сьогодні міжнародне право не може обмежуватися лише регламентуванням міждержавних відносин, а стає найважливішим інструментом універсалізації національного права. Вплив міжнародного права на національне здійснюється шляхом безпосереднього застосування принципів, норм і прецедентів міжнародного права в

---

¹⁶⁶ Oeter S. Europäische Integration als konstitutionalisierungsprozess. *Ztschr. Für Ausländisches, Öffentliches und Völkerrecht*. Stuttgart, 1999. N 59/4. S. 901-917.

¹⁶⁷ Бориславська О.М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2018. С. 153.

рамках національного права. Такий вплив відбувається і шляхом приведення у відповідність до встановлених міжнародними стандартами правових норм національного права. Це зумовлює потребу вдосконалення системи чинного законодавства в рамках національної правової системи. Зокрема, на думку Ю. Волошина, нагальною постає потреба великого теоретичного і прикладного значення, щодо розробки конституційно-правового механізму забезпечення участі України у процесах міждержавної інтеграції¹⁶⁸. Тож, як наголошує М. Савчин, для розуміння характеру взаємного впливу міжнародного й конституційного права важливо мати на увазі горизонтальний ефект відносин між державами¹⁶⁹. Тому, якщо раніше участь держав у формуванні міжнародного права була більш визначеною, то в сучасних умовах державам частіше доводиться зважати на вже прийняті норми міжнародного права. В епоху глобалізації необхідність визнання примату міжнародного права зв'язується із загальними проблемами, що стоять перед людством і вимагають мобілізації можливостей і зусиль усієї світової спільноти щодо їх вирішення.

Варто також зазначити, що динаміка співвідношення міжнародного і національного права свідчить про розширення сфери регуляції міжнародного права насамперед завдяки залученню до його орбіти нових напрямів, пов'язаних з міжнародним співробітництвом. Крім того, розширюється сфера так званого сумісного регулювання суспільних відносин нормами міжнародного й національного права. Прикладом цього є регламентація таких важливих сфер, як права людини.

Норми міжнародного права дедалі глибше проникають у структуру національної правової системи завдяки всеосяжній інтеграції та діяльності держав в національних (регіональних) та міжнародних організаціях і структурах. Вивчення проблеми взаємодії міжнародного і внутрішнього національного права є важливим відносно права різних держав. Взаємозалежність і взаємодія міжнародного і національного права відображають взаємодії світового співтовариства.

На підставі горизонтальної і вертикальної взаємодії правових систем формується так зване «глобальне право». Перше виражається в

---

¹⁶⁸ Волошин Ю.О. Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: монографія / за ред. М.О. Баймуратова. Київ: Логос, 2010. С. 25.

¹⁶⁹ Савчин М.В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. С. 66.

тому, що всі основні відомі правові сім'ї зближуються деякими своїми параметрами – джерелами права, правовою культурою тощо. Друге розкривається через взаємний вплив внутрішнього права держав і міжнародного права.

У глобальній правовій системі виникають право транснаціональне і наднаціональне. Загальний зміст концепції транснаціонального права полягає в тому, що учасники міжнародних відносин (зокрема багатонаціональні підприємства, транснаціональні банки) самі виробляють норми поведінки, що знаходяться за рамками права, і внутрішнього, і міжнародного. Наднаціональне право впорядковує переважно відносини, які не регулюються ні внутрішнім, ні міжнародним правом, а вироблені ним норми виходять за межі і національного, і міжнародного права, оскільки суспільні відносини, що регламентуються цими нормами, не охоплюються ні національним, ні міжнародним правом. Водночас наднаціональне право – це особлива сфера правового регулювання, що охоплює і публічно-правові, і приватноправові відносини, у межах якої взаємодіють суб'єкти національного і міжнародного права. Суб'єктами наднаціонального права виступають особи приватні (індивіди і юридичні особи) та публічні (держави, міжнародні організації).

Глобалізація процесу конституціоналізації зумовлена світовими тенденціями законотворчої роботи парламентів більшості держав Європи. Проте, на нашу думку, в умовах глобалізації важливо зберегти національну правову систему. Це не означає протиставлення національних інтересів і цінностей інтересам і цінностям інших держав. Навпаки, зміцнення національних правових систем дозволить поступово створити глобально-системну цілісність, у якій поєднуюватимуться інтереси всіх національних держав задля спільного розвитку людської спільноти. Отже, формування глобального права та інтеграція всіх національних правових систем – об'єктивна закономірність, яка зумовлює необхідність дотримання національних конституційних цінностей і принципів, ефективний захист і гарантування прав і свобод людини та громадянина.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНИ

Марія БЛІХАР

докторка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Роксоляна МАРЧАК

студентка
Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Вже понад вісімдесят років триває історія взаємин України з міжнародними організаціями. За цей час змінювалися інтереси та цілі як України, так і організацій. Зараз участь у діяльності міжнародних організацій є не менш важливою частиною зовнішньої політики української держави, ніж її відносини з іншими державами світу. Тому питання шляхів максимально ефективного використання потенціалу та можливостей, які надають міжнародні організації, потребує комплексного та системного наукового аналізу, зокрема, з точки зору міжнародного права¹⁷⁰.

Міжнародні організації є важливою складовою механізму функціонування міжнародного права. Не дивлячись на поширену думку, що вони є перш за все політичними інституціями, їх вплив на становлення і розвиток правових систем держав, міжнародного права є дуже важливим. Не існує сфер міжнародного життя, до регулювання яких не були б причетні міжнародні організації. Так само дуже незначною є кількість аспектів внутрішньодержавних суспільних відносин, які б потенційно не могли стати предметом такого регулювання¹⁷¹.

---

¹⁷⁰ Кулеба Д. І. Реалізація міжнародної правосуб'єктності України шляхом участі в діяльності МО; дисертація на здобуття наук. ступ. к.ю.н. 12.00.11. Київ, 2005. С. 2–3.

¹⁷¹ Гнотовський М. М., Кулеба Д. І. Роль міжнародних організацій у правовій інтеграції держав Європи: теорія і практика. *Український часопис міжнародного права*. 2004. № 1. С. 36–37; Пашкова Г. С. Участь України у діяльності ООН та інших міжнародних організацій як форма забезпечення міжнародної правосуб'єктності України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 4. С. 301–304.

Доцільним є звернення до проблеми участі України в діяльності міжнародних організацій у суто юридичному контексті реалізації нею своєї міжнародної правосуб'єктності¹⁷². Це, у свою чергу, дає змогу дослідити здобутки та втрати України від участі в діяльності міжнародних організацій, перспективи досягнення її цілей та інтересів на міжнародній і внутрішній арені¹⁷³.

Усі міжнародні організації, членом яких є або прагне бути Україна, об'єднані спільними цінностями, що покладені в основу їх діяльності і знаходяться у тісному взаємозв'язку. Відповідно, участь в діяльності одних організацій може сприяти участі в діяльності інших організацій.

Потреба в аналізі характеру зв'язків міжнародних організацій обумовлює необхідність їх чіткої класифікації. Однак, якщо кваліфікація організації, як універсальної, не становить особливих складнощів, то для регіональних організацій чіткі критерії відсутні. Оскільки міжнародні організації, які ми традиційно називаємо регіональними, поділяються на декілька окремих видів: субрегіональні, регіональні, міжрегіональні. Постає питання щодо застосування загальної назви для позначення інституцій цієї групи. Запропоновано термін – «міжнародні організації регіонального характеру». Цей термін також узгоджується з терміном «міжнародні організації універсального характеру», який застосовується у позитивному праві.

До національних умов реалізації міжнародної правосуб'єктності України слід віднести наявність законодавчої бази та органів, створених для реалізації відповідних законодавчо встановлених приписів. Традиційно в Україні не існує окремого акту, який регулював би відносини держави з міжнародними організаціями або хоча б однією з них загалом. Аналіз чинного законодавства України у цій галузі дозволяє встановити, що нормативному регулюванню піддаються такі сфери участі України в діяльності міжнародних організацій, як: інтеграція до окремих міжнародних організацій; виконання зобов'язань, які випливають з членства або іншого правового статусу України в міжнародних організаціях; бюджетне забезпечення участі України в діяльності міжнародних організацій; правовий статус міжнародних організацій, представництв іноземних

---

¹⁷² Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року (Ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 05.11.2019 р.).

¹⁷³ Гнотовський М. М., Кулеба Д. І. Роль міжнародних організацій у правовій інтеграції держав Європи: теорія і практика. *Український часопис міжнародного права*. 2004. № 1. С. 37–38.

держав при них, персоналу цих організацій і представництв та членів сімей персоналу; оподаткування, пов'язане з участю України в діяльності міжнародних організацій.

У свою чергу, всі центральні органи виконавчої влади, робота яких забезпечує національні умови реалізації міжнародної правосуб'єктності України шляхом участі в діяльності міжнародних організацій, є постійними або створюються *ad hoc* і можуть бути поділені на чотири групи згідно з їх функціональним призначенням: для здійснення загального керівництва та координації участі України в діяльності міжнародних організацій; для оптимізації процесів співробітництва та інтеграції до міжнародних організацій; для загального забезпечення виконання зобов'язань, які випливають із членства в міжнародних організацій або підтримання відносин з ними; для здійснення конкретних проектів та участі в окремих аспектах діяльності міжнародних організацій¹⁷⁴. Окрім того, існують також конвенційні органи співробітництва України з міжнародними організаціями.

Міжнародними умовами реалізації міжнародної правосуб'єктності держави є: факт виникнення держави як правосуб'єктного утворення, характерні риси міжнародного співтовариства, в рамках якого здійснюється реалізація та політико-правовий акт визнання держави.

Виникнення нової держави означає її наступне входження як нового суб'єкта міжнародного права до міжнародного співтовариства. При цьому наявність демократичного міжнародного співтовариства, членами якого є і міжнародні організації, є умовою ефективної реалізації міжнародної правосуб'єктності. Правосуб'єктність держави може існувати та реалізовуватись і без наявності визнання. Однак потенційно повна реалізація правосуб'єктності можлива лише за умови вступу у правовідносини з іншими суб'єктами міжнародного права.

Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що можна говорити про дворівневе визнання держави міжнародною організацією. На першому рівні здійснюється визнання існування держави, що дозволяє їй реалізовувати свою загальну правосуб'єктність (набувати міжнародно-правовий статус держави і реалізовувати свої основні права) лише шляхом взаємодії з міжнародною організацією. На другому рівні міжнародна організація, приймаючи державу до своїх

---

¹⁷⁴ Бодрук О. С. Шлях євроатлантичної інтеграції України у контексті Празького самміту НАТО. *Стратегічна панорама*. 2003. № 1. С. 78–85.

лав, визнає її як суб'єкта, здатного мати права та нести обов'язки її члена.

Членство України в міжнародних організаціях може сприяти інтеграції України до ЄС та НАТО, оскільки організації, членами яких є держави-члени Союзу та Альянсу або держави, які здійснюють процес інтеграції до них, є складовими частинами єдиної інституційної системи Європи. Так, членство в НАТО, СОТ, Центральноевропейській ініціативі, Організації чорноморського економічного співробітництва є важливим чинником поглиблення відносин України з ЄС; діяльність в ОБСЄ сприяє наближенню України до НАТО.

Важливим наслідком членства держави в міжнародних організаціях є активізація діяльності з узгодження національного законодавства з міжнародними зобов'язаннями держав. Здійснювана в рамках регіонального характеру в Європі, гармонізація відіграє подвійну роль. Вона не тільки виконує функції розвитку праводносин у певних визначених сферах та сприяє прогресивному розвитку правової системи держави. Гармонізуючи своє законодавство із законодавством інших держав-членів організації, які вже є членами ЄС або знаходяться на більш високій стадії інтеграції до нього, Україна неминуче буде переносити у своє законодавство правила, які містяться також і у праві ЄС, а отже здійснюватиме апроксимацію свого законодавства і, зрештою, також наближатися до ЄС.

НЕОБХІДНІСТЬ УВІДПОВІДНЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ НАДАННЯ ІНТЕРНЕТ-ПОСЛУГ ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Галина ПОПАДИНЕЦЬ

кандидатка філософських наук, доцентка,

доцентка кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового Інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

На відміну від законодавства багатьох країн, таких як держави-члени ЄС, законодавство України містить вкрай незначну кількість норм, покликаних регулювати безпосередньо надання послуг у

мережі Інтернет. Хоча такий підхід має деякі позитивні наслідки (нижчий рівень регульованості та вищий рівень свободи підприємництва, технологічно-нейтральний режим регулювання), відсутність спеціальних норм дедалі дається взнаки. Загальні норми, якими регулюється здійснення підприємницької діяльності (норми Цивільного та Господарського кодексів, Закону України «Про захист прав споживачів») все частіше виявляються нездатними адекватно регулювати суспільні відносини, що виникають при наданні Інтернет-послуг, та гальмують їх розвиток в Україні¹⁷⁵.

Електронна торгівля є потужним засобом стимулювання розвитку підприємництва взагалі, підсилення конкуренції, збільшення асортименту товарів та послуг, зниження цін та витрат, а також зовнішньоекономічної експансії. У зв'язку з цим назріла необхідність гармонізації українського правового режиму електронної комерції із законодавством основних торгових партнерів України, перш за все – держав-членів ЄС. Особливої актуальності така гармонізація набула у світлі угоди про асоціацію з ЄС, яка відкрила українським компаніям, що використовують електронну комерцію, доступ до ринку електронних послуг ЄС.

Приведення законодавства України у сфері надання Інтернет-послуг у відповідність до законодавства ЄС має переслідувати мету зробити українських підприємців повноправними учасниками електронного ринку ЄС та сприяти росту збуту товарів та послуг підприємств України на ринках країн ЄС. Це стосується, наприклад, норм, які сприятимуть визнанню дійсності та юридичної сили з генерованих в Україні електронних підписів та електронних сертифікатів, виданих в Україні. При цьому зближення з нормами законодавства ЄС, які не впливають на розвиток вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також прийняття яких має сенс лише за умови членства в ЄС варто уникати. Під час розробки законодавства з деяких питань електронної комерції, які неповно чи невдало вирішуються законодавством ЄС (напр., питання процедури усунення контенту на вимогу), за зразок мають братися більш вдалі рішення законодавства держав-членів ЄС (напр., норми законодавства Фінляндії щодо усунення на вимогу матеріалів, що порушують авторські права)¹⁷⁶.

---

¹⁷⁵ Желіховський В. Електронна комерція як стимулятор розвитку правовідносин у мережі Інтернет. *Правова інформатика: науковий журнал НДЦПІ АПрН України*. № 4 (12). 2006. С. 68-73.

¹⁷⁶ Креденець О. В. Стан, тенденції та перспективи розвитку електронної комерції у світі та Україні. *Вісник Львівської комерційної академії*. Серія економічна, випуск 19. Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2005. 498 с

При розробці законодавства України у сфері електронної комерції, особливо норм, що стосуються визнання дійсності та юридичної сили електронних угод, а також порядку їх укладання, як мінімальний стандарт слід використовувати Модельні закони ЮНСІТРАЛ про електронну торгівлю¹⁷⁷, та про електронні підписи¹⁷⁸, що свого часу було зроблено ЄС та його державами-членами. При цьому доцільним уявляється врахування положень Конвенції ООН про використання електронних повідомлень в міжнародних контрактах 2005 року¹⁷⁹, в якій знайшли відображення зміни в тенденціях міжнародної торгівлі, що минули з часу прийняття Модельних законів.

До того ж, Конвенція усуває низку формальних перешкод на шляху до глобального використання електронних повідомлень, що постали в міжнародному праві внаслідок дії деяких формальних вимог, встановлених такими міжнародними угодами, як Конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень¹⁸⁰ та Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів¹⁸¹. Не зайвою уявляється і приєднання України до Конвенції про електронні повідомлення, що наблизить її вступ у силу та сприятиме створенню в Україні сучасного законодавства про електронну комерцію, уніфікованого на найвищому міжнародному рівні¹⁸².

Раціональним кроком вбачається зайняття Україною чіткої позиції в дискусії щодо класифікації електронних продуктів в рамках Світової організації торгівлі, причому позиція ЄС, згідно якої всі електронні продукти, незалежно від методу доставки, визнаються послугами, уявляється найменш обґрунтованою та вдалою з точки зору забезпечення свободи глобальної електронної комерції, оскільки Генеральна угода з торгівлі послугами дозволяє обмеження свободи торгівлі послугами в більшій мірі. Створення нового режиму для

---

¹⁷⁷ Типовий закон про електронну торгівлю Комісії Організації Об'єднаних Націй з права міжнародної торгівлі від 16.12.1996. № 995_321. (в редакції від 25.05.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_321

¹⁷⁸ Типовий закон ЮНСІТРАЛ про електронні підписи від 05.07.2001. № 995_937 (в редакції від 25.05.2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_937

¹⁷⁹ Конвенція ООН про використання електронних повідомлень в міжнародних контрактах 2005 року від 23.11.2005. № 995_e71 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_e71

¹⁸⁰ Конвенція про визнання і виконання іноземних арбітражних рішень від 10.08.1958. № 995_070 (в редакції від 07.07.2006). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_070

¹⁸¹ Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11.04.1980. № 995_003 (набрання чинності для України від 01.02.1991). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003

¹⁸² Харчук В. Запровадження правового регулювання відносин у глобальній мережі Internet *Юридичний журнал*. 2010. № 12. С. 28-30.

міжнародної торгівлі електронними продуктами вимагатиме значних переговорних зусиль та, ймовірно, укладання нової багатосторонньої торговельної угоди. Збереження нового режиму також є можливим варіантом дій, але в такому випадку держави-члени Світової організації торгівлі мають бути готовими до того, що їм доведеться й надалі миритися з проблемами, що випливають з конфліктів класифікації одних й тих самих продуктів як товарів або послуг¹⁸³.

В силу особливого характеру суспільних відносин, що виникають при використанні електронних засобів зв'язку в комерційних цілях, комплексне та системне регулювання електронної комерції в Україні повинно бути здійснене шляхом прийняття спеціального закону з одночасним внесенням відповідних змін до Цивільного та Господарського кодексів України. Спеціальне законодавство повинно врегулювати всі суттєві аспекти комерційного використання мереж електрозв'язку при вчиненні правочинів, зокрема процедура укладання договорів електронним шляхом, умови договору, що укладається через мережі електрозв'язку, порядок використання електронних документів, їх оригінали, підтвердження одержання електронних документів, використання електронних підписів тощо. При цьому необхідно відмовитися від вживання терміну «електронна торгівля», аби запобігти термінологічним конфліктам з чисельними нормативно-правовими актами, в яких вживається термін «торгівля»².

Оскільки, першочерговим завданням на сьогодні було прийняття законодавчого акту, що системно регулює питання електронної комерції та відповідає положенням європейських і міжнародних стандартів, так як розвиток даної галузі оздоровить економіку, приверне увагу іноземних інвесторів, що призведе до покращення інвестиційного клімату держави та принесе значні фінансові впливання в нашу економіку у вересні 2015 року прийнято Закон України «Про електронну комерцію»¹⁸⁴. Основною метою закону є систематизація чинного законодавства України у сфері електронної комерції та забезпечення правового порядку дистанційного укладення й виконання правочинів із застосуванням електронних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій. Основним завданням закону є встановлення чітких правових вимог та механізмів

---

¹⁸³ Шурупова К. В. Перспективи удосконалення правового регулювання доступу і розповсюдження інформації за допомогою мережі Інтернет. *Ученые зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского*. Серия: Юрид. науки. 2012. Т. 25(64). № 2. С. 166-174

¹⁸⁴ Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII (в редакції від 16.07.2019). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

дистанційного укладення й виконання правочинів із застосуванням електронних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій, що дасть можливість гарантувати законність, прозорість та достовірність таких операцій та, в свою чергу, прискорить інтеграційні процеси у світовий інформаційний простір¹⁰.

Правові норми, запропоновані законом, регулюють відносини, що виникають при дистанційному укладенні та виконанні правочинів із купівлі-продажу товарів та/або постачання товарів, виконання робіт і надання послуг, а також пов'язані з ними юридичні дії із застосуванням електронних інформаційно-комунікаційних засобів і технологій, що утворюють сферу електронної комерції.

Положення Закону України «Про електронну комерцію»¹⁸⁵ не застосовується до правочинів, для яких законом встановлено спеціальний порядок переходу права власності, правочинів, що повинні укладатися за участю державної влади, правочинів, які потребують нотаріального засвідчення або державної реєстрації, представництва особи перед судом, дій, які передбачають операції з грошовими ставками в азартних іграх, включаючи лотереї та угоди про парі, а також правочинів у сфері спадкових та сімейно-правових відносин.

Таким чином, Закон України «Про електронну комерцію»¹⁸⁶ був прийнятий з метою систематизації та вдосконалення законодавчої бази у сфері укладення комерційних договорів в електронній формі. Його завданнями є, зокрема, врегулювання правових вимог та механізмів укладення та виконання електронних договорів та гармонізація законодавства України з Директивою ЄС 2000/31 про електронну комерцію¹⁸⁷. Очікується, що закон призведе до підйому та росту популярності електронної торгівлі завдяки більш чіткому регулюванню цього сегменту економіки.

---

¹⁸⁵ Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII (в редакції від 16.07.2019). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

¹⁸⁶ Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII (в редакції від 16.07.2019). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>

¹⁸⁷ Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку: Директива 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради від 08.06.2000 №2000/31/ЄС. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ПРАВА ВЛАСНОСТІ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Марія Бліхар

докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри
конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Яна Паламар

студентка

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Питання які стосуються регулювання і захисту права власності іноземних фізичних та юридичних осіб міжнародна практика і доктрина відносили довгий час до внутрішньої компетенції держав. Норми міжнародного права виступали у ролі додаткового регулятора який використовувався у контексті прав гарантованих іноземним власникам для захисту від націоналізації експропріації та інших форм обмеження прав іноземної власності при виникненні колізій з нормами національного права. Так австрійський юрист А. Фердросс відзначає «Все що приписує міжнародне право у цьому контексті це те, що держава не повинна порушувати приватні права іноземців»¹⁸⁸.

Саме право власності в теорії розглядається із двох сторін: суб'єктивної й об'єктивної. Об'єктивний аспект права власності припускає існування системи правових норм, які визначають межі можливих дій по володінню, користуванню й розпорядженню речами, які не виключені з цивільного обігу. Суб'єктивний аспект права власності припускає наявність юридичної можливості по володінню, користуванню, розпорядженню майном за своїм розсудом в межах, встановлених законом¹⁸⁹.

Проблеми власності в сучасних міжнародних відносинах різноманітні. Здебільшого питання права власності в міжнародному приватному праві зводиться винятково до викладення колізійних питань.

---

188 Verdross A. Dritte neubearbeitete und erweiterte Auflage. Wien, Springer Verlag, 1955. P. 79.

189 Право власності. URL: <https://helpiks.org/1-24661.html> (дата звернення: 07.11.2019 р.).

Цікавим є положення ч. 3 ст. 39 щодо набувальної давності: виникнення права власності внаслідок набувальної давності визнається правом держави, у якій майно знаходилося на момент спливу строку набувальної давності¹⁹⁰.

Відповідно до ч. 1 ст. 344 Цивільного кодексу України, особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном – протягом п'яти років, набуває право власності на це майно¹⁹¹.

Переміщення рухомого майна з країни з тривалішим строком набувальної давності до країни, у якій такий строк є меншим, означатиме зменшення строку набувальної давності (разом з тим, сама по собі зміна місцезнаходження майна не перериває перебігу строку набувальної давності і строк, який сплинув за законодавством однієї країни, буде враховуватися у країні нового місцезнаходження майна)¹⁹². Практично в усіх країнах світу колізійна формула *lex rei sitae* є основною при вирішенні питань щодо прав і обов'язків на нерухоме майно. Відповідно до цього ж принципу в правопорядках і вирішується проблема кваліфікації, яка виникає при визначенні майна до категорії рухомого і нерухомого. Як вже вище було зазначено в попередньому розділі, поділ майна на рухоме та нерухоме здебільшого ґрунтується на національних правових традиціях і тому відрізняється у законодавствах світу.

Суспільні відносини у сфері власності не є статичними вони постійно еволюціонують що в свою чергу призводить до зміни правового регулювання інституту права власності удосконалення нормативно-правової бази відбувається гармонізація та уніфікація національних підходів і правових доктрин розширення компетенції наднаціональних органів і інститутів у галузі регулювання майнових правовідносин Європейське інтеграційне право і правові приписи європейської системи захисту прав людини створюють найбільш динамічну над національну правову систему у рамках якої створюються найбільш передові стандарти нормативного регулювання і захисту права власності.

Майно, яке може перебувати у власності, за своєю правовою природою не є однорідним. Тут насамперед слід згадати про поділ

---

¹⁹⁰ Міжнародне приватне право. *Науково-практичний коментар Закону* / за ред. А. Довгєрта. Харків: Одіссей, 2008. С. 185–186.

¹⁹¹ Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 03.11.2019 р.).

¹⁹² Право власності. URL: <https://helpiks.org/1-24661.html> (дата звернення: 07.11.2019 р.).

майна на рухоме та нерухоме. У цивільному законодавстві більшості іноземних країн проведене чітке розмежування між рухомим і нерухомим майном. Так, право України (ст. 181 Цивільного кодексу України) до нерухомих речей відносить земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни призначення. Режим нерухомості речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. Рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі¹⁹³.

Відзначимо що еволюція права власності у західних країнах відбувається у єдиному напрямку тим не менш до сьогодення не вирішена задача уніфікації. Отже інститут права власності вийшов за межі регулювання національним правом і отримав своє закріплення на міжнародному рівні. Право власності у розвинутих країнах еволюціонує в єдиному напрямку тим не менш завдання уніфікації ще не вирішено і навряд можна прогнозувати його швидке вирішення адже навіть при зближенні цивільно-правового законодавства європейських країн культурно-правові традиції окремих країн у значній мірі відобразилися у нормативному регулюванні як визначення та встановлення змісту права власності так і визнання інших обмежених речових прав на нерухомість, а ця галузь законодавства є однією з найбільш консервативних у цивільному праві.

Підсумовуючи відзначимо: історично так склалося, що право власності на нерухоме майно визначається за законом країни, де воно знаходиться. На відміну від цього право власності на рухомі речі (цінні папери, особисті речі, транспортні засоби) визначалося протягом довгого часу в Європі за особистим законом власника. Ця колізійна прив'язка застосовувалася до середини ХІХ ст. Згодом сфера його застосування звузилася, була обмежена випадками правонаступництва внаслідок смерті власника стосовно рухомості та режиму майна подружжя. Від особистого закону власника як колізійної прив'язки у відносинах права власності на рухоме майно в європейських країнах поступово відмовилися. Держави «сім'ї загального права» нині також переходять до принципу закону місця знаходження речі, який закріпився як у національному праві багатьох країн, так і в договорах про правову допомогу.

---

¹⁹³ Котляр О. І. Регулювання права власності за міжнародним правом. *Форум права*. 2012. № 4. С. 515–520.

ПРОБЛЕМА БІЖЕНЦІВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ: ІСТОРИЧНИЙ ТА ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІРИ

Марія БЛІХАР

докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри
конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Віталія ЧАПЛЯ

студентка

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Міграційні потоки існували завжди починаючи з давніх часів, коли люди були змушені покидати батьківщину, рятуючись від насильства та загроз у пошуках захисту в інших державах. Біженці – це найбільш уразлива група населення, зважаючи на те, що часто були позбавлені доступу до засобів соціального та правового захисту в своїй державі¹⁹⁴.

Як стверджує А. П. Носков вперше термін «біженець» з'явився у міжнародно-правовому вжитку після Першої світової війни. Як відомо, тоді тисячі людей покидали країни через переслідування, надзвичайні обставини, воєнні дії, чи були вислані зі своїх країн за розпорядженням військової або цивільної влади. Правова база захисту прав біженців на міжнародному рівні розроблялась та утверджувалась поступово. Важливим кроком у цьому процесі стало прийняття 23 жовтня 1933 р. Конвенції про міжнародний статус біженців. В Конвенції уперше проголошувався принцип non-refoulement – відмова від примусового повернення біженця туди, де йому загрожує небезпека. Проте ще більших масштабів цей процес набув під час Другої світової війни. Таким чином 28.07.1951 року була прийнята Конвенція ООН про статус біженців, відповідно до якої встановлені

---

¹⁹⁴ Лушпієнко Ю. Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Конституційне право*. 2017. № 2. С. 188–193; Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності: навч. посібник. Харків: ФОП Голембовська О.О., 2018. 323 с.; Ченшова Н. В. Особливості регламентації статусу біженця у законодавстві України як потенційної держави-учасниці Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 3. С. 156–161.

мінімальні основоположні стандарти щодо визначення поняття біженців та надання їм допомоги. До сьогоднішнього дня високорозвинені країни, приймаючи свої нові чи змінюючи старі стандарти відповідно до цього питання, беруть за основу Конвенцію ООН про статус біженців¹⁹⁵.

Що стосується України, то тут масове прибуття біженців почалося ще у перші роки незалежності України. Відповідно такі процеси зумовили необхідність розробки законодавства, яке б визначало правовий статус таких осіб. Проте варто зазначити, що нормативно-правова база з цього питання в основному розроблялася безсистемно, значною мірою ситуативно. Це влучно пояснюють Кухтик С. В. і Деркаченко Ю. В. «Після приєднання України у 2002 році до Конвенції ООН про статус біженців та проголошення курсу України на євроінтеграцію постало завдання привести законодавство України про біженців у відповідність з міжнародними стандартами»¹⁹⁶.

У вирішенні проблем біженців важливу роль відіграють і національні законодавства держав, оскільки біженці, покидаючи свої кордони, поселяються на території визначених держав. В Україні сучасну правову основу статусу біженців становлять: Конституція України, акти поточного законодавства, нормативно-правові акти органів державної влади. До нормативно-правової бази, предметом якої є регулювання статусу біженців, належать також міжнародні акти, конвенції та міжнародні договори, стороною яких є Україна¹⁹⁷. Проте особливу вагу слід приділити Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»¹⁹⁸ від 8 липня 2011 р. Відповідно до цього закону в Україні біженцем є особа, яка не є громадянином України та внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи чи політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може

---

¹⁹⁵ Носков А. П. Захист прав біженців у міжнародному праві. *Альманах міжнародного права*. 2015. № 1. С. 87.

¹⁹⁶ Кухтик С. В., Деркаченко Ю. В. Імміграція та адвокація прав біженців і внутрішньо переміщених осіб. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. С. 40–43.

¹⁹⁷ Ченцова Н. В. Особливості регламентації статусу біженця у законодавстві України як потенційної держави-учасниці Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35. Ч. 1. Т. 3. С. 158.

¹⁹⁸ Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закону України від 8 липня 2011 р. № 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17>.

користуватись захистом цієї країни, або не бажає користуватись цим захистом унаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутись до неї внаслідок зазначених побоювань¹⁹⁹.

Хочемо зазначити, що конституційно-правовий статус біженців характеризується такими особливостями. Насамперед варто сказати те, що особи, яким було надано статус біженця в Україні, мають рівні права з іноземцями або особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. Також особам, яким було надано статус біженця в Україні, належать такі ж права, свободи й обов'язки, як громадянам України, окрім винятків, передбачених Основним Законом України та іншими законами, а також міжнародними угодами, які Верховна Рада України визнала як обов'язкові. Біженцями є лише ті особи, які відповідають позитивним умовам і щодо яких відсутні негативні умови в питанні надання статусу біженця. Також біженцям заборонено безпідставно відмовляти в наданні відповідного статусу, а отже, і в наданні прав, свобод та обов'язків²⁰⁰.

Сучасний стан політичної ситуації в багатьох регіонах світу, географічне розташування України до кордонів Європи та не захищені східні кордони України призвели до посилення міграційних процесів і загострення проблеми біженців в Україні. Таким чином доцільно стверджувати, що проблема внутрішньо переміщених осіб в Україні гостро активізувалася у 2014 року.

Таким чином, підсумовуючи, слід зазначити, що законодавство з проблем біженців потребує постійного вдосконалення. До основних напрямків подальших наукових досліджень у цій сфері слід віднести насамперед здійснення кваліфікації біженців у нових правових реаліях. Необхідним є надання характеристики гарантій прав і свобод біженців, механізму реалізації прав біженців. Визначення системи й правового статусу органів, що здійснюють державне управління в цій сфері та надання характеристики процедури набуття статусу біженця та процесуального статусу її учасників.

---

¹⁹⁹ Свящук А. Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності: навч. посібник. Харків: ФОП Голембовська О.О., 2018. С. 146–147.

²⁰⁰ Лушпієнко Ю. Конституційно-правовий статус біженців та внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Конституційне право*. 2017. № 2. С. 189–190.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Марія БЛІХАР

докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри
конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Юлія ШПИРА

студентка

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Станом на сьогодні важко собі уявити економічний процес без участі в ньому транснаціональних корпорацій. Транснаціональні корпорації приймають пряму участь у світових політичних та економічних процесах. Дані корпорації можна окреслити як інститут, який здійснює виробництво або надає різного роду послуги.

У науковій літературі вказується, що слово «корпорація» в перекладі з латинської мови означає об'єднання, спілки, які створюються для досягнення певних цілей. «Транснаціональний» – такий, що виходить за межі однієї держави, пов'язаний з міжнародною або регіональною діяльністю. Отже, транснаціональні корпорації – це спілки, об'єднання, діяльність яких не обмежена рамками однієї нації або держави. Під визначенням транснаціональних корпорацій розуміються підприємства, яким належать виробництва чи комплекси, які контролюють обслуговування, що знаходяться за межами тієї країни, у якій ці корпорації базуються, що мають велику мережу філій і відділень у різних країнах і що займають ведуче положення у виробництві і реалізації того чи іншого товару. Відтак транснаціональним корпораціям притаманні такі ознаки: 1) група самостійних підприємств; 2) економічно єдина система; 3) структурні підрозділи є суб'єктами національного права; 4) діяльність проводиться на території кількох держав; 5) корпорація знаходиться поза юрисдикцією окремої держави, групи держав або міжнародних

організацій; 6) керівництво та контроль здійснюється з єдиного центру²⁰¹.

Діяльність транснаціональних корпорацій регулюють нечисленні міжнародно-правові документи, які є переважно регіональними, або ж їх норми не мають імперативного (обов'язкового) характеру. Серед конвенцій, що регулюють діяльність транснаціональних корпорацій, можна назвати Конвенцію про транснаціональні корпорації, підписану Україною 6 березня 1998 р. та ратифіковану 13 липня 1999 р. (із застереженнями).

Регіональна Декларація про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства від 21 червня 1976 р. Керівні принципи для багатонаціональних підприємств (додаток до Декларації) мають диспозитивний характер. Ці документи включають, зокрема, такі правові принципи, як дотримання норм міжнародного права; підпорядкованість праву країни перебування; співробітництво з країною перебування. Діяльність транснаціональних корпорацій регулюють також норми Кодексу іноземних інвестицій, прийнятого 1970 р. латиноамериканськими державами-членами Андського пакту 1969 р.: Болівією, Колумбією, Перу, Еквадором (Чилі – до 1976 р.). Питаннями транснаціональних корпорацій займається й Комісія Картахенської угоди, створена в межах цієї групи держав. У 1974 р. резолюцією ООН затверджено Хартію економічних прав та обов'язків держав, норми якої спрямовані на захист економічних прав країн, що розвиваються, на обмеження діяльності транснаціональних корпорацій. Згідно з якою кожна держава має право в межах своєї юрисдикції регулювати й контролювати діяльність транснаціональних корпорацій. Того ж року було створено міжурядові комісії ООН з транснаціональних корпорацій та Центр із ТНК, які почали розробляти Кодекс поведінки транснаціональних корпорацій. Кодекс міститиме рекомендаційні норми. Насамперед, у Кодексі поведінки транснаціональних корпорацій визначатиметься поняття транснаціональних корпорацій, принципи їхньої діяльності, зокрема повага суверенітету країн, в яких вони здійснюють свою діяльність; підпорядкування законам цих країн, наприклад, щодо обмеження ділової практики, дотримання положень із передачі технологій²⁰².

Транснаціональні корпорації пройшли довгий шлях становлення від синдикатів та картелів до сучасних над організацій, котрі впливають на світові політичні та економічні процеси. Посилаючись

---

²⁰¹ Міжнародне приватне право: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2000. С. 113–114.

²⁰² Міжнародне приватне право: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2000. С. 115–116.

на низку джерел, можна стверджувати, що транснаціональні корпорації, які зараз функціонують, пройшли довгий шлях становлення²⁰³. Станом на сьогодні виділяють п'ять основних етапів розвитку, або як їх ще називають покоління.

Перше покоління транснаціональні корпорації це власне і були картелі та синдикати, які зародились наприкінці ХІХ століття та до початку Першої Світової війни 1914–1918 років, вони займалися видобутком сировинних ресурсів в тогочасних колоніях імперій, шляхом об'єднання потужних та впливових аристократичних сімей та інших привілейованих верств населення в сталі організації. Власне видобуток ресурсів відбувався в колоніях Азії, Африки, Латинської Америки, з подальшим переправленням даних ресурсів до країни колоніста. Саме тоді почали зароджуватись транснаціональні корпорації та посилювався їх вплив на світові економічні процеси.

Друге покоління розвивалось в міжвоєнний період, а саме з 1918 до 1939 р. Дане покоління характеризувалось масовістю виробництва та злиттям багатьох компаній в міжнародні організації.

Третій період розпочався після закінчення Другої Світової війни в 1945 році та падінням на той момент ще існуючих імперій й ліквідації колоній в такому вигляді, як вони перебували. Транснаціональні корпорації даного покоління змінили стратегію та стали генераторами нових ідей та технологій. Відбулось масове інвестування в різні наукові сфери. Це потягнуло за собою створення нових галузей науки та промисловості, таких як атомна енергетика, дослідження космічної сфери, електроніка, машинобудування, тощо²⁰⁴.

Четверте покоління почало формуватись в період прискореного науково-технічного прогресу (1970–1980 роки). Саме в цей період пришвидшилися процеси злиття та поглинання, які сприяли концентрації капіталу і виробництва у найбільш розвинених ТНК. Також на даному етапі транснаціональні корпорації могли заявляти про себе, як про суб'єктів міжнародних правовідносин, виступаючи посередниками між державами та заключаючи між ними договори.

Останній, п'ятий період розвитку ТНК починає стрімко розвиватись на початку ХХІ століття в умовах прискорених процесів регіонально економічної інтеграції. Світові інтеграційні тенденції, а

---

²⁰³ Войтко С. В., Гавриш О. А., Корогодова О. О., Моїсеєнко Т. Є. Транснаціональні корпорації: навч. посіб. Київ: Політехніка, 2016. 208 с.; Рокоча В., Плотніков О., Новицький В. [та ін.]. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник. Київ: Таксон, 2001. 131 с.

²⁰⁴ Делінський О. А. Міжнародна правосуб'єктність транснаціональних корпорацій. *Актуальні проблеми держави і права. зб. наук. праць*. 2005. Вип. 25. С. 566–574.

також поява єдиних економічних просторів в окремих регіонах відкривають широке поле можливостей для ведення транснаціональних національних міжнародного бізнесу на всіх континентах.

Підсумовуючи слід відзначити, що сучасність транснаціональних корпорацій ставить їх у рівень значущих та повноправних суб'єктів міжнародних економічних відносин і вони є частиною глобального підвищення продуктивності. Більше того, слід ствердити, що транснаціональні корпорації є складним феноменом світової економіки, що бурхливо розвивається та вимагає постійної уваги, вивчення та міжнародного контролю.

МІЖНАРОДНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Марія БЛІХАР

докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри
конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Олена ТИТАРЕНКО

студентка

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

За останній час міжнародний комерційний інституційний арбітраж став провідним інститутом, за допомогою якого розглядають і вирішують спори, що виникли у міжнародній торгівлі, зокрема у морській. Велика кількість фахівців у даній галузі вважають, що арбітраж, а також інші альтернативні державні суди, способи вирішення правового конфлікту є найбільш бажаним механізмом вирішення спорів у сфері міжнародної комерції. Звичайно, є і невелика кількість юристів, котрі віддають перевагу традиційному судочинству із залученням місцевих працівників. І з кожним роком

статистика великих міжнародних арбітражних інституцій щороку демонструє тенденцію до збільшення кількісних показників.

Загальноновизнаними арбітражними центрами, де розглядається більшість комерційних спорів, є Лондон, Париж, Гонконг, Сінгапур, Женева, Гамбург та Нью-Йорк. Не слід забувати також і про Стокгольм – популярне місце для проведення арбітражу ще з часів, коли його обирали як нейтральне місто, де можна було розраховувати на однакове безстороннє ставлення як до суб'єктів господарювання з соцтабору, так і з капіталістичних країн. Нині Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма (SCC) користується особливою популярністю як місце розв'язання правових спорів за участю російських та китайських сторін²⁰⁵.

Чимало дослідників цієї проблеми, обґрунтовують, що доктрина та право виходять з того, що міжнародний комерційний арбітраж як альтернативний спосіб вирішення комерційних спорів з іноземним елементом не може існувати без тісної взаємодії з державними судами. Така взаємодія відбувається у формі судового контролю та у формі сприяння з боку державних судів діяльності міжнародного комерційного арбітражу. При цьому судовий контроль може здійснюватися в таких процесуальних формах: оскарження постанов арбітражного суду щодо своєї компетенції (ст. 16 Закону про МКА та ст. 461 ЦПК України); оскарження арбітражного рішення (ст. 34 Закону про МКА та Розділ VIII ЦПК України); процедури визнання та надання дозволу на виконання арбітражного рішення (ст. 35-36 Закону про МКА та розд. IX, гл. 3 ЦПК України). Також до таких процесуальних форм можна віднести право судів вирішувати питання дійсності арбітражної угоди в межах процедур відводу державного суду з непідсудності (ст. 8 Закону про МКА та ст. II Нью-Йоркської конвенції 1958 р.). Чи є цей перелік форм судового контролю вичерпним? Так! У ст. 5 Закону України «Про МКА» встановлено, що «з питань, що регулюються цим Законом, ніяке судове втручання не повинно мати місця, крім як у випадках, коли воно передбачене в цьому Законі». Це положення є загальноновизнаним та не викликає заперечень²⁰⁶.

Чималу роль відводиться процесуальній формі, що розв'язує юридичну суперечку. Зрештою, оскарження арбітражних рішень, на

---

²⁰⁵ Мельников М., Ніцевич А. Тенденції розвитку міжнародного комерційного арбітражу. *Юридична газета*. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/tendenciyi-rozvitku-mizhnarodnogo-komerciyynogo-arbitrazhu.html> (дата звернення: 02.11.2019 р.).

²⁰⁶ Цірат Г. Державні суди та міжнародний комерційний арбітраж: український досвід. *Юридична газета*. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/derzhavnisudi-ta-mizhnarodniy-komerciyyniy-arbitrazh-ukrayinskiy-dosvid.html> (дата звернення: 02.11.2019 р.).

відміну скажімо від більшості юрисдикцій, можна і в англійському суді. З одного боку – це ускладнення процесу та позбавлення можливості уникнути державного судочинства, проте – це всього лиш перше враження.

Загалом, – як відзначає О. А. Делінський, – сучасна практика міжнародного партнерства свідчить про те, що чимало розбіжностей та спорів, які виникають під час виконання зовнішньоекономічних контрактів, вирішуються міжнародним комерційним арбітражем (МКА), престиж якого сьогодні є безумовним. Він історично виник у Великобританії та на Європейському континенті. Широкого ж визнання й відповідного правового статусу він набув лише у ХХ ст. На переконання науковця, у більшості країн спори, що виникають під час виконання зовнішньоекономічних контрактів, розглядаються в арбітражному (третейському) порядку в міжнародних комерційних арбітражних судах із виключенням підсудності цих спорів державним судам. Слід зазначити, що цьому сприяє розвиток національних законодавств про арбітраж, його договірно-правова уніфікація²⁰⁷.

Більше того, сучасний рівень дослідження нашого питання, вкотре доводить, що, все ж таки, серед дискусійних питань, які наразі існують в міжнародному комерційному арбітражі, проблематика «застосовного права» відіграє дуже важливу роль. Проблема застосовного права полягає в двох основних аспектах: перший – це процедурні правила, які будуть використовуватися в процесі вирішення спорів; другий – це матеріальне право, яке буде застосовуватися для вирішення спорів по суті. Процедурний аспект різниться в залежності від виду арбітражу – інституційного або спеціального, в той час як матеріальний – знаходиться під значним впливом того факту чи було або не було сторонами обрано застосовне право. Таким чином, теоретична проблема застосовного права є актуальною і в практичній площині²⁰⁸.

Відтак доцільно вести мову про те, що в контексті ефективізації арбітражного розгляду здебільшого запроваджують механізм спрощеного і прискореного розгляду, до приклад для вирішення тих чи інших невеликих спорів. Це, своєю чергою, передбачає не лише спрощений порядок формування складу арбітражу, а й гнучкі

---

²⁰⁷ Делінський О. А. Міжнародний комерційний арбітраж в Україні: правове регулювання. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Одеса, 18 травня 2018 р.): У 2-х т. Т. 1. Одеса: Гельветика, 2018. С. 366.

²⁰⁸ Ефективний арбітраж – який він? *Юрист & Закон*. 2019. № 30. URL: http://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA012993 (дата звернення: 02.11.2019 р.).

процесуальні правила розгляду спорів. Окрім того, як слушно зауважує Г. Є. Прусенко, – питання доступності арбітражних забезпечувальних заходів залишається проблемним, і навіть сама здатність арбітражного складу вживати заходи забезпечення позову є значною мірою обмеженою, хоча національне та типове законодавство, регламенти міжнародних арбітражних установ переважно надають арбітражу таке повноваження²⁰⁹. Слід погодитися з дослідницею у частині, що сторона арбітражної угоди, що бажає отримати забезпечення позову, у більшості випадків буде вимушена клопотати про підтримку арбітражу державним судом, чого, вірогідно, бажала уникнути, коли погоджувалася вирішувати спір у порядку альтернативного судочинства. Отже ж, державний суд натомість може відмовити в застосуванні забезпечувальних заходів, посилаючись на несумісність такого клопотання з арбітражною угодою, або з позиції невтручання. Тому, можливості сторін арбітражної угоди щодо отримання ефективного забезпечення позову, коли це є необхідним, можна розширити, згідно з усталеною світовою практикою, шляхом впровадження практики застосування процедур термінового арбітражу та скорочених процедур арбітражного розгляду.

Підсумовуючи наше коротке дослідження, слід відзначити, що рівень довіри до міжнародного комерційного арбітражу все таки зростає, не дивлячись на наявність окремих недоліків, особливо, що стосується можливості затягування арбітражного розгляду з боку не досить добросовісних сторін тощо. Разом з тим, переваги арбітражу, особливо перед державним судом, при розв'язанні міжнародних спорів обґрунтовані як науковцями так і практичним досвідом, національним і міжнародним.

Все ще залишаються дискусійними у міжнародному комерційному арбітражі, питання, що стосуються для прикладу проблеми «застосовного права». Означена проблематика полягає у двох ключових вимірах: процедурні правила, що використовуватимуться у процесі вирішення спорів; матеріальне право, що застосовуватиметься для вирішення спорів по суті. Відтак процедурний вимір різниться в залежності від виду арбітражу – інституційного або спеціального, в той час як матеріальний – знаходиться під значним впливом того факту чи було або не було сторонами обрано застосовне право. Отже, теоретична проблема застосовного права є актуальною і в практичній площині міжнародного комерційного арбітражу.

---

²⁰⁹ Прусенко Г. Є. Повноваження арбітражного складу застосовувати забезпечувальні заходи. *Альманах міжнародного права*. 2015. Вип. 9. С. 112–113.

МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ЦЕНТРАЛЬНЕ БЮРО ІНТЕРПОЛ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ

Анастасія АНДРІЮК

студентка

конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник - Нестеренко А.О.

асистент кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

В умовах глобалізаційних процесів, які відбуваються у суспільстві, питання політичної та зовнішньої безпеки набули особливої актуальності. Адже дотримання балансу на транскордонній арені вимагає особливих зусиль з боку усіх суб'єктів міжнародного права.

Одним із таких суб'єктів, який на міжнародному рівні координує роботу правоохоронних органів в боротьбі зі злочинністю, в тому числі й з її транснаціональними проявами є Інтерпол.

Інтерпол (International Criminal Police Organization – INTERPOL) – скорочена назва Міжнародної організації кримінальної поліції. Інтерпол є найбільшою у світі поліцейською організацією, до складу якої входить 194 країни-учасниці.

Відповідно до положень Статуту Інтерполу можна зробити висновок, що ця організація відноситься до міжнародних міжвідомчих організацій. Про це свідчить рівень представництва держав у системі Інтерполу і наявність у нього правосуб'єктності. Співробітництво країн в Інтерполі стосується визначеного кола питань, пов'язаних з участю поліцейських органів країн-членів у боротьбі з кримінальною злочинністю²¹⁰.

Основною функцією Інтерполу є створення та підтримка різноманітних баз даних, якими можуть користуватись правоохоронні органи країн-членів організації²¹¹.

---

²¹⁰ Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу від 13.06.1956. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142

²¹¹ Говійко Є. А. Завдання національного центрального бюро Інтерпол. *Митна справа*. Львів, 2011. №5. С.555-560.

Зауважимо, що сформульована мета діяльності Інтерполу залишається незмінною доволі тривалий час. Діяльність Інтерполу ґрунтується на Статуті 1956 р., який передбачає, що метою організації є: «забезпечення та розвиток взаємного співробітництва всіх установ кримінальної поліції в межах існуючого законодавства країн та Загальної декларації прав людини; створення та розвиток установ, які можуть плідно працювати в галузі попередження та боротьби зі злочинністю»²¹².

З-поміж інших основних напрямів діяльності: координація міжнародного розшуку, боротьба з торгівлею людьми, організованими злочинними угрупованнями, контрабандою наркотиків, злочинами у сфері економіки та високих технологій, а також діяльністю фальшивомонетників, підробкою цінних паперів та дитячою порнографією. Останнім часом велика увага приділяється громадській безпеці й боротьбі з тероризмом²¹³.

Проаналізувавши Статут, можна виділити основні принципи, на яких базується його діяльність.

1. *Принцип поваги та дотримання прав і свобод людини* – закладений до Конституції Інтерполу, в якій вказано, що взаємодія установ кримінальної поліції здійснюється не лише в рамках національних законодавств, а й в «дусі Загальної Декларації прав людини».

2. *Принцип законності* – вимагає від співробітників Інтерполу та НЦБ суворе дотримання норм як національного, так і міжнародного права.

3. *Принцип рівності всіх країн-учасниць* – передбачає наділення країн-членів Інтерполу однаковими правами, незалежно від їх розміру, політичного впливу та фінансових внесків до бюджету Інтерполу. Цей принцип знаходить свій прояв передусім в тому, що на Генеральній Асамблеї делегації під час голосування мають по одному голосу.

4. *Принцип поваги до державного суверенітету країн-учасниць*. Відповідно до цього принципу, рішення органів Інтерполу мають для учасників організації рекомендаційний характер.

5. *Принцип протидії виключно загальнокримінальним правопорушенням* – гарантує нейтралітет організації, а також захист суверенітету

---

²¹² Статут Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерполу від 13.06.1956. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_142.

²¹³ Interpol. Official site. <https://www.interpol.int/Who-we-are/What-is-INTERPOL>.

держав-учасниць. Так, відповідно до статті 3 Конституції Інтерполу, організації категорично забороняється здійснювати будь-яке втручання політичного, воєнного, релігійного чи расового характеру.

6. *Принцип загальності поліцейського співробітництва*, за яким будь-яка держава-учасниця може взаємодіяти з іншими країнами-членами Інтерполу, що не має бути ускладнено географічними, мовними чи будь-якими іншими факторами.

7. *Принцип гнучкості та оперативності методів роботи* – означає на практиці використання Інтерполом в своїй діяльності методів, враховуючих наявність великого різноманіття соціальних і політичних структур, а також ситуацій, що виникають в різних кутках земної кулі²¹⁴.

Ще однією особливістю в діяльності Інтерполу є те, що його співробітники, у відповідності до нормативно-правової бази Інтерполу²¹⁵, можуть лише координувати діяльність підрозділів Національного центрального бюро Інтерполу в країнах-учасницях, оскільки, на підставі особливостей національної нормативно-правової бази кожної з держав-членів, регіональним представникам набагато легше справлялись з такими речами, як особливості національного правосуддя, мовний бар'єр та виконання поліцейських функцій.

Що стосується нашої держави, то потрібно зазначити, що Україна є повноправним членом цієї організації з 1992 року²¹⁶.

Розбудова незалежної, правової, європейської держави України потребувала правового регулювання відносин і взаємодії центральних органів виконавчої влади з міжнародними правоохоронними органами. З метою вирішення цих нагальних потреб Уряд України звернувся до Генерального секретаріату з проханням прийняти Україну до Інтерполу.

А в березні 1993 року Постановою Кабінету Міністрів України було створено Національне центральне бюро Інтерполу²¹⁷.

До основних факторів, які стимулювали реалізацію розбудови Національного центрального бюро Інтерполу України, можна віднести:

---

²¹⁴ Шаров Д. Інтерпол: як працює міжнародна організація кримінальної поліції? *Українське право*. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/.

²¹⁵ Interpol. URL: <https://www.interpol.int/en/>

²¹⁶ Про вступ України до Інтерполу: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 1992 р. N 555. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-92-%D0%BF>.

²¹⁷ Про Національне центральне бюро Інтерполу: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF>.

- глобалізацію міжнародних відносин;
- розширення інтеграції в світове співтовариство;
- втілення нових підходів в сфері управління правоохоронними органами;
- міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю;
- реформування правоохоронної системи;
- імплементацію міжнародно-правових норм в регулювання національно-правової системи та ін.²¹⁸.

Основними завданнями Укрбюро Інтерполу визначено здійснення координаційної діяльності правоохоронних органів у боротьбі з транснаціональною злочинністю, моніторинг та оцінка рівня поширення в Україні злочинності, яка носить транснаціональний характер і загрози злочинної діяльності громадян України за кордоном.

З часу створення національного підрозділу Інтерполу в Україні його назва в організаційно-штатних структурах МВС декілька разів змінювалась. Такими назвами зокрема були «Робочий апарат НЦБ Інтерполу», «Укрбюро Інтерполу», «робочий апарат Укрбюро Інтерполу» та ін.

У 2017 році, вже в структурі Національної поліції України, наказом Національної поліції від 26.04.2017 № 64 «Про затвердження штату апарату Національної поліції» Робочий апарат Укрбюро Інтерполу був реорганізований в Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України²¹⁹.

У цьому ж 2017 році був утворений Департамент міжнародного поліцейського співробітництва на базі ліквідованих Департаменту Інтерполу та Європолу й Управління міжнародного співробітництва Національної поліції України.

НЦБ Інтерполу підпорядковується Голові Національної поліції, що впливає зі змісту Положення про Національну поліцію, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2015 року № 877²²⁰.

---

²¹⁸ Смелік В.Б. Національне Центральне Бюро Інтерполу в Україні: мета та основні напрямки діяльності. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Вип. 18. Харків: Вид-во НУВС, 2001. С. 127-130.

²¹⁹ Про затвердження штату апарату Національної поліції: Наказ Національної поліції України від 26.01.2017 № 64. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16>.

²²⁰ Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2015 року № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF>.

Серед завдань Департаменту міжнародного поліцейського співробітництва, визначених у розділі II Положення, – забезпечення представництва України в Інтерполі та Європолі, а також координація, організація та забезпечення співробітництва органів та підрозділів поліції, інших державних органів України з компетентними органами іноземних держав у сфері протидії злочинності з використанням можливостей Інтерполу, Європолу, інших міжнародних організацій та структур, з якими співпрацює Національна поліція України (пункти 3 і 4 розділу II)²²¹. У розділі III Положення про Департамент міжнародного поліцейського співробітництва визначені функції підрозділу, пов'язані з виконанням зобов'язань України в Інтерпол, у тому числі з організації співробітництва правоохоронних органів України та іноземних держав з використанням можливостей цієї організації. У пункті 22 окремо зазначається, що Департамент міжнародного поліцейського співробітництва виконує функції НЦБ Інтерполу.

Варто додати, що нині Національною поліцією спільно з іншими центральними органами виконавчої влади опрацьовується питання щодо доцільності регламентації на законодавчому рівні правового статусу Національної поліції як Національного центрального бюро Інтерполу у взаємовідносинах України та Інтерполу ²²².

Отже, співпраця з Інтерполом є важливою для України насамперед тому, що це сприяє зміцненню та збереженню безпеки, також швидкому реагуванню при затриманні та розшуку злочинців в будь-якому куточку світу. Україна має багато цілей в цьому напрямку, які швидко та якісно виконує. Хоч Україна є самостійною та незалежною державою їй потрібні зв'язки та підтримка, яку може забезпечити саме така міжнародна організація як Інтерпол.

---

²²¹ Положення про Департамент міжнародного поліцейського співробітництва Національної поліції України, затверджене наказом Національної поліції України від 06.02.2018 № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1447-18>.

²²² Паніотов Є. Правовий статус національного центрального бюро Інтерполу в структурі національної поліції України. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С. 191-195.

НАТО ЯК ОСНОВНА ФОРМА БЕЗПЕКИ В КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Роман БОГУЦЬКИЙ

студент Навчально-наукового інституту права , психології
та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник - Ромців О.І.

кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права , психології
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Після закінчення Другої світової війни в Європі сформувалась стабільна система протизваг між країнами соціалістичного табору та країнами Північноатлантичного альянсу і сфери впливу були чітко визначені. Проте події, пов'язані з революційними змінами в Центральній та Східній Європі, з системною трансформацією, розпуском Ради взаємної економічної допомоги, припиненням дії Варшавського договору та розпадом СРСР змінили біполярну систему сил в Європі. Аналіз сучасної ситуації дає підстави вважати, що Європа перебуває у фазі делегітимізації позиції США у світі. На даному етапі відбувається прихована гра про зміну світового порядку з однополярного на багатополярний. Потенційні учасники за роль гегемона намагаються з одного боку отримати вигоди з існуючого порядку, а з другого – послабити його²²³.

З позицій країн Центрально-Східної Європи такий глобальний порядок, в якому зростало би суперництво між США та ЄС у сфері безпеки, що призвело б до виходу американців з Європи, є для них найменш вигідним. НАТО стало би ненадійною організацією, до складу якої належали б конфліктуючі країни, нездатні досягнути компромісу. Натовські гарантії залишилися б голослівними і поступово наступив би розпад трансатлантичного об'єднання. При

---

²²³ Країни Центрально-Східної Європи після закінчення «Холодної війни» в умовах «плюралістичної однополярності». (URL: <https://textbooks.studio/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/tema-krajini-tsentralno-shidnoji-vropi-pislya.html>)

цьому слід врахувати, що НАТО по суті є базою не тільки європейської, але і глобальної безпеки. Зміна міжнародної ситуації стимулювала перетворення НАТО з регіональної організації оборонного характеру на організацію держав, яка опікується питаннями побудови та підтримання нової глобальної системи безпеки. Більшість з держав регіону вже є, або заявили про свій намір стати членами НАТО. Таким чином вони намагаються захистити свої демократичні перетворення і знайти, своє місце у загальній структурі європейської безпеки. Зі свого боку НАТО зацікавлене у ефективному вирішенні проблем безпеки і стабільності регіону²²⁴.

Ще з осені 1993 р, коли в країнах Центральної та Східної Європи, а також на Заході активізувалася дискусія про розширення НАТО на Схід, з ініціативи США була розроблена програма «Партнерство заради миру» (ПЗМ). Ця програма, офіційно прийнята на сесії Ради Альянсу в Брюсселі 10-11 січня 1994 р., була запропонована всім зацікавленим країнам. Вони могли підписати рамковий документ ПЗМ, у якому викладалися політичні цілі програми: забезпечення прозорості національного оборонного планування і оборонних бюджетів; демократичного контролю над збройними силами; підтримання здатності та готовності вносити вклад щодо миротворчих операцій під проводом ООН або під егідою ОБСЄ; спільне планування, навчання і проведення навчань. Для відпрацювання операцій з підтримки миру, пошукових і рятувальних операцій, гуманітарних та інших акцій, забезпечення в довгостроковій перспективі більшої сумісності озброєння сил держав-партнерів та НАТО, кожна держава могла розробити індивідуальну програму партнерства з НАТО.

ПЗМ сприяла індивідуалізації відносин Альянсу з країнами-партнерами. Навесні 1997 року міністри оборони та закордонних справ країн НАТО прийняли рішення про модифікацію ПЗМ, що отримала назву «Розширена програма партнерства заради миру». Мова йшла про розширення практики багатосторонніх та індивідуальних політичних консультацій між НАТО і державами-партнерами, про більшу орієнтацію індивідуальних програм партнерства на відпрацювання можливостей оперативної взаємодії збройних сил різних країн, про розширення можливостей участі

---

²²⁴ Країни Центрально-Східної Європи після закінчення «Холодної війни» в умовах «плюралістичної однополярності». (URL: <https://textbooks.studio/uchebnik-mejdunarodnie-otnosheniya/tema-krajini-tsentralno-shidnoji-vropi-pislya.html>)

держав-партнерів у процесі прийняття рішень НАТО і плануванні заходів у рамках ПЗМ.

Сьогодні значний вплив на європейську безпеку має політика Росії щодо України. Військове вторгнення РФ на територію України та анексія Криму призвели до створення в регіоні та у світі нової геополітичної ситуації. Непередбачувана поведінка великої ядерної держави, що відмовляється діяти згідно з нормами міжнародного права, що здійснює на свою користь переділ державних кордонів, нанесла руйнівний удар по світовому порядку, який склався після Другої світової війни. Зокрема, виявилася неготовність міжнародних структур безпеки до такого розвитку подій. Ключові структурні елементи європейської та євроатлантичної безпеки (НАТО, ЄС, ОБСЄ) перебувають у стані пошуку термінових відповідей на регіональні та глобальні загрози, що виникли внаслідок поведінки РФ. Внаслідок нинішньої кризи вийшли на поверхню не лише вияви інституційної слабкості НАТО, ЄС та ОБСЄ, а й тактичні й стратегічні прорахунки в оцінці та розумінні природи постбіполярного середовища безпеки, яких припустилися як названі організації, так і ключові міжнародні гравці. Насамперед, російська агресія показала оборонну й безпекову вразливість, незахищеність нашої держави, а також слабку захищеність східноєвропейського флангу НАТО. Особливі побоювання Альянсу пов'язані з країнами Балтії, що мають у своєму складі російські меншини і потенційно до них, як і до України, може бути застосовано «право» РФ на захист «співвітчизників». Російські морські маневри в Балтійському морі, що збіглися з піком подій в Криму, а також погрозові коментарі російських чинників, «занепокоєних» становищем росіян в Естонії, сприяли нагнітання напруженості. Польща та Румунія, що мають спільні кордони з Україною, очікують небезпечних для себе військових і гуманітарних наслідків у разі можливого російського вторгнення на територію материкової України²²⁵.

Таким чином, дії Росії щодо України стали своєрідним макрером недостатньої військової забезпеченості країн-членів НАТО у цьому регіоні, які (за винятком Естонії та Польщі) в умовах економічної кризи значно зменшили свої видатки на оборону. Також стало очевидним, що досі безпека цих країн-членів НАТО гарантувалась більше довірою до міжнародних угод та структур безпеки, аніж

---

²²⁵ Кабаненко Ігор. *Україна – НАТО. Про необхідне та достатнє.* 02.04.2019. (URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka>)

власними військовими можливостями. Нині Росія зруйнувала цю довіру, що змусило НАТО у відповідь на віроломне вторгнення Росії збільшити військовий бюджет. Польща започаткувала 10-річну програму модернізації армії, вклавши 40 млрд. доларів США. Після виконання цієї програми Польща матиме найпотужніші сухопутні війська в країнах НАТО в Європі²²⁶.

Відомо, що в Основноположному акті НАТО члени Альянсу, для заспокоєння побоювань Росії в контексті розширення НАТО на Схід, задекларували, що не будуть розміщувати значні військові потужності, включно з тактичною ядерною зброєю, на території нових країн-членів з ЦСЄ і Балтії, оскільки не мають відповідних «підстав, намірів чи планів» (так званий принцип «трьох «ні»»). Однак ситуація, коли Росія перетворилася з партнера на суперника, підштовхує НАТО до відмови від цих добровільно взятих на себе зобов'язань. Така відмова продиктована нагальною необхідністю створити передумови для реалізації гарантій безпеки для країн ЦСЄ і Балтії у разі, якщо через агресивну поведінку Росії у цьому виникне потреба. Крім того, відмова від принципу «трьох «ні»» стратегічно необхідна для виправлення дисбалансу сил, що склався на сході Європи. Починаючи з 2001 р., Альянс зосереджував свою діяльність за межами Європи (Афганістан, Сомалі, Лівія). Сьогодні ж через потужну військову загрозу з боку Росії зона ризиків, перед якими стоїть НАТО, знов змістилася до Європи²²⁷.

Отже, підсумовуючи вище наведене, можна сказати, що СРСР в минулому, а Росія в теперішньому, створюють основні загрози для країн Східної Європи, про що свідчать численні порушення положень міжнародних договорів, вплив на внутрішні процеси інших держав, анексія Криму, воєнне вторгнення на територію України та багато інших факторів, які роблять з «миролюбивої» Росії – країну агресора. У відповідь на що НАТО проводить свої кроки для забезпечення миру та рівноваги в регіоні.

---

²²⁶ Гакімов Л.І. *Стратегічні орієнтири політики Північноатлантичного альянсу XXI столітті* : монографія. (URL: <http://elibrary.ivinas.gov.ua/3840/1/>)

²²⁷ Гакімов Л.І. *Стратегічні орієнтири політики Північноатлантичного альянсу XXI столітті* : монографія. (URL: <http://elibrary.ivinas.gov.ua/3840/1/>)

РОЛЬ НАТО В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ БЕЗПЕКОВІЙ СИСТЕМІ

Галина БУРБИЛО

студентка Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник - Комарницька І.І.

кандидатка юридичних наук,

асистентка кафедри конституційного та міжнародного права

Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

НАТО – Організація Північноатлантичного договору – міжнародна організація, створена 4 квітня 1949 року для колективної оборони країн Західної Європи та Північної Америки згідно з принципами 51 статті Статуту ООН²²⁸.

Взагалі головна мета НАТО - захистити свободу і безпеку всіх її членів. Цей захист вона здійснює за допомогою політичних та військових засобів відповідно до Статуту ООН. З моменту створення Альянс працює над тим, щоб в Європі панував мирний порядок на засадах загальних демократичних цінностей, прав людини та верховенства права.

Щоб досягнути цієї мети, Альянс виконує такі основні завдання в галузі безпеки:

- **Безпека.** НАТО прагне створити такі умови, за яких жодна країна не буде та й не зможе залякування чи тиснути на іншу державу, не буде застосовувати сили. Альянс намагається вирішувати усі суперечки мирним шляхом.

- **Консультації:** відповідно до Статті 4 Вашингтонського договору Альянс є трансатлантичним форумом для проведення спільних консультацій з будь-яких питань, що впливають на життєво важливі інтереси його членів, зокрема з приводу нових подій, які можуть становити загрозу їхній безпеці. Він також сприяє координації їхніх зусиль у галузях, що становлять спільний інтерес для всіх членів Альянсу²²⁹.

---

²²⁸ Довідник НАТО. Brussels: Office of information and press NATO, 2001, с. 31 укр

²²⁹ Організація Північноатлантичного Договору: зміст і характер діяльності, утворення та розвиток Альянсу. URL: <http://carpathia.gov.ua/ua/127.htm>.

- Стимування і оборона: кожна держава-член НАТО повинна бути захищена від будь-якої форми агресії.

Головний принцип при виконанні завдань і згідно поставленої мети – визнання суверенними державами необхідності співпраці задля безпеки її членів, а також спільні зобов'язання. Тобто якщо в певної держави будуть проблеми, пов'язані з безпекою, вона не буде вирішувати їх лише власними силами. Але якщо така країна не захоче приймати допомогу, то це буде її правом. Тоді вона зможе і сама вирішувати такі питання у сфері національної безпеки, і колективно. Діє головний принцип, що безпека кожної держави-члена НАТО залежить від безпеки усіх. При вступі до НАТО держави підписували основоположний документ, а саме Вашингтонський договір, згідно якого зобов'язувались спільно розділяти ризики та відповідальність при обороні.

НАТО відіграє дуже важливу роль при боротьбі з такими проблемами: тероризм, міжнародна організована злочинність, наркотрафік та наркаторгівля. Але бувають випадки, коли Альянс не здатний забезпечити захищеність європейців. Прикладом може слугувати лондонський теракт у 2005 році.

У контексті структури саме регіонального безпекового комплексу ця організація виконує роль механізму забезпечення захищеності від класичних загроз військового характеру. Те, що НАТО як організація є за колом учасників більш широкою, ніж ЄС і держави Союзу є її членами, і в контексті глобального аналізу ці держави можуть виступати на другому плані після США, не заважає при аналізі регіонального рівня Європи визначати Альянс механізмом, який ЄС використовує для задоволення власних безпекових потреб. Таким чином, європейський РКБ формує подвійне тяжіння держав, що прагнуть стати його частиною – як до себе, так і до НАТО, інтегруючи ці держави до вже більш глобальних структур взаємодії безпекового характеру²³⁰.

Зараз важливим завданням Альянсу є посилення свого європейського елемента через розвиток ефективної власне Європейської системи безпеки і оборони (ESDI). Саме ця система може задовольнити вимоги європейців і підсилити безпеку Альянсу. Європейські країни – члени НАТО допомагають розвинути міцніший і трансатлантичний зв'язок, який підсилить Альянс в цілому завдяки тому, що беруть на себе більшу відповідальність.

---

²³⁰ НАТО и Европейский союз: сотрудничество и безопасность. URL: www.nato.int/docu/review/2007/issue2/art6.html

В НАТО продовжується робота над основними питаннями подальшого розвитку власне Європейської системи безпеки та оборони, серед яких: вироблення варіантів командування на європейському рівні; гарантія наявності попередньо визначених ресурсів і сил; забезпечення доступу до можливостей оперативного планування НАТО та адаптація оборонного планування Альянсу²³¹.

Важливу роль для досягнення цілей НАТО відіграє політика щодо підтримки контролю над озброєннями, роззброєння і непоширення у галузі безпеки. Країни - члени Альянсу вважають, що саме це є важливими складовими запобігання конфліктам. На Вашингтонському саміті НАТО країни - члени Альянсу погодились зі зменшенням важливості ядерної зброї. І тоді вони вирішили розглянути варіанти заходів щодо зміцнення довіри і безпеки, непоширення, контролю за озброєннями і роззброєння. Тому після саміту відповідальні органи НАТО вивчали це питання і розглянули ряд можливих варіантів розвитку подій у майбутньому.

Не менш важливим слугує Договір про непоширення ядерної зброї, до якого приєднались понад 190 країн. Держави, які підписали договір і не володіють ядерною зброєю, відмовляються від прагнення до ядерного озброєння.

Однією з проблем для НАТО також виступає боротьба з тероризмом. Найважливішим документом, який регулює питання у цій сфері стала Військова концепція НАТО щодо захисту від тероризму, схвалена у листопаді 2002 року. Захист від тероризму включає діяльність озброєних сил, які діють відповідно до рішень Північноатлантичного альянсу.

Поширення біологічної та хімічної зброї загально визнано проблемою міжнародної безпеки, яка зростає. Це стосується як міждержавних конфліктів, так і потенціалу терористичної активності. Женевський протокол 1925 року забороняє застосування хімічної та біологічної зброї. Країни, які підписали Конвенцію про біологічну і токсичну зброю (КБТЗ), яка вступила в силу в 1985 році, погодились не розробляти, не виробляти, не зберігати і не придбати біологічні агенти та відповідне обладнання, які використовуються у бойових цілях²³².

---

²³¹ *Безпека поширюється на євроатлантичний регіон: Роль НАТО і країн-партнерів Альянсу.* Брюссель : Б.и., 1999 . 27 с. : ил.

²³² Багач А.М. *Цивільна оборона.* М.: Освіта, 1991. 64 с.

ТЕРИТОРІЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ ДЕРЖАВ ТА ЇХ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Іванна Кубрак

студентка Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник - Богів Я. С.

кандидатка економічних наук,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка»

В основі міжнародної правосуб'єктності держав лежить притаманна їм особлива політико-правова властивість – суверенітет²³³. Саме держава в межах своєї території здійснює верховенство, яке називають територіальним і яке є невід'ємною частиною державного суверенітету. Сучасне міжнародно-правове розуміння державної території ґрунтується на таких основних принципах міжнародного права, як: недоторканність і цілісність державної території, невтручання у внутрішні справи держави, самовизначення, заборона агресивних воєн і відмова від анексій, мирне вирішення міжнародних спорів, непорушність кордонів, а також право народів розпоряджатися своїми природними ресурсами²³⁴. У міжнародному праві під територією розуміють природні простори земної кулі (сушу, надра, морське дно, водяні простори), повітряний простір в атмосфері Землі, космічний простір, небесні тіла, а також штучні об'єкти та споруди (космічні об'єкти, стаціонарні морські платформи й ін.)²³⁵. Територія є основною складовою держави, котра в свою чергу є основним суб'єктом міжнародного права. Міжнародне право визначає право держав щодо володіння, користування чи розпорядження територією²³⁶. Проблема території завжди була однією з найгостріших та складних

---

²³³ Тимченко Л. Д. Територія в міждержавних відносинах. *Наше право*. 2013. № 13. С. 182-188.

²³⁴ Паламарчук В. Теоретико-правові основи розуміння Державної території України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №1 С. 182-186.

²³⁵ Міжнародне право: Навч. посібник За ред. М. В. Буроменського. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.

²³⁶ Килимник І. І. Конспект лекцій із навчальної дисципліни «Міжнародне право»; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 355 с.

у міжнародному праві, бо територія – це необхідний атрибут держави, матеріальна основа життєдіяльності її народу та людства у цілому. Протягом усієї історії людської цивілізації виникали конфлікти та спалахували війни за володіння тією чи іншою територією. Це викликало необхідність створення міжнародно-правових норм, які б регулювали відносини між суб'єктами міжнародного права стосовно територій. У зв'язку з розвитком науки та техніки ставали більш доступними та придатними для досліджень і експлуатації віддалені території, які не перебували під суверенітетом будь-якої держави й були спільним багатством усього людства, наприклад, відкрите море, повітряний простір, Антарктика, космос ²³⁷. Поняття «суверенітет» використовується переважно у поєднанні з поняттям «територіальна цілісність» у багатьох міжнародно-правових документах. Важливо зазначити, що принцип територіальної цілісності по суті виступає найважливішим засобом забезпечення державного суверенітету, оскільки саме територія – обов'язкова ознака будь-якої держави, сфера дії її суверенітету ²³⁸.

Види територій:

1. *Державна територія* – це територія, що належить певній державі, яка здійснює в її межах територіальне верховенство.

2. *Територія з міжнародним режимом* – простір, що знаходиться за межами державної території, що не належать комусь одному, а знаходиться в загальному користуванні всіх держав у відповідності з міжнародним правом.

3. *Території зі змішаним режимом*. Ці райони не належать до території держав, проте кожна прибережна держава має суверенні права на розробку природних ресурсів континентального шельфу та виключної економічної морської зони, а також на охорону природного середовища цих районів ²³⁹.

Б. М. Клименко дав визначення державної території як території, яка «належить відповідно до загальноприйнятих принципів міжнародного права конкретній державі як суб'єкту міжнародного права і в рамках якої політична організація влади цього суб'єкта здійснює своє верховенство» ²⁴⁰.

---

²³⁷ Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Навч. посібник. Х.: Прометей-Прес, 2005. 243 с.

²³⁸ Кубальський В. Н. Поняття державного суверенітету в міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2017. №132. С.85-92.

²³⁹ Тимченко Л. Д. Територія в міждержавних відносинах. *Наше право*. 2013. № 13. С. 182-188.

²⁴⁰ Паламарчук В. Теоретико-правові основи розуміння Державної території України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №1 С.182-186.

Сухопутну територію держави складають материк, острови та анклав. Анклав – це частина сухопутної території держави, повністю охоплена територією іншої держави чи держав ²⁴¹. Саме по сухопутній території визначаються офіційні розміри держави, протяжність сухопутних і морських кордонів ²⁴². До водної території входять: а) внутрішні (національні) води, тобто власні води держави (національні річки, озера, канали, внутрішні моря), а в разі держави архіпелагу – води її архіпелагу; б) прикордонні води, тобто води річок, озер і каналів, по яких проходить державний кордон; в) територіальні води (територіальне море). Конвенція ООН з морського права 1982 року встановлює, що зовнішньою межею територіальних вод є лінія, кожна точка якої знаходиться від найближчої точки вихідної лінії на відстані, рівній ширині територіального моря (ст. 4 Конвенції). Відповідно до міжнародного права, кожна держава має право встановлювати ширину своїх територіальних вод до межі, що не перевищує дванадцяти морських миль, що відміряється від вихідних ліній, визначених відповідно до Конвенції ООН 1982 року ²⁴³. Частиною державної території є також надра сухопутних та водних просторів, що перебувають в межах кордонів держави. Нижнім кордоном надр є центр Землі, а боковим – уявна площина, що з'єднує сухопутний та водний кордон держави з центром Землі ²⁴⁴. Повітряний простір – це територія держави над сухопутною та водною територією, а також територіальним морем. Верхньою межею повітряного простору є межа земного простору в цілому, яка відокремлює останній від космосу ²⁴⁵. Умовна територія держави – це територія дипломатичних представництв держави, територію торгових суден у відкритому морі, повітряних суден і космічних апаратів, які несуть прапор або знак якої-небудь держави. При цьому військові судна прирівнюються до території власної держави повсюди, а торгові – тільки у міжнародних просторах ²⁴⁶.

Що стосується міжнародної території загального користування то за своєю юридичною природою це такі простори, на які не

---

²⁴¹ Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право Навч. посібник. Х.: Прометей-Прес, 2005. 243 с.

²⁴² Паламарчук В. Теоретико-правові основи розуміння Державної території України. Підприємство, господарство і право. 2017. №1. С. 182-186.

²⁴³ Паламарчук В. Теоретико-правові основи розуміння Державної території України. Підприємство, господарство і право. 2017. №1. С. 182-186.

²⁴⁴ Сироїд Т. Л. Міжнародне публічне право. Навч. посібник. Х.: Прометей-Прес, 2005. 243 с.

²⁴⁵ Паламарчук В. Теоретико-правові основи розуміння Державної території України. Підприємство, господарство і право. 2017. №1. С. 182-186.

²⁴⁶ Килимник І. І. Конспект лекцій із навчальної дисципліни «Міжнародне право»; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 355 с.

поширюється суверенітет жодної держави, вони перебувають у спільному користуванні людства (відкрите море й повітряний простір над ним, космос та небесні тіла і т.д.)²⁴⁷.

До територій із змішаним режимом відносяться континентальний шельф, виключна економічна зона й прилегла зона. Ці райони не перебувають під суверенітетом певної держави, розташовані за її межами, тут діють норми міжнародного права (Конвенція ООН по морському праву 1982 р.) і прибережної держави в визначених сферах. Прилегла (митна, фіскальна, еміграційна та санітарна) зона є морським районом, прилеглим до територіального моря, який має разом із ним ширину не більше 24 миль, у межах яких прибережна держава здійснює контроль та юрисдикцію в спеціально встановлених сферах. У виключній економічній зоні відповідна прибережна держава володіє суверенними правами та виключною юрисдикцією відносно розвідки, розробки та охорони природних ресурсів, використання енергії, води та повітря, а також обмеженою юрисдикцією відносно охорони природного середовища в межах 200 миль від лінії, від якої відлічуються територіальні води. Континентальний шельф – це своєрідна, з правової точки зору, територія, на яку не поширюється суверенітет прибережних держав, але ці держави згідно зі ст. 77 Конвенції ООН з морського права 1982 р. здійснюють над нею суверенні права з метою її розвідки і розробки природних ресурсів. Здійснення прав прибережної держави щодо континентального шельфу не повинне обмежувати судноплавство, права і свободи інших держав, передбачені у конвенції 1982 р., або призводити до будь-яких невинуватених перешкод їхньому здійсненню²⁴⁸.

Отже, територія держав є вагомою ознакою, яка визначає їх суверенітет і статус. Без території не було б самої держави. Міжнародне право визначає державні кордони територій за певними властивостями, а також визначає чіткі межі щодо водних територій, повітряного простору. На державних кордонах в багатьох державах стоять пропускні пункти, а також розташована митна територія. Це дозволяє захистити державну територію від втручання інших держав, які хочуть захопити її незаконним шляхом.

---

²⁴⁷ Тимченко Л. Д. Територія в міждержавних відносинах. *Наше право*. 2013. № 13. С. 182–188.

²⁴⁸ Тимченко Л. Д. Територія в міждержавних відносинах. *Наше право*. 2013. № 13. С. 182–188.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Юлія МАКОГОНЕНКО

студентка Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Мельниченко Б. Б.

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної
освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Інформаційна безпека останнім часом стала одним із найважливіших напрямів інформаційної діяльності. Важливість цього напрямку зумовлена низкою чинників. Передусім, це ключова організаційно-управлінська та регулятивно-контрольна функція інформаційного чинника в сучасному суспільстві. Але пропорційно до збільшення ролі цього чинника зростають і можливі суспільно-небезпечні наслідки від протиправного втручання в інформаційні відносини і процеси. Крім того, в умовах сучасних глобалізаційних тенденцій Україна має бути спроможною адекватно відповідати на всі виклики та небезпеки, пов'язані з розбудовою глобального інформаційного суспільства²⁴⁹.

Інформаційна безпека України – це стан її захищеності, при якій спеціальні інформаційні операції, акти зовнішньої інформаційної агресії, інформаційний тероризм, незаконне зняття інформації за допомогою спеціальних технічних засобів, комп'ютерні злочини та інший деструктивний інформаційний вплив не завдає суттєвої шкоди національним інтересам²⁵⁰.

Відповідно до Конституції України, найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу є захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки. Також кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів

²⁴⁹ Кормич Б. А. Інформаційне право : підручник. Харків : Бурун і К, 2011. С. 116.

²⁵⁰ Петрик В. М. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи. *Юридичний журнал*. Київ, 2009. № 5 С. 122-134.

та переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на власний вибір²⁵¹.

Метою інформаційної безпеки є створення правових і організаційних механізмів формування, розвитку і забезпечення ефективного використання національних інформаційних ресурсів в усіх сферах життєдіяльності громадянина, суспільства й держави, а також необхідних економічних і соціокультурних умов для цього. Відповідно, ефективність системи державного управління національними інформаційними ресурсами та їхнім захистом значною мірою визначає загальний рівень національної безпеки в інформаційній сфері, а будь-які недоліки в структурі й функціонуванні системи державного управління цими процесами призводять до негативних наслідків для суспільства й держави.

Досвід провідних країн світу свідчить про те, що важливого значення для нормального функціонування інформаційної сфери держави набуває узгоджена діяльність відповідного державно-правового механізму, тобто системи взаємопов'язаних державних органів, організацій, установ, які діють відповідно до поставлених завдань та виконують конкретні функції щодо розроблення та втілення в життя сукупності правових норм та принципів, які повинні врегулювати суспільні відносини в інформаційній сфері, застосовуючи адекватні форми та методи, в зв'язку з чим утворюють один із вагомих елементів загальної системи забезпечення національної безпеки²⁵².

Основні акценти державної інформаційної політики нині повинні базуватись на забезпеченні права на достовірну, повну та своєчасну інформацію, свободи слова та інформаційної діяльності в національному інформаційному просторі, недопущення втручання в зміст та внутрішню організацію інформаційних процесів, крім випадків, визначених законодавством відповідно до Конституції України; збереженні та вдосконаленні вітчизняного національного інформаційного продукту та технологій, національно-духовних та культурних цінностей України; забезпеченні інформаційної та національно-культурної ідентифікації України у світовому інформаційному просторі; гарантування державної підтримки та розвитку ресурсів науково-технічної продукції та інформаційних технологій.

---

²⁵¹ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

²⁵² Ситник Г. П. Концептуальні та організаційні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2005. С. 76.

Перспективним напрямом співробітництва у сфері інформаційної безпеки є євроінтеграційний напрямок, що сприятиме переходу України на нові стандарти безпеки, застосуванню нових методик та технологій, що зроблять нашу державу менш вразливою. Співробітництво з ЄС також сприятиме поширенню відомостей про Україну у світовому інформаційному просторі, а разом з тим і формуванню позитивного іміджу України на світовій арені. Формування і реалізація єдиної державної політики по забезпеченню захисту національних інтересів від загроз в інформаційній сфері, прийняття відповідних законодавчих актів сприятимуть приведенню української національної системи інформаційної безпеки у відповідність з європейськими стандартами у даній сфері.

Для забезпечення реалізації питань з інформаційної безпеки в період євроінтеграції, насамперед, необхідно: розширити співпрацю з провідними міжнародними організаціями з інформаційної безпеки та розвитку інформаційного суспільства в рамках міжнародних договорів України; забезпечити інтеграцію освіти, науки і культури України в глобальний культурний, освітній і науково-технічний простір.

Україна має використовувати позитивний досвід Євросоюзу, виконувати ті положення його законодавства, які сприятимуть ефективному регулюванню суспільних відносин в інформаційній сфері. Але сліпе копіювання європейських стандартів, або беззастережна згода з політикою Європи, нехай і такою, що добре себе зарекомендувала, є такими, що не відповідає національним інтересам. Адже входження до ЄС має розглядатися саме як інструмент реалізації національних інтересів²⁵³.

У підсумку відзначимо, державна інформаційна політика на сучасному етапі має вирішувати завдання, що передбачають гармонійне забезпечення інформаційної безпеки держави, особи і суспільства з одночасним виокремленням нагальних пріоритетів, до яких варто віднести створення/відновлення основних точок захисту системи національної безпеки в інформаційній сфері, створення ефективної системи інформаційної безпеки держави, перегляд списку нових інформаційних загроз, усунення наявних із визначенням ступеня можливих наслідків та рівнів їх інтенсивності.

---

²⁵³ Ліпкан В. А., Максименко Ю. Є., Желіховський В. М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції : навч. посіб. Київ : КНТ, 2006. С. 164.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ НАТО З УКРАЇНОЮ

Микола ФЕДАК

студент Навчально-наукового інституту права , психології
та інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Ковальчук В. Б.

доктор юридичних наук, завідувач кафедри конституційного та між-
народного права Навчально-наукового інституту права, психології та
інноваційної освіти Національного університету
«Львівська політехніка» (м. Львів)

Після проголошення незалежності 24 серпня 1991 року Україна стала повноцінним суб'єктом міжнародних відносин. Як відомо в основі створення будь-якого об'єднання держав закладена ідентичність їхніх зовнішньополітичних цілей, або ж наявність спільної загрози. Організація Об'єднаних Націй (ООН) являється єдиною міжнародною організацією, головною метою якої є підтримка міжнародного миру і безпеки, тому з цією метою було підписано Північноатлантичний договір, яким фактично було створено НАТО²⁵⁴.

Організація Північноатлантичного договору, також Північноатлантичний альянс або НАТО (англійською North Atlantic Treaty Organization – NATO, французькою L'Organisation du Traité de l'Atlantique Nord – OTAN) – міжнародна міжурядова організація, військово-політичний союз 29 держав Північної Америки і Європи, які прагнуть досягти мети Північноатлантичного договору, підписаного у Вашингтоні 4 квітня 1949 року²⁵⁵. У преамбулі Договору підкреслюється, що його учасники об'єднують свої зусилля для здійснення колективної оборони та підтримання миру і безпеки у відповідності до Статуту ООН, що є основоположним при формулюванні цілей і завдань організації, декларується, що договірні сторони підтверджують свою відданість цілям і принципам цієї

---

²⁵⁴ Тимченко Л.Д., Кононенко В.П. Міжнародне право: підручник. Знання Київ. 2012. 631 с. (С. 299)

²⁵⁵ Мартинов А. Ю. Північноатлантичний альянс. Енциклопедія історії України: у 10 т. Інститут історії України НАН України. Наукова думка. Київ. 2011.Т.8. С. 225.

організації та своє бажання жити в мирі з усіма народами і урядами. Другою метою створення альянсу була проголошена рішучість сторін захищати свободу, спільну спадщину і цивілізацію своїх народів, засновані на принципах демократії, свободи особистості та законності. Третя мета Договору полягає в об'єднанні зусиль з метою створення колективної безпеки та збереження миру²⁵⁶.

У 1991 році Україна приєдналася до Ради північноатлантичної співпраці (згодом Рада євроатлантичного партнерства), що стало початком офіційних відносин між НАТО і Україною. У 1994 році Україна стала першою країною серед членів Співдружності Незалежних Держав (СНД), яка приєдналась до Партнерства заради миру (ПЗМ). 9 липня 1997 року в Мадриді президент України, глави держав і урядів НАТО підписали Хартію про Особливе партнерство між НАТО і Україною²⁵⁷.

Вона стала офіційною основою для відносин між НАТО і Україною і дала можливість державам НАТО підтвердити свою підтримку суверенітету, незалежності, територіальній цілісності, демократичному розвитку, економічного процвітання і статусу неядерної держави України, а також принципу недоторканості кордонів. Альянс вважає це ключовими чинниками стабільності і безпеки в Центральній і Східній Європі та на континенті загалом. Сьогодні Україна є єдиною країною-партнером НАТО, що бере участь у всіх основних поточних миротворчих місіях під її супроводом. Українські миротворці були задіяні при виконанні завдань у складі Міжнародних сил безпеки в Косово, Тренувальної місії НАТО в Іраку, Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (МССБ). Україна є учасницею антитерористичної операції НАТО «Активні зусилля»²⁵⁸.

До 2010 року Україна мала намір стати повноправним членом Організації Північно Атлантичного Договору, проте було ліквідовано міжвідомчу комісію з питань підготовки України до вступу в НАТО і національний центр з питань євроатлантичної інтеграції. Однак 23 грудня 2014 року Верховна Рада України прийняла рішення про відмову України від позаблокового статусу, який виявився неефек-

---

²⁵⁶ Північноатлантичний договір: Міжнародний договір від 04.04.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_008 (дата звернення 26.10.2019);

²⁵⁷ Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору: Міжнародний договір від 09.07.1997. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_002 (дата звернення 26.10.2019)

²⁵⁸ Operation Active Endeavour. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_7932.htm (дата звернення 26.10.2019);

тивним у контексті забезпечення держави від зовнішньої агресії та тиску. Законопроект № 1014-3 внесений Президентом України було підтримано конституційною більшістю народних депутатів України²⁵⁹.

Так, 7 лютого 2019 року Український парламент закріпив у Конституції України положення, які «підтверджують європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України»²⁶⁰.

Сьогодні першочерговим національним інтересом України є збереження цілісності України як Держави. Поглиблення відносин стратегічного партнерства України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО), дасть змогу досягнути високих стандартів безпеки країн-членів Альянсу, а також отримати взаємовигідну практичну взаємодію (допомогу) України у подоланні загроз і небезпек, які існують чи виникнуть в майбутньому²⁶¹.

Для досягнення військових стандартів Альянсу було здійснено реформу в сфері військових звань, відтак звання: рядовий, старший солдат, молодший сержант, сержант, старший сержант, старшина, прапорщик, старший прапорщик скасовуються, а як їх запроваджуються відповідно запроваджуються звання: рекрута, солдата, старшого солдата, молодшого сержанта, сержанта, старшого сержанта, першого сержанта, штаб-сержанта, майстер-сержанта, старшого майстер-сержанта та головного майстер-сержанта. Крім звань сухопутних військ, змінюються морські (корабельні) звання, а саме мічманів замінять на штаб-старшин, майстер-старшин, старших майстер-старшин та головних майстер-старшин²⁶².

Під час свого недавнього візиту в Україну Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що Україна буде членом Північноатлантичного альянсу. Однак спершу необхідно сконцентруватися на реформах, які зроблять Україну на крок ближче до мети.

---

²⁵⁹ Україна і НАТО - особливе партнерство. URL: <https://pdatu.edu.ua/research-library/2566-20018-04-17-09-14-36.html> (дата звернення 26.10.2019)

²⁶⁰ Конституція України: від 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 26.10.2019)

²⁶¹ Співробітництво України з НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру» (інформаційна довідка). *Наука і оборона*. 1998. № 4. С. 23–32.

²⁶² Про військовий обов'язок і військову службу: *Закон України* від 25.03.1992. № 2232-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#n102> (дата звернення 26.10.2019); Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання військового обов'язку та проходження військової служби) від 17.10.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=6643_1&pf35401=492854 (дата звернення 26.10.2019).

Крім того, Столтенберг заявив, що хоч Україна і не є повноцінним членом НАТО, Альянс на далі залишається прихильником сильної і потужної співпраці з державою²⁶³.

Для вступу до Альянсу Україна робить все можливе, про що свідчать засади внутрішньої політики у сфері національної безпеки і оборони, серед яких можна виділити наступні:

а) забезпечення життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у зовнішньополітичній, оборонній, соціально-економічній, енергетичній, продовольчій, екологічній та інформаційній сферах;

б) зміцнення обороноздатності держави, посилення відповідальності органів державної влади всіх рівнів за неналежну підготовку і забезпечення безпеки держави;

в) реформування Збройних Сил України та інших військових формувань з метою забезпечення їх максимальної ефективності та здатності оперативно реагувати на потенційні загрози Україні, надання особливої уваги прикриттю повітряного і морського простору держави, всебічному забезпеченню Збройних Сил України;

г) забезпечення поступового переходу до комплектування Збройних Сил України на контрактній основі, насамперед за спеціальностями, що визначають боєздатність підрозділів;

д) забезпечення оснащення Збройних Сил України новітніми видами військової техніки та озброєнь, відновлення спроможності оборонно-промислового комплексу щодо впровадження новітніх технологій як на основі кооперації з державами-партнерами, так і впровадження власних замкнених циклів створення військової техніки та озброєнь;

е) удосконалення системи демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією держави та правоохоронними органами, забезпечення їх відповідності вимогам європейських інституцій;

є) забезпечення реалізації гарантій соціального захисту військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, працівників правоохоронних органів, інших прирівняних до них осіб та членів їхніх сімей;

---

²⁶³ "Україна буде членом НАТО" – переконаний Генсек Альянсу Столтенберг. URL:<https://www.5.ua/polityka/ukraina-bude-chlenom-nato-perekonanyi-hensek-aliansu-stoltenberh-202094.html> (дата звернення 05.11.2019);

з) завершення формування і розвиток вітчизняного оборонно-промислового комплексу; впровадження практики державного замовлення на озброєння та військову техніку для Збройних Сил України, інших складових Воєнної організації держави²⁶⁴.

В умовах проведення ООС, окрім збереження національної та територіальної цілісності України стратегічною метою є вступ у НАТО. На територіях де проводиться ООС одним із головних пріоритетів є збереження життя і здоров'я мирного населення та особового складу, зменшення кількості безкарних обстрілів противником мирних населених пунктів та наших позицій. Враховуючи спільні зусилля командування Об'єднаних сил, української сторони Спільного центру контролю та координації, за підсумками перших трьох місяців проведення цієї операції вдалося майже вдвічі зменшити кількість та інтенсивність ворожих обстрілів, зокрема із застосуванням важкого озброєння. Рішучими діями Об'єднаних сил у межах Мінських домовленостей та з дотриманням міжнародного гуманітарного права вдалося «переконати» окупантів, що жоден їхній постріл не залишиться безкарним²⁶⁵.

Отже, сьогодні отримання статусу повноцінного і рівноправного члена НАТО є не менш важливим, ніж збереження територіальної цілісності. Україна перебуває в постійному русі на шляху до Європейської та Євроатлантичної спільнот, що зумовлюється її прагненням до миру, спокою, стабільності і забезпеченні рівних прав і можливостей кожному хто знаходиться на території України.

---

²⁶⁴ Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010. № 2411-VI. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#n63> (дата звернення 05.11.2019)

²⁶⁵ Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». К. : НІСД, 2018. 688 с. (С. 23)

«СХІДНЕ ПАРТНЕРСТВО» В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Анастасія ШПАК

студентка Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Науковий керівник – Пивовар М. С.

асистентка кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів)

Відносини між Україною та Європейським Союзом (ЄС) почали будуватися з 1991 року, коли Міністри закордонних справ Нідерландів, як офіційний представник ЄС, офіційно визнав незалежність України у своєму листі. Одним із кроків до зміцнення стосунків стало створення програми «Східного партнерства» (*The Eastern Partnership, EaP*) у 2009 році, яка стала частиною Європейської політики сусідства (ЄПС). Ініціаторами такої «нової стратегії» стали Польща та Швеція, оголосивши це на засіданні Ради ЄС у 2008 році. Учасниками стали шість пострадянських країн: Азербайджан, Білорусія, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна. Передбачалося створення спільної Угоди про асоціацію та двосторонніх договорів із кожною державою окремо²⁶⁶.

Ціллю «Східного партнерства» (далі - СП) є співробітництво його учасників з Європейським Союзом в оборонній, економічній та політичній сферах.

Перед тим, як стати учасником СП, Україна одразу заявила, що ця програма не в повному обсязі відповідає національним інтересам нашої держави. Метою української стратегії виступала перспектива членства в Європейському Союзі, тоді як сама організація не давала таких гарантій. Особливі відносини в рамках «Східного партнерства» повинні були будуватися на взаємному визнанні загальних цінностей, верховенства права, ефективному управлінні, принципах ринкової

---

²⁶⁶ Eastern Partnership. An official website of the European External Action Service (EEAS). URL: https://eeas.europa.eu/diplomatic-network/eastern-partnership/419/eastern-partnership_en (дата звернення 05.11.2019).

економіки та сталого розвитку, але не передбачали перспектив членства в ЄС.²⁶⁷

Частина держав-членів Європейського Союзу (Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Латвія, Литва, Швеція тощо) виходили з позиції, що формат СП може допомогти країнам, беручи до уваги їх геополітичне положення, реально наблизитися до ЄС. Інші ж держави-члени ЄС з самого початку розглядали СП як альтернативу розширення, або ж, щонайбільше, «кімнату для очікувань, у якій пострадянські країни Східної Європи та Південного Кавказу зможуть колись остаточно визначитись із парадигмою свого подальшого розвитку».²⁶⁸

За роки існування програми «Східного партнерства», її функціонування сформувалося у чотири рівні.

Перший рівень становлять саміти СП (офіційні зустрічі глав держав та урядів), які проводяться раз на 2 роки: 7 травня 2009 року у Празі (Чехія) – установчий саміт, далі 30 вересня 2011 року у Варшаві (Польща), 28-29 листопада 2013 року – Вільнюс (Литва), 21-22 травня 2015 року – Рига (Латвія), 24 листопада 2017 року – Брюссель (Бельгія)²⁶⁹.

Десята річниця «Східного партнерства» відбулася також у Брюсселі, 13 травня 2019 року, де був присутній п'ятий Президент України Петро Порошенко.²⁷⁰

Другий рівень являє собою засідання міністрів закордонних справ країн-членів Європейського Союзу і країн-учасниць «Східного партнерства», які відбуваються раз на рік в Брюсселі.

Засідання присвячені оцінці досягнутого прогресу та обговоренню перспектив подальшого розвитку відносин. Відбувається політичне схвалення основних цілей та робочих програм діяльності багатосторонніх тематичних платформ СП.

Третій рівень є досить масштабним та включає в себе тематичні платформи, про які згадувалося вище. Платформа №1 має назву

---

²⁶⁷Туцал С. Інструменти Східного партнерства: можливості для України. Транскордонне співробітництво на нових східних кордонах ЄС : матеріали міжнародної конференції. Ужгород: Поліграф центр «Ліра», 2009. С. 159-162.

²⁶⁸ Сидорук Т. В. Позиції та інтереси держав-членів у формуванні сучасної східної політики Європейського Союзу. Наукові записки. Серія «Міжнародні відносини». Острог, 2010. Вип. 2. С. 66-76.

²⁶⁹Єреміца В. «Східне партнерство»: далекоглядне й динамічне чи короткозоре й загальмоване? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28870397.html> (дата звернення 05.11.2019).

²⁷⁰10 років «Східного партнерства»: ювілейна декларація викликала невдоволення Баку, Тбілісі й Києва. Радіо Свобода: веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-yuvileina-deklaratsia-shidnoho-partnerstva/29938306.html> (дата звернення: 05.11.2019).

«Демократія, належне врядування та стабільність». Сюди відносяться питання розширення демократії та прав людини; юстиції, свободи та безпеки, стабільного розвитку. В рамках цієї платформи реалізується «Стратегія інтегрованого управління кордонами».²⁷¹ Платформа № 2 «Економічна інтеграція та наближення до політики ЄС» включає питання торговельного зближення, соціально-економічного розвитку, довкілля та зміни клімату. Реалізується ініціатива «Інструмент сприяння малому та середньому бізнесу». Платформа № 3 «Енергетична безпека» об'єднує питання підтримки розвитку інфраструктури, взаємозв'язків та диверсифікації постачань; гармонізації політик у сфері енергетики. Реалізуються дві ініціативи «Розвиток регіональних ринків електроенергії, підвищення енергоефективності та використання відновлювальних енерго-ресурсів» та «Управління довкіллям». Платформа № 4 «Міжлюдські контакти» присвячена культурі, освіті та науці ²⁷².

Четвертий рівень функціонування СП включає робочі групи (панелі) для підтримки роботи тематичних платформ у конкретних сферах; «неформальний діалог» між главами урядів держав-учасниць СП та Комісарами ЄС; форум громадянського суспільства; парламентський вимір: Парламентська асамблея Європест (Euronest Parliamentary Assembly), в якій Україна має Постійну делегацію від ВРУ²⁷³.

На саміті у Брюсселі, 2017 рік, було затверджено «Двадцять очікуваних досягнень Східного партнерства до 2020 року» (Eastern Partnership – 20 Deliverables for 2020). Це стало спробою перевірити ефективність програми СП та взагалі її дієздатність, так як ці «20 завдань» були найпростішими, за думкою країн-учасниць ЄС²⁷⁴. Серед очікуваних досягнень варто виділити наступні: громадянське суспільство (*civil society*), гендерна рівність (*gender equality*), розвиток малого і середнього бізнесу (SMEs development), гармонізація цифрових ринків (*harmonisation of digital markets*), боротьба з корупцією

---

²⁷¹ Про схвалення Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2019-%D1%80>

²⁷² Східне партнерство. Офіційний веб-сайт Міністерства інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/content/shidne-partnerstvo.html> (дата звернення 05.11.2019).

²⁷³ Східне партнерство. Урядовий портал: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/shidne-partnerstvo>

²⁷⁴ Долинська С. Східному партнерству десять років: що отримала Україна і чи буде ЄС переглядати свою політику. Сегодня. 2019. URL: <https://ukr.segodnya.ua/ukraine/vostochnomu-partnerstvu-desyat-let-chto-poluchila-ukraina-i-budet-li-es-peresmatrivat-svoyu-politiku-1205243.html> (дата звернення 05.11.2019).

(anti-corruption mechanisms), реформа державного управління (*public administration reform*), енергоефективність (*energy efficiency*), навколишнє середовище та адаптація до зміни клімату (*environment and adaptation to climate change*), лібералізація візового режиму (*visa liberalisation*), молодь, освіта, розвиток навичок та культура (*youth, education, skills development and culture*).²⁷⁵

На сьогоднішній день уже можна робити висновки щодо виконання даних цілей.

В контексті політики гендеру та недопущення дискримінації для української влади пріоритетну увагу представляє такий крок, як прийняття Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року.²⁷⁶ Невдовзі 24 травня 2017 року уряд України прийняв Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні, яка визнається європейським співтовариством як суттєвий крок до повного втілення відповідного завдання.

Найактивніше Україна просувається у сферах боротьби з корупцією, реформування державного управління, безпеки, розвитку малого та середнього бізнесу, впровадження Зони вільної торгівлі з ЄС, захисту довкілля, візової лібералізації тощо. Попри це, Україна демонструє слабкий прогрес у сферах судочинства, енергопостачання та гармонізації цифрових ринків. Виконанням завдання гармонізації цифрових ринків має стати повне скасування додаткової оплати за роумінг та встановлення вартості за дзвінки в роумінгу на рівні національної роздрібною ціни.²⁷⁷

Окремо варто відзначити прийняття 17 травня 2017 року Європейським Союзом Рішення про безвізовий режим з Україною, оприлюднений в Офіційному журналі Європейського союзу²⁷⁸.

За досягненням здійснення реформи державного управління в Україні реалізовано більшість проміжних результатів. Стратегії

---

²⁷⁵ Eastern Partnership - 20 Deliverables for 2020. Focusing on key priorities and tangible results. URL: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/swd_2017_300_f1_joint_staff_working_paper_en_v5_p1_940530.pdf (дата звернення 05.11.2019).

²⁷⁶ Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF> (дата звернення 05.11.2019).

²⁷⁷ Україна в координатах Східного партнерства. Експертна оцінка Спільного робочого документу «Східне Партнерство - 20 очікуваних досягнень до 2020 р. URL: http://eap-csf.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Report_Ukrainian.pdf (дата звернення

²⁷⁸ Regulation 2017/850 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2017. Official Journal of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ%3AL%3A2017%3A133%3AFULL&from=EN>

реформування державного управління відповідають принципам державного управління, розробленими SIGMA. Водночас, Україна потребує підвищення стратегічної спроможності Кабінету Міністрів України та удосконалення методології формування державної політики з урахуванням Принципів державного управління.²⁷⁹

Важливо проаналізувати дані Індексу європейської інтеграції країн СП, згідно із якими Україна займає перше місце серед країн-учасниць за зближенням із ЄС (індекс 0,73), за критерієм зв'язків між урядами, в економіці та серед громадян наша держава має індекс 0,66 та займає третє місце.

Опираючись на усе вищесказане, можна зробити висновок, що Україна робить досить важливі та впевнені кроки для реалізації завдань «Східного партнерства», які сприяють інтеграційним процесам вступу нашої держави до ЄС.

---

²⁷⁹Принципи державного управління. Звіт про базові вимірювання SIGMA. Урядовий портал: веб-сайт.
URL:https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/17-presentation-2018/09.2018/11.09.2018Ukraine%20Baseline%20Measurement%20Report%202018_UA.pdf

Наукове видання

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
УКРАЇНИ: ДОСЯГНЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали учасників третьої всеукраїнської
науково-практичної конференції 22 листопада 2019 року

Підписано до друку 18. 11. 2019. Формат 60x108 1/16.
Папір офсетн. Гарнітура Book Antigua. Офсетний друк.
Умов. друк. арк. 8,84. Обл.-вид. арк. 9,14.
Наклад 100 прим.

Видавництво «Каменяр». 79008, Львів, вул. Підвальна, 3.
Свідоцтво Держ реєстру: серія ДК, № 462.
Ел. адреса: vyd@kamenyar.com.ua
Вебсайт: <http://www.kamenyar.com.ua>

Правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції України: досягнення та перспективи: матеріали учасників третьої всеукр. наук.-практ. конференції, Львів, 22 листопада 2019 р.). – Львів: Каменяр, 2019. – 148 с.

ISBN 978-966-607-526-1

У збірнику вміщено матеріали учасників третьої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 22 листопада 2019 року) – працівників кафедри, науково-педагогічних працівників Інституту права, психології та інноваційної освіти НУ «Львівська Політехніка» та інших закладів вищої освіти України (Києва, Львова, Острога та Рівного), державних установ, практикуючих юристів та експертів-аналітиків, аспірантів, здобувачів ступеня вищої освіти «магістр», студентів II-IV курсів закладів вищої освіти України, які цікавляться проблемами євроінтеграційних та євроатлантичних прагнень України.

Матеріали конференції присвячено висвітленню актуальних теоретичних і практичних проблем євроінтеграційних та євроатлантичних процесів в Україні.

УДК 342(477)

Контактна інформація:

кафедра конституційного та міжнародного права
(корпус № XIX, к. 311),

Навчально-науковий Інститут права, психології
та інноваційної освіти

Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Князя Романа, 1/3 м. Львів,
контактний тел.: (032) 258-21-16
електронна пошта: inpp.dept@lpnu.ua